

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Fanny Adler

Beräkning av skadeståndets omfattning vid sakskada
med utgångspunkt i 5:7 1 p. SkL

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: Vt. 2014

Innehåll

SAMMANFATTNING	5
FÖRORD	6
FÖRKORTNINGAR	7
1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Avgränsningar	10
1.4 Metod och material	12
1.5 Några centrala begrepp	15
1.6 Disposition	16
2 BAKGRUND, TRADITIONELLA VÄRDERINGSPRINCIPER OCH GRUNDLÄGGANDE BEGREPP	18
2.1 Den skadeståndsrättsliga bestämmelsen	18
2.2 Principen om full ersättning	18
2.3 Differensprincipen	19
2.4 Totalskada och partiell skada	19
2.5 Ideell skada och ekonomisk skada	23
3 BERÄKNING AV VÄRDEERSÄTTNING	24
3.1 Bakgrund	24
3.2 Skadeståndslagens reglering	25
3.3 Analog tillämpning av FAL	25
3.4 Subjektiva och objektiva värden	27
3.5 Återanskaffningskostnaden	28
3.6 Avdrag från skadeståndet	29
3.7 Försäljningsvärdet	33

3.8	Bruksvärdet	34
3.9	Partiell skada	35
3.9.1	Inledning	35
3.9.2	Reparationskostnadens tillåtna omfattning	36
3.9.3	Ett oklart takbelopp	38
3.9.4	Undantag från huvudregeln	38
3.9.5	Ersättning för värdeminskning	41
3.9.6	Avdrag för värdeökning	41
3.10	Compensatio lucri cum damno	42
3.11	Tidpunkten för värdering av skadan	46
3.12	Placering av bevisbördan	47
4	NORSK RÄTT	48
4.1	Regleringen om ersättning vid sakskada	48
4.2	Totalskada och grundläggande värderingsprinciper	49
4.3	Partiell skada	50
4.4	Avdrag från skadeståndet	50
4.5	Tidpunkten för värdering av skadan	51
5	ANALYS	52
5.1	Beräkning av värdeersättning	52
5.1.1	Inledning	52
5.1.2	Beräkningsprinciper och andra grundläggande skadeståndsrättsliga principer	52
5.1.3	Totalskada och partiell skada	53
5.1.4	Återanskaffningsvärdet, försäljningsvärdet och bruksvärdet	54
5.1.5	Reparation av egendomen	55
5.1.6	Ersättning för värdeminskning	56
5.1.7	Analog tillämpning av FAL	56
5.1.8	Ersättning för ideella värden	57
5.1.9	Tidpunkten för värdering av skadan	60
5.1.10	Avslutande diskussion	61
5.2	Avdrag från skadeståndet	62
5.3	Tillämpning av principen om compensatio lucri cum damno	65
5.3.1	Ekonomiskt mätbar förmån	65
5.3.2	Sambandskravet	66
5.3.3	Tillämpning av principen	67
5.4	Avslutande diskussion	69
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	72
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	75

Summary

This essay deals with the question of how damages on personal property is to be calculated when a damage has occurred. It is assumed in this essay that the personal property has been damaged by another person's action. The calculation of the indemnity is based on 5:7 1 p. SkL. The essay presents which method of valuation that is applicable when the damage has taken place, and how the detriment may be classified. The paper outlines the differences between a total damage and a partial damage and how the compensation is to be calculated for each of these damages.

In case of damage or loss, the injured party is to be compensated for it's detriment. In the event of total damage, the general rule is to compensate the aggrieved party by the replacement value of lost or damaged property. In the event of a partial damage, the general rule is to compensate the aggrieved party for the repair expenses. The general rule is that only the value of the lost or the damaged property may be replaced. The repair expenses are generally not allowed to be more expensive than the replacement value. In NJA 2001 s. 65 I and II, the court made an exception from the general rule above. In the legal case the court adjudged an economical compensation that exceeded the replacement value. The legal case has been followed by a comprehensive and scientific debate in legal literature. Today, the legal value of the cases are still uncertain. This issue is discussed in the essay.

The essay also accounts for when and how it is allowed and possible to deduct the damages due to use, age and other circumstances. This essay also deals with the question of when and how the principle of *compensatio lucri cum damno* may be applied. These questions are subject for comprehensive discussions in todays legal literature. Overall, I would say that there is no certain answer to these questions. This paper aims to present and clarify the different existing approaches on the questions.

The essay is based on a reparative perspective, focusing on the aggrieved party's right to financial compensation. Today, it is not entirely clear how the aggrieved party is to be compensated when a damage has occurred. Neither the legislation or the legislative history gives us any answers to this issue. In case law the lack of rules and legislation is substantial. It is not unusual that the courts judge differently regarding similar situations, based on the fact that they apply different methods of valuation. This paper aims to clarify the current legal situation.

The essay is also about the Norwegian legislation of damages. The aim of the essay is to describe the similarities and differences between the Swedish and the Norwegian legal systems regarding the issue of valuation of damage on personal property. To sum up, there are many similarities between the Swedish and Norwegian law regarding damaged property.

Sammanfattning

I uppsatsen berörs frågeställningen om hur värdeersättning beräknas när en sakskada har inträffat, när egendom har skadats genom en annan persons handling. Värderingen utgår från den skadeståndsrättsliga bestämmelsen i 5:7 1 p. Skadeståndslagen (SFS 1972:207, nedan benämnd SkL). Uppsatsens kärna består av en presentation och en diskussion om vilken värderingsmetod som är tillämplig vid totalskada respektive partiell sakskada och hur en skada klassificeras. I uppsatsen redogörs följaktligen för skillnaden mellan totalskada och partiell skada och hur ersättningen beräknas vid respektive skada. Vid totalskador är huvudregeln att ersättning utgår för sakens värde. Sakens värde beräknas som huvudregel utifrån dess återanskaffningsvärde vid skadetidpunkten. Vid partiella skador är huvudregeln att ersättning utgår för reparationskostnaden. En något oklar omständighet är i vilken omfattning som det är tillåtet att reparera skadad egendom efter en skada. Huvudregeln är att enbart ekonomiska skador är ersättningsgilla. Således får reparationskostnaden som huvudregel inte överstiga skadans värde.¹ Avgörandena NJA 2001 s. 65 I och II utgör dock avsteg från denna princip. Efter avkunnandet av avgörandena följde en omfattande, vetenskaplig debatt i doktrinen. Än idag är den faktiska innebörden av avgörandena osäker. Denna problematiska tas upp till diskussion i uppsatsen.

Vidare berör uppsatsen frågeställningarna om i vilken omfattning som avdrag får göras från ersättningen, samt när och i vilken utsträckning som principen om *compensatio lucri cum damno* är tillämplig.² I doktrinen pågår en spännande diskussion om dessa frågor. Sammanfattningsvis kan kort konstateras att rättsområdet kantas av många osäkerhetsmoment. Det finns idag inte ett tydligt svar på de i uppsatsen definierade frågeställningarna. Denna uppsats syftar således till att lyfta fram och därefter granska och värdera de olika synsätten om vad som är gällande rätt.

Uppsatsen utgår från ett reparativt perspektiv med fokus på den skadelidande partens rätt till ekonomisk gottgörelse. Det är idag inte helt tydligt vilken rätt som den skadelidande parten har till ersättning efter att en sakskada har inträffat. Vare SkL eller förarbetena till SkL lämnar något svar på denna frågeställning. I domstolarnas rättspraxis är avsaknaden av tydliga regler påtaglig. Det är inte ovanligt att domstolarna kommer fram till olika ersättningsresultat, baserat på att de tillämpar olika värderingsmetoder för beräkningen. Denna uppsats syftar således till att klargöra det rådande rättsläget.

Uppsatsen belyser även den norska regleringen inom de ovan presenterade frågeställningarna. Uppsatsen syftar till att beskriva och klargöra vilka likheter och skillnader som finns mellan det svenska och det norska rättssystemet, inom de i uppsatsen definierade frågeställningarna. Sammanfattningsvis kan det konstateras att det föreligger övervägande likheter mellan det svenska och det norska rättssystemet, inom de i uppsatsen berörda frågeställningarna.

¹ Jfr avsnitt 1.5.

² Principen betecknar den situation som uppstår när en skadelidande part erhåller en viss förmån/nytta till följd av att denna kompenseras efter en skada.

Förord

Fyra och ett halvt års studier vid juristutbildningen har nu nått sitt slut. Det är med blandade känslor som jag lämnar universitetets värld. Känslan av vemod och saknad möter känslan av befrielse, lättnad, glädje och framtidsfokus.

Det är många som förtjänar att tackas, som har gjort tiden i Lund till vad den har varit. Häribland min familj, mina vänner i klassen och mina vänner sedan tiden innan universitetsstudierna. Ni har alla gjort resan extra minnesvärd.

Jag vill vidare tacka min handledare Eva Lindell-Frantz för alla värdefulla synpunkter och viktiga råd. Det har varit ett stort nöje att få ha dig som handledare.

Slutligen vill jag särskilt tacka min fina sambo, Kristoffer Persson som har stått vid min sida och motiverat mig hela vägen fram till målgången. Tack.

Fanny Adler
Lund, maj 2014.

Förkortningar

ARN	Allmänna Reklamationsnämnden
DCFR	Draft Common Frame of Reference
EGTL	European group on tort law
EU	Europeiska Unionen
FAL	Försäkringsavtalslagen (SFS 2005:104)
FFR	Försäkringsjuridiska föreningens rättsfallssamling
GFAL	Lag om försäkringsavtal (SFS 1927:77, upphävd)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
JB	Jordabalken (SFS 1970:994)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
MÖD	Miljööverdomstolen
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken (SFS 1942:740)
RFS	Rättsfall försäkring och skadestånd
RG	Rettens Gang (norsk rättsfallspublikation)
Rt.	Norsk Retstidende
SkL	Skadeståndslagen (SFS 1972:207)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätt

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sakskador inträffar dagligen. En sakskada föreligger när en fysisk skada uppstår på fast egendom eller lösa saker genom yttre påverkan. En sakskada föreligger således exempelvis när mobiltelefonen, datorn eller bilen är trasig, när fastigheten brinner ned, när hushållets hund skadas och när någon förflyttar en fast fornlämning.³ De flesta individer har vid något tillfälle upplevt en situation när egendom tillhörande dem har skadats. I denna uppsats berörs frågeställningen om hur värdet av skadad egendom beräknas i skadeståndssammanhang, d.v.s. när någon skadar egendom tillhörande en annan person.

För att närmare åskådliggöra rättsfrågan som berörs i denna framställning, samt för att få läsaren att förstå problematiken, belyser jag nedan uppsatsens frågeställning utifrån en exemplifierande händelse.

Föreställ dig följande scenario. Du bjuder in grannarna på middag, ni ska äta gott och lyssna på trevlig musik. Maten står uppdukad på bordet och grannarna anländer. Ni tar plats vid bordet för att äta. Lite längre bort på bordet är din dator placerad. Datorn är införskaffad för ett par månader sedan. På datorn spelas favoritlåtar för att hålla stämningen uppe under middagen. Den ena grannen sträcker sig efter en vattenkaraff för att fylla på sitt glas och plötsligt är skadan ett faktum. Karaffen välter, vätska flyter ut över bordet och förstör din bara några månader gamla dator, som omedelbart slocknar. Jag presumerar kort att de grundläggande förutsättningarna för skadestånd är uppfyllda.⁴ Ni är överens om att grannen är ersättningskyldig för skadan. Men frågan om hur mycket ersättning som grannen ska erlägga är inte utredd. Ska grannen betala en helt ny dator? Eller är det tillräckligt att grannen erbjuder dig kompensation genom att ge dig hans/hennes gamla dator som han/hon ändå inte använder längre?

Jag arbetar idag inom försäkringsbranschen och har under min yrkesutövning upptäckt att en av de mest komplexa frågeställningarna vid en inträffad sakskada, på annans egendom, avser beräkningen av skadeståndets omfattning. Ofta föreligger det oenighet mellan den skadelidande respektive den skadevällande parten i ersättningsfrågan. För att anknyta till exemplet ovan presumerar jag att den skadelidande önskar erhålla kompensation motsvarande kostnaden för en ny dator. Skadevällaren däremot menar att den skadade datorn var ett par månader gammal när skadan inträffade och att den därtill hade brukats flitigt, varför skadevällaren inte vill betala skadestånd motsvarande kostnaden för en ny dator.

³ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 372 f; NJA 1993 s. 753.

⁴ Jfr avsnitt 1.3.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är, att med utgångspunkt i 5:7 1p. SkL, utreda omfattningen av en skadelidande parts rätt till skadestånd till följd av en inträffad sakskada. Tyngdpunkten i framställningen ligger på hur värdeersättning beräknas, samt i vilken omfattning och när som avdrag från skadeståndet och principen om compensatio lucri cum damno tillämpas.⁵

Regleringen i 5:7 1 p. SkL tillerkänner den skadelidande parten rätt till ”ersättning för sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning”⁶ efter en inträffad skada. I förarbetena till SkL framhålls att skadeståndet ska bereda den skadelidande rätt till full ersättning.⁷ Hur ersättningen konkret ska beräknas, ges det inga närmare anvisningar om, i vare sig SkL eller förarbetena till SkL. Rättstillämparen ställs följaktligen inför en komplicerad bedömning när skadeståndets omfattning ska uppskattas i enlighet med 5:7 1 p. SkL.

Uppsatsen syftar huvudsakligen till att belysa hur värdeersättning ska beräknas vid en sakskada enligt 5:7 1 p. SkL. För att uppnå syftet kommer följande frågor att behandlas.

- Hur beräknas den skadade sakens värde, restvärde, värdeminskning eller reparationskostnad vid totalskada, respektive partiell skada enligt svensk rätt?
- När och hur görs avdrag från värdeersättningen till följd av ålder, bruk, nedsatt användbarhet eller annan omständighet enligt svensk rätt?
- När och hur tillämpas principen om compensatio lucri cum damno enligt svensk rätt?

För att inkludera ett internationellt perspektiv på framställningen kommer den norska rättsregeln om beräkning av värdeersättning vid sakskada att belysas övergripande. Följande frågor kommer således att besvaras översiktligt för att uppnå syftet med den komparativa undersökningen.⁸

- Hur beräknas den skadade sakens värde, restvärde, värdeminskning eller reparationskostnad vid totalskada, respektive partiell skada enligt norsk rätt?
- När och hur görs avdrag från värdeersättningen till följd av ålder, bruk, nedsatt användbarhet eller annan omständighet enligt norsk rätt?
- När och hur tillämpas principen om compensatio lucri cum damno enligt norsk rätt?
- Vilka likheter och skillnader finns mellan de svenska och den norska regleringarna, inom de ovan berörda frågeställningarna, sett utifrån en översiktlig granskning?

⁵ Värdeersättning. jfr avsnitt 1.5.

⁶ 5:7 1p. SkL.

⁷ Prop. 1975:12 s. 99.

⁸ Jfr avsnitt 1.3.

1.3 Avgränsningar

SkL utgör en dispositiv ramlagstiftning. Avsteg från SkL kan göras genom lex specialis, avtal eller allmänna skadeståndsrättsliga principer.⁹ Denna framställning är avgränsad till att huvudsakligen omfatta beräkning av skadestånd vid sakskada i utomkontraktuella förhållanden i enlighet med svensk rätt. Skadeståndsberäkning enligt lex specialis eller avtal (inomobligatoriskt skadestånd) kommer inte att belysas i denna uppsats. Lex specialis, såsom exempelvis Brottskadlagen (SFS 1978:413) och Trafikskadelagen (SFS 1975:1410), som innehåller kompletterande beräkningsmetoder om skadeståndets omfattning vid sakskada, kommer att lämnas utanför framställningen. I framställningen ligger fokus på svensk rätt, men uppsatsen inkluderar därtill ett översiktligt, avslutande kapitel om värdeersättningsberäkningen enligt norsk rätt.

Uppsatsen omfattar endast skadeståndsberäkning vid sakskada. Således lämnas skadetyperna personskada, förmögenhetsskada och kränkning utanför framställningen. Gränsdragningen mellan förmögenhetsskada och sakskada, samt definitionen av begreppet sakskada är inte alltid helt självklar. Problematiken lämnas dock utanför uppsatsen. Inte heller diskussion om de grundläggande rekvisiten för skadeståndets uppkomst, kommer att tas upp till diskussion. Likaså lämnas diskussionen om kretsen av ersättningsberättigade utanför framställningen. Det förutsätts följaktligen i uppsatsen att dessa omständigheter är utredda. Därtill exkluderas även eventuella skillnader i värdeersättningsberäkningen som är relaterade till den skadelidandes rättsliga ställning. Här åsyftas exempelvis skillnader som uppstår baserat på huruvida den skadelidande utgör en fysisk eller juridisk person.

Uppsatsen har sin utgångspunkt i ett reparativt perspektiv. Det innebär att framställningen utgår från den skadelidandes perspektiv och dennes rätt till ekonomisk gottgörelse efter en skada. Fokus ligger således på hur den skadelidande ska kompenseras efter att en skada har inträffat. Andra tänkbara perspektiv och rättspolitiska värderingar lämnas således utanför framställningen.

Uppsatsen syftar till att undersöka ersättningsberäkningen till följd av en sakskada med utgångspunkt i 5:7 1 p. SkL. Detta innebär att 5:7 2-3 p. SkL inte tas upp till diskussion. Anledningen till att 5:7 2-3 p. SkL lämnas utanför uppsatsen är därför att stadgandet inte berör ersättning som är direkt relaterad till sakens värde. Regleringen i 5:7 2-3 p. SkL berör ersättning för ”annan kostnad” och ersättning för inkomstförlust och intrång i näringsverksamhet”, vilket faller utanför syftet med denna uppsats.¹⁰

I uppsatsen berörs vidare inte heller frågan om den skadelidandes skadebegränsningsplikt. Inte heller frågan om jämkning av skadeståndet behandlas i denna framställning. Även frågan om betydelsen av försäkring, häribland verkningar av egendomsförsäkring och ansvarsförsäkring, lämnas utanför uppsatsen. Försäkringsbolagens eventuella interna värderingsregler kommer inte heller att tas upp till diskussion i uppsatsen. Värderingsreglerna syftar främst till att

⁹ Jfr 1:1 SkL; Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 21.

¹⁰ Jfr 5:7 2-3 p. SkL.

underlätta bolagens handläggning, vilket faller utanför syftet för denna framställning.

I uppsatsen presenteras ett antal begrepp som används för att värdera en sakskadas omfattning.¹¹ Vid sidan av dessa begrepp finns i 35:5 Rättegångsbalken (SFS 1942:740, nedan benämnd RB) stadgat att domstolen, när de i rättsregeln föreskrivna rekvisiten är uppfyllda, får uppskatta skadeståndets skäliga omfattning.¹² Bestämmelsen behandlas inte i denna framställning med hänvisning dels till det begränsade utrymmet, dels eftersom paragrafen inte besvarar frågan om hur den konkreta ersättningsberäkningen ska gå till. Härtill kan tilläggas att 35:5 RB främst berör en processrättslig frågeställning.

Frågan om adekvat kausalitet belyses enbart kortfattat i samband med en redogörelse om principen om *compensatio lucri cum damno*. Principen om *compensatio lucri cum damno* utgör en grundläggande skadeståndsrättslig princip. Trots detta presenteras inte principen under kapitel två, som handlar om grundläggande skadeståndsrättsliga principer, utan i avsnitt 3.10. Anledningen till detta är att ändamålet med principen påminner om ändamålet med ålders- och bruksavdrag. Därför förefaller det sig mer naturligt att presentera principen efter att ha introducerat tillämpningen av ålders- och bruksavdrag.

Gränsdragningen mellan ekonomisk skada och ideell skada berörs enbart översiktligt med anledning av uppsatsens begränsade omfattning. I rättspraxis har olika följdskador diskuterats i samband med gränsdragningsproblematiken mellan dessa skadetyper. Exempel på dessa följdskador är frustrationsskador, förlorad fritid och stillaståendeersättning. Följdskadorna saknar direkt koppling till regleringen i 5:7 1 p. SkL och lämnas därför utanför denna uppsats.

Frågeställningen om bevisbördans placering berörs endast mycket kortfattat. Avsnittet som behandlar denna problematik syftar till att belysa de skillnader som uppstår vid tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno*, jämfört med tillämpning av ålders- och bruksavdrag. Redogörelsen syftar inte till att ge en uttömmande beskrivning av rättsläget. Enbart de frågor som är av central vikt för framställningens syfte lyfts fram. Frågan om beviskrav berörs inte alls i uppsatsen.

Den norska regleringen presenteras endast översiktligt med anledning av uppsatsens begränsade omfattning.

Med hänvisning till att skadeståndsrätten inte har påverkats av EU-rätten, inom frågeställningarna för denna uppsats, lämnas denna del av svensk rättsordning utanför framställningen.¹³ Likaså lämnas de riktlinjer som har framarbetats genom DCFR samt EGTL utanför framställningen. Riktlinjerna utgör *soft law* och är inte rättsligt bindande. Eftersom de därtill saknar genomslag i svensk rätt tas de inte upp till diskussion i framställningen, med hänvisning till dess begränsade omfattning.

¹¹ Jfr avsnitt 3.5, 3.7, 3.8.

¹² Jfr avsnitt 3.5 – 3.8.

¹³ Bengtsson & Strömbäck, 2011 s. 18. (En viss EU-anpassning finns inom svensk skadeståndsrätt, harmoniseringen avser dock inte SkL, däremot finns i Produktansvarslagen samt vid bedömning av statens ansvar en del influenser från EU-rätten.)

1.4 Metod och material

Denna uppsats består huvudsakligen av två delar, en inledande deskriptiv del och en avslutande analytisk del. I framställningens deskriptiva del används en klassisk rättsdogmatisk metod i syfte att belysa gällande rätt. I uppsatsen används därutöver en komparativ metod i syfte att åskådliggöra övergripande likheter och skillnader mellan de svenska och norska regleringarna, inom ramen för de berörda frågeställningarna. Uppsatsen utgår från ett de lege lata-perspektiv och syftar därmed till att klargöra vad som är gällande rätt. Rättskällor som tillämpas i uppsatsen i syfte att fastställa vad som är gällande svensk rätt är lag, förarbeten, rättspraxis, doktrin och allmänna principer.

Rättskällevärdet är en viktig del av den juridiska metodläran. Rättskällevärdet syftar till att beskriva rättsreglernas innehåll och betydelse, och är därför av central innebörd för denna uppsats.¹⁴ Vid tillämpning av rättskällevärdet görs åtskillnad mellan fria och bundna argument. Bundna argument utgörs av rättsliga normer. Fria argument saknar stöd i rättsliga normer. Rättskällorna som används i uppsatsen har en inbördes hierarkisk ordning. Auktoritativa källor åtskiljs från icke auktoritativa källor, även benämnda supplerande rättskällor. De auktoritativa rättskällorna består av lag, förarbete och prejudikat. Klar och tydlig lagtext antas inneha det högsta rättskällevärdet.¹⁵ Efter lagen antas prejudikat från högsta instans samt uttalanden i lagförarbetena ta plats i den hierarkiska ordningen. Doktrinen och underinstansernas avgöranden räknas till de icke auktoritativa rättskällorna och har vanligen en lägre dignitet.¹⁶

Digniteten i rättskällevärdet inom doktrinen och rättspraxis är varierande. En framställning i doktrin kan inneha en mer eller mindre auktoritativ ställning. Likaså kan domstolarnas avgöranden vara av varierande värde, beroende på hur de förhåller sig till andra rättskällor.¹⁷ Inom den samtida doktrinen på området finns idag ett antal aktiva forskare, häribland Radetzki, Schultz och Bengtsson. En stor del av denna framställning utgår från doktrin författad av Radetzki, som är en aktiv forskare inom rättsområdet. Andra forskare vars framställningar belyses i uppsatsen är Andersson, Hellner, Strömbäck, Hager, Roos, Karlgren och Tullberg. Den något äldre doktrinen som presenteras i uppsatsen, syftar till att fylla ut de luckor som den samtida doktrinen lämnar obesvarade, samt att styrka det som påtalas i den samtida doktrinen.

När det saknas auktoritativa källor inom ett rättsområde förefaller det naturligt att de icke auktoritativa källorna blir mer dominanta. Vare sig SkL eller förarbetena till SkL ger något klart svar på hur värdet av skadad egendom ska beräknas. Följande framställning utgår därför till stor del från rättspraxis och doktrin, som utgör de främsta rättskällorna för att besvara uppsatsens frågeställningar.

När auktoritativa källor saknas, kan eller bör material sökas i analoga tillämpningar. Rättskällor som används för analog tillämpning innehar formellt en lägre auktoritet,

¹⁴ Lehrberg, 2010, s. 83f, 86.

¹⁵ Lehrberg, 2010, s. 87.

¹⁶ Lehrberg, 2010, s. 87, 89.

¹⁷ Lehrberg, 2010, s. 87.

men kan av andra skäl vara viktiga för att finna ledning när auktoritativt material saknas.¹⁸ I följande framställning har Försäkringsavtalslagen (SFS 2005:104, nedan benämnd FAL) betydelse som analog rättskälla för att fastställa värdeersättnings omfattning till följd av en sakskada. Anledningen till detta är att relevant reglering saknas i SkL. I doktrinen förespråkas en analog tillämpning mellan rättsområdena eftersom syftet med de båda regleringarna är närliggande. De relevanta lagrummen i FAL belyses övergripande i uppsatsen.

SkL utgör en ramlagstiftning.¹⁹ Med ramlag avses en lag som uppställer vissa yttre riktlinjer för domstolars eller myndigheters tillämpning. Innanför ramarna för lagstiftningen är det upp till antingen domstolar eller myndigheter att precisera hur den praktiska tillämpningen av lagen ska gå till.²⁰ I förarbetena till SkL poängteras att lagstiftaren har lämnat ett stort utrymme till domstolarna, att genom rättspraxis vidareutveckla rättsområdet.²¹ Den rättspraxis som tas upp till diskussion i denna uppsats syftar bland annat till att belysa denna utveckling. Av störst betydelse är avgöranden från de högsta instanserna, vilka är prejudikatbildande. I den följande framställningen kommer därför avgöranden från Högsta Domstolen (nedan benämnd HD), samt Mark- och miljööverdomstolen (nedan benämnd MÖD) att belysas. Att beakta är att prejudikat inte är formellt bindande.

Även rättspraxis från de lägre instanserna, HovR och TR, presenteras i uppsatsen. Rättspraxis från de lägre instanserna används i syfte att fylla ut de luckor som bristen på avgöranden från högsta instans lämnar. Rättspraxis från underinstanserna syftar vidare till att visa på genomslag för praxis från högre instans, samt att visa på den osäkerhet som föreligger inom rättsområdet.²² Betydelsen av underinstansernas domar beror helt på hur de förhåller sig till andra rättskällor vilket kommer att tydliggöras i denna uppsats. En dom från en underinstans som avviker från ett prejudikat har som huvudregel inget prejudicerande värde.²³

Merparten av de rättsfall som jag presenterar i framställningen är även föremål för omfattande diskussion i doktrinen. Anledningen till detta är att vissa frågeställningar har lämnats obesvarade, samt att många av avgörandena är svårtolkade. Vissa av avgörandena utgör därtill oväntade avsteg från gällande rätt. När ett rättsfall följs av en vetenskaplig debatt är det därför, enligt min åsikt, av vikt att belysa både avgörandet och den efterföljande diskussionen.

En del prejudikat avslutas med särskilda yttranden eller skiljaktiga meningar från en eller flera domare. Dessa yttranden/skiljaktiga meningar har vanligtvis inte samma auktoritativa värde som domen. Anledningen härtill är att domen representerar den åsikt som samtliga eller majoriteten av domarna står bakom.²⁴ I denna uppsats belyses, trots vad som har konstaterats ovan, ett särskilt tillägg från Lindskog, bilagt till HD:s dom i NJA 2011 s. 576. Tillägget presenteras tillsammans med framställningen av åsikter inom doktrinen. Det kan eventuellt diskuteras om

¹⁸ Lehrberg, 2010, s. 88.

¹⁹ Prop. 1972:5 s. 446; Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 21.

²⁰ Lehrberg, 2010 s.109.

²¹ Prop. 1972:5, s. 579.

²² Jfr exempelvis avsnitt 3.1.

²³ Lehrberg, 2010, s. 135 ff, 141f.

²⁴ Lehrberg, 2010, s. 155.

tillägget har ett högre rättskällevärde än doktrinen. Som jag ser det har de båda källorna dock en närliggande dignitet, varför jag presenterar dem efterföljande varandra.

Den komparativa metoden som används i uppsatsen syftar till att identifiera, presentera och jämföra likheter och skillnader mellan olika rättssystem eller rättsregler.²⁵ I uppsatsen syftar metoden till att kartlägga, identifiera och synliggöra likheter och skillnader mellan den svenska och den norska rättsregeln om beräkning av värdeersättning till följd av en sakskada. Vidare syftar metoden till att bearbeta likheterna och skillnaderna mellan olika rättssystem eller rättsregler. Bearbetningen i denna uppsats består i komparation av värderingarna i den norska respektive den svenska rättsordningen, och presentation av ”rättsordningarnas gemensamma kärna”.²⁶ Jämförelsen sammanfattas endast mycket översiktligt med anledning av uppsatsens begränsade omfattning.

Även den norska rätten belyses i uppsatsen utifrån ett de lege lata-perspektiv. Den norska rättskällläran överensstämmer i stort med den svenska rättskällläran. De primära rättskällorna i den norska rättskällläran är lagar, förarbeten och rättspraxis.²⁷ I den hierarkiska rättskälleordningen har lagtexten det högsta rättskällevärdet.²⁸ Förarbetena syftar till att tydliggöra innebörden av lagtexten. Graden av förarbetenas rättskällevärde baseras på hur starka argument som kan utläsas ur dem. Förarbetena är av central vikt när en lag är nystiftad. När domstolen har avkunnat praxis på rättsområdet är förarbetena av lägre värde.²⁹ Eftersom det finns en del rättspraxis inom de för denna uppsats aktuella frågeställningarna, har rättspraxis troligtvis en mer dominerande ställning än förarbetena. Domstolens avgöranden är bara rättsligt bindande mellan parterna. Avgörandena har däremot stor betydelse för den rättsliga argumentationen. Domstolens rättspraxis belyser innebörden av gällande rätt, vilka rättskällor som finns och hur de ska tillämpas och värderas i förhållande till varandra. Avgörandena syftar till att vara vägledande för senare avgöranden inom samma frågeställningar. Digniteten i ett avgörande kan variera, eftersom avgörandet kan ha en mer eller mindre auktoritativ ställning. Ett avgörande som exempelvis står i strid med andra rättskällor har en låg dignitet.³⁰ Avgörandenas rättskällevärde baseras vidare på vilken instans som har avkunnat dem. Ett avgörande från högsta instans (Høyesterett) har vanligen högsta dignitet. Avgörandena från Høyesterett publiceras i Norsk Retsidende och förkortas med Rt. Avgöranden från underinstanserna, från lagmannstettene eller tingsrettene, publiceras i publikationen Rettens Gang och betecknas RG.³¹

Inom den norska rätten utgör doktrinen en sekundär rättskälla, med generellt lägre rättskällevärde än de primära rättskällorna. Anledningen härtill är att doktrinen speglar författarens syn på vad som är att anses vara gällande rätt. Doktrinen är dock ofta vägledande och kan användas för att ge andra rättskällor en djupare innebörd och för att utröna rättsliga argument. När det saknas primära rättskällor

²⁵ Bogdan, 2003, s. 18ff.

²⁶ Bogdan, 2003, s. 18.

²⁷ Bertnes, Konshavn & Dahle Trygstad, 2012, s. 166.

²⁸ Bertnes, Konshavn & Dahle Trygstad, 2012, s. 31.

²⁹ Bertnes, Konshavn & Dahle Trygstad, 2012, s. 37f.

³⁰ Bertnes, Konshavn & Dahle Trygstad, 2012, s. 45f.

³¹ Bertnes, Konshavn & Dahle Trygstad, 2012, s. 48f.

inom ett rättsområde ges de sekundära en större tyngd.³² De i uppsatsen definierade frågeställningarna har i den norska rätten, precis som i den svenska rätten, främst diskuterats inom rättspraxis och i doktrinen, varför dessa rättskällor ges en högre dignitet än vad de annars skulle ha haft.

1.5 Några centrala begrepp

Dagsvärdesförändring

Begreppet syftar till att beskriva den värdeminskning som en sak har genomgått efter en skada. Förändringen motsvarar differensen mellan egendomens värde i dess oskadade och skadade skick.³³

Dagsvärdesprincipen

Begreppet är främst tillämpligt inom försäkringsrätten. Det används återkommande i diskussionen om bestämmelsen i 6:2 FAL. Principen utgör en synonym till återanskaffningsprincipen som syftar till att fastställa en saks återanskaffningskostnad.³⁴

Försiktighetsprincipen

Begreppet används inom doktrinen för att beskriva den försiktiga inställning som domstolarna och forskarna har till att tillämpa avdrag från skadeståndet till följd av ålder och bruk.³⁵

Restvärde

Restvärdet är det värde som kvarstår i den skadade egendomen efter en skada.³⁶

Skadans värde

Begreppet används i doktrinen i samband med diskussionen om en reparations tillåtna omfattning. Skadans värde utgör värdet av egendomen i dess oskadade skick med avdrag för dess kvarstående restvärde efter skadan.³⁷

Värdeersättning

Begreppet används återkommande inom doktrinen och syftar till att definiera den ersättning som den skadelidande är berättigad till när en sakskada har inträffat. Begreppet värdeersättning omfattar sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning, vilket definieras i 5:7 1 p. SkL.³⁸

³² Bertnes, Konshavn & Dahle Trygstad, 2012, s 166f.

³³ Radetzki, 2012, s. 95, 98.

³⁴ Jfr avsnitt 3.3.

³⁵ Radetzki, 2011/2012, s. 640; Radetzki, 2012, s. 103.

³⁶ Karlgren, 1972, s. 198f; Hellner & Radetzki, 2010, s. 415; Radetzki, 2012, s. 116; Roos, 1990 s. 238, 272.

³⁷ Radetzki, 2000/2001, s. 928ff.

³⁸ Hellner & Radetzki, 2010, s. 412; Schultz, 2009, s. 850f; Roos, 1993, s. 238.

1.6 Disposition

I kapitel två i uppsatsen presenteras det bakomliggande syftet med skadeståndsbestämmelsen i 5:7 SkL, en kort rättspolitisk bakgrund, samt skadeståndets bakomliggande traditionella värderingsprinciper och grundläggande begrepp. Kapitlet inleds med en introducerande bakgrund kring bestämmelsen i 5:7 SkL, som reglerar vilka kostnader som är ersättningsgilla till följd av en sakskada (2.1). Vidare belyses principen om full ersättning (2.2), differensprincipen (2.3), begreppen partiell skada respektive totalskada (2.4) samt begreppen ideell skada respektive ekonomisk skada (2.5).

I kapitel tre presenteras den konkreta regleringen i 5:7 1 p. SkL som utgör kärnan i denna uppsats (3.1–3.2). Bestämmelsen presenteras utifrån förarbetena, rättspraxis och doktrinen. I kapitlet presenteras vidare en möjlighet till analog tillämpning av FAL (3.3), samt värderingens subjektiva och objektiva karaktär (3.4). Centralt i kapitel tre är identifieringen av tre olika värdebegrepp som används för att fastställa en saks värde efter en inträffad sakskada. Begreppen är återanskaffningsvärdet (dagsvärdet), försäljningsvärdet samt bruksvärdet (3.5, 3.7, 3.8). I kapitlet presenteras vidare vad som gäller vid partiell skada, samt när och hur avdrag från skadeståndet ska tillämpas (3.6, 3.9). I doktrinen pågår en spännande diskussion avseende svårigheterna i att räkna fram en saks värde. Det finns idag inget klart svar på hur denna beräkning ska gå till. En omdiskuterad fråga är när och hur avdrag till följd av ålder, bruk, nedsatt användbarhet, eller annan omständighet ska användas för att reducera skadeståndets omfattning. Efter redogörelsen om omfattningen av tillämpningen av avdrag presenteras principen om *compensatio lucri cum damno* (3.10). Efterföljande avsnitt (3.11) handlar om tidpunkten för värderingen. Detta följs av ett avsnitt om bevisbördans placering (3.12)

Kapitel fyra innehåller en översiktlig presentation av den norska regleringen inom de angivna frågeställningarna.³⁹ Kapitlet syftar till att åskådliggöra likheter och skillnader mellan det norska och det svenska rättssystemet. Kapitlet består av ett antal olika avsnitt. Det inleds med ett avsnitt som beskriver den norska regleringen vid en inträffad sakskada på en översiktlig nivå (4.1). Därefter följer en presentation av begreppet totalskada och en introduktion av några grundläggande värderingsprinciper (4.2). I efterföljande avsnitt presenteras begreppet partiell skada (4.3). Därefter åskådliggörs när avdrag från skadeståndet får göras (4.4). Kapitlet avslutas med en framställning om tidpunkten för värdering av skadan (4.5).

Frågeställningarna i uppsatsen analyseras delvis löpande. Uppsatsen avslutas därtill med kapitel fem, där jag sammanfattar och analyserar de resultat som jag har uppnått i min undersökning. I analysen besvaras uppsatsens frågeställningar i samma ordning som de presenteras i avsnitt 1.2. Analysen inleds således med en diskussion om hur värdeersättningen beräknas vid totalskada respektive partiell skada (5.1). Därefter diskuteras när avdrag från skadeståndet får göras (5.2). I efterföljande avsnitt presenteras när och hur principen om *compensatio lucri cum damno* tillämpas (5.3). Kapitlet avrundas med en avslutande diskussion där mina slutsatser vävs samman (5.4).

³⁹ Jfr avsnitt 1.2.

I analysen diskuteras den norska och den svenska skadeståndsrätten parallellt med varandra. När diskussionen om den norska rätten framförs påtalas detta tydligt. När det inte uttryckligen framgår av texten vilket rättssystem som diskuteras, förutsätts läsaren förstå att framställningen berör den svenska rätten, vilken utgör kärnan i denna uppsats. Med anledning av uppsatsens begränsade omfattning, presenteras den norska rätten endast mycket översiktligt.⁴⁰

⁴⁰ Jfr avsnitt 1.3.

2 Bakgrund, traditionella värderingsprinciper och grundläggande begrepp

2.1 Den skadeståndsrättsliga bestämmelsen

För att uppnå förståelse för en rättsregels innebörd är det viktigt att se bestämmelsen i ett sammanhang, med beaktande av de bakomliggande principerna och värderingarna som ligger till grund för utformningen av stadgandet.⁴¹ Av denna anledning kommer jag nedan att övergripande belysa det för denna framställning viktiga syftet bakom 5:7 SkL.

I 5:7 SkL presenteras de kostnadsposter som är ersättningsgilla när en sakskada har inträffat. Regleringen lämnar dock inget svar på frågan om hur ersättningen ska beräknas.⁴² I propositionen till SkL framhålls att ersättningen ska beräknas enligt gällande principer.⁴³ Principerna som används vid värderingen kommer att presenteras mer ingående nedan.⁴⁴ Regeln i 5:7 SkL är tillämplig både när skadeståndsskyldighet uppkommer enligt SkL och enligt annan författning.⁴⁵

Bestämmelsen i 5:7 SkL är, sett till ordalydelsen, oförändrad sedan dess tillkomst. Lagstiftaren var vid tillkomsten av 5:7 SkL noga med att poängtera att regleringen inte syftade till att utgöra en uttömmande lista över alla ersättningsgilla poster vid en sakskada. Lagstiftaren framhöll att ett stort tolkningsutrymme skulle lämnas till domstolarna. Lagstiftaren poängterade vidare att stadgandet inte var avsett att tolkas motsatsvis avseende kostnader som inte uttryckligen angavs i bestämmelsen.⁴⁶

2.2 Principen om full ersättning

SkL syftar till att upprätthålla ett antal funktioner. I doktrinen lyfts tre huvudsakliga funktioner fram. Den reparativa funktionen, den preventiva funktionen, samt den riskfördelande funktionen.⁴⁷ Skadeståndets reparativa funktion utgör grunden för denna framställning.⁴⁸

Skadeståndets reparativa funktion har en nära anknytning till principen om full ersättning som utgör en allmän rättsgrundsats i svensk rätt. Svensk skadeståndsrätt bygger således på principen om full ersättning.⁴⁹ Syftet med principen inom

⁴¹ Lehrberg, 2010, s. 84ff.

⁴² Prop. 1972:5, s. 580; Radetzki, 2012, s. 24 f, 67; Roos, 1990 s. 238.

⁴³ Prop. 1972:5, s. 580.

⁴⁴ Jfr avsnitt, 3.5, 3.7, 3.8.

⁴⁵ Prop. 1972:5, s. 581.

⁴⁶ Prop. 1972:5, s. 579ff; prop. 1975:12 s. 17.

⁴⁷ Dufwa, 1993, s.1683; Hellner & Radetzki, 2010, s. 39 ff; Radetzki, 2012 s. 14.

⁴⁸ Jfr avsnitt 1.3.

⁴⁹ Prop. 1975:12 s. 99; prop. 1972:5 s. 580.

sakskadeområdet, är att tillförsäkra den skadelidande parten ekonomisk gottgörelse, så att han/hon återförsätts i samma ekonomiska läge som han/hon befann sig i innan skadan inträffade.⁵⁰ Skadeståndets omfattning ska bedömas så att det vare sig leder till över- eller underkompensation.⁵¹ Principen om full ersättning anses uppställa kriterier för hur skadeståndet ska betraktas för att anses vara skäligt. Principen ger dock ingen vägledning för hur den konkreta beräkningen av skadeståndet ska gå till.⁵²

2.3 Differensprincipen

Differensprincipen presenterar en modell för skadeståndsberäkningen, men svarar däremot inte på frågan hur om beräkningen ska gå till i det enskilda fallet.⁵³ Differensprincipen syftar till att mäta den ekonomiska skillnaden mellan två olika händelseförlopp. Det faktiska händelseförloppet, vilket motsvarar verkningarna efter en skada, jämförs med ett hypotetiskt händelseförlopp. Det sistnämnda förloppet avser att spegla den situation som antas skulle ha förelegat om skadan inte hade inträffat.⁵⁴ En svårighet med differensprincipen är att fastställa det hypotetiska händelseförloppet. Förloppet bygger på en modell som baseras på antaganden om vad som skulle ha skett om inte skadan hade inträffat.⁵⁵ Skadeståndets omfattning ska motsvara den ekonomiska skillnaden mellan det faktiska och det hypotetiska händelseförloppet.⁵⁶ Den skadelidande ska genom kompensation försättas i samma ekonomiska läge som denna befann sig i innan skadan inträffade.⁵⁷

2.4 Totalskada och partiell skada

Gränsdragningen mellan de båda begreppen totalskada respektive partiell skada är av vikt för att avgöra vilken åtgärd som ska vidtas efter en skada. Vid en totalskada är den skadelidande berättigad till ersättning motsvarande den skadade sakens värde. Vid en partiell skada ges den skadelidande vanligtvis rätt till ersättning motsvarande kostnaden för att reparera egendomen, samt ersättning för eventuell värdeminskning i saken efter reparationen. Ett annat mindre vanligt ersättningsalternativ vid partiell skada är att den skadelidande tillerkänns ersättning för den skadade sakens värde innan skadan, dock med avdrag för dess restvärde efter skadan.⁵⁸

⁵⁰ Prop. 1972:5 s. 580; prop. 1975:12 s. 19, 99; Dufwa, 1993, s.1789 f; Bengtsson, 2011, s. 21; Karlgren 1972, s. 196; Hellner & Radetzki, 2010, s. 355; Radetzki, 2012, s. 16f, 227.

⁵¹ Prop. 1975:12 s. 99; Radetzki, 2006, s. 919; Radetzki, 2012 s. 123.

⁵² Radetzki, 2012 s. 16 f, 227.

⁵³ Hellner & Radetzki, 2010, s. 356; Radetzki, 2011, s. 56.

⁵⁴ Hager, 1998, s. 215ff; Persson, 1953, s. 16; Radetzki, 2012, s. 17f; Rodhe, 1956 s. 467f; Strahl, 1926 s. 167.

⁵⁵ Radetzki, 2011, s. 56.

⁵⁶ Hager, 1998, s. 215ff; Persson, 1953, s. 16; Radetzki, 2012, s. 17f; Rodhe, 1956 s. 467f; Strahl, 1926 s. 167.

⁵⁷ Andersson, 1993, s. 458.

⁵⁸ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 375; Hellner & Radetzki, 2010, s. 412; Radetzki, 2012, s. 24; 5:7 1 p. SkL; läs vidare kap. 3.

Det finns ingen legaldefinition av begreppen totalskada respektive partiell skada. Förarbetena till SkL behandlar inte heller innebörden av begreppen.⁵⁹

I doktrinen definieras begreppet partiell skada som den situation som uppstår när egendomen är skadad men fortfarande finns kvar.⁶⁰ Vid partiell skada är det möjligt, och ofta även att föredra, att reparera den skadade egendomen. Möjligheten till reparation förefaller vara ett ytterligare uppställt rekvisit i doktrinen för att partiell skada ska anses föreligga.⁶¹ Totalskada föreligger följaktligen om egendomen antingen är försvunnen, eller så förstörd att reparation av den inte är möjlig.⁶² Gränsdragningen mellan de båda begreppen har, vad jag har kunnat finna, inte berörts närmare inom den skadeståndsrättsliga doktrinen.

I rättspraxis används terminologin totalskada respektive partiell skada. I RH 1988:20 konstaterade domstolen att en totalskada förelåg. Avgörandet handlar om skadeståndsberäkning vid en förorening av ett vattenbestånd. Det framhölls i avgörandet att en totalskada förelåg eftersom endast 20 % av ett fiskebestånd kvarstod efter skadan. Varför domstolen valde att utgå från en procentsats motsvarande 20 % som gränsvärde för att skadan skulle uppskattas som total framgår inte av avgörandet.

Fler konkreta, numerära gränsdragningar än i det ovan refererade rättsfallet, har jag inte kunnat finna. I ett flertal avgöranden har domstolarna använt terminologin totalskada respektive partiell skada för att benämna de i avgörandena inträffade skadorna. Domstolarna har dessvärre inte redogjort för hur de har kommit fram till huruvida skadorna var av total eller partiell karaktär.⁶³

I MÖD 2000 DM 50 ansågs en skada i ett badrum i en villafastighet utgöra en partiell skada. Reparationsåtgärderna efter skadan bestod i att byta ut ytskikten.⁶⁴ I NJA 2001 s. 65 I och II använde domstolen sig av begreppen totalskada och partiell skada. Domstolen förklarade i domskälen vilka olika värderingsalternativ som var tänkbara vid de båda skadetyperna. Domstolen tillerkände de båda skadelidande parterna rätt till ersättning motsvarande reparationskostnaden, varför domstolen i avgörandena måste ha bedömt att det handlade om två partiella skador. Gränsdragningen mellan begreppen berördes dock inte uttryckligen av domstolen. I HovR T 4247-12 fann domstolen att skadan som hade inträffat var en totalskada. Avgörandet handlar om ett ridhus, till vilket taket hade rasat in. En liten del av ridhuset, motsvarande en åskådarläktare kvarstod efter skadan. Hur stor del av ridhuset den återstående delen utgjorde berörde inte domstolen. Domstolen konstaterade enbart kort att det rörde sig om en totalskada. I HovR B 1505/87 fastslog domstolen att en totalskada hade inträffat. Avgörandet handlar om en villa som blev totalförstörd i samband med en brand. Hur pass förstörd villan var efter

⁵⁹ Prop. 1972:5; prop. 1975:12.

⁶⁰ Radetzki, 2011, s. 59; Radetzki, 2012, s. 116.

⁶¹ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 378; Radetzki, 2011, s. 59.

⁶² Radetzki, 2011, s. 59; Radetzki, 2012, s. 24; NJA 1991 s. 269; Zeteo:

\ Litteratur \ Ersättningsrätt \ Produktansvarslagen \ 3. Kommentrar till produktansvarslagens bestämmelser \ 1-5 §§ 3.4 Förutsättningar för skadestånd \ 2-5 §§ 3.4.2 Vilka skador ersätts? \ Sakskada.

⁶³Jfr NJA 2001 s. 65 I och II; HovR T 4247-12; HovR B 1505/87; MÖD 2002 DM 50.

⁶⁴ MÖD 2000 DM 50, s. 7.

branden belystes inte närmare i avgörandet. Domstolen konstaterade enbart kort att det handlade om en totalskada.

Gränsdragningsproblemet mellan totalskada och partiell skada är, som jag ser det, särskilt påtagligt vid värdering av skadade fastigheter. Detta är en omständighet som även Radetzki påtalar.⁶⁵ Antag exempelvis att det börjar brinna i en hyresfastighet och att ett kök i en av lägenheterna blir totalförstört. Köket blir således fördärvat till sin helhet men fastigheten kvarstår. Frågan är huruvida skadan är att betrakta som total eller partiell?

I en tidigare framställning, publicerad 2006, påtalade Radetzki mycket kort att en skada på sanitetsgods i en fastighet bör betraktas som en partiell skada. Radetzki framhöll i sammanhanget att skadan på sanitetsgodset skulle anses utgöra en skada på fastighetstillbehör. Samtidigt hänvisade han till 2:2 JB om byggnadstillbehör.⁶⁶ Enligt min uppfattning utgör en skada på sanitetsgods en skada på byggnadstillbehör, i enlighet med 2:2 JB. Huruvida Radetzki använde en felaktig terminologi, eller hade en djupare tanke med sitt resonemang framgår inte av framställningen. Radetzki verkar dock, enligt min mening, trots den svårförklarliga användningen av terminologin fastighets- respektive byggnadstillbehör, ha utgått från ett fastighetsrättsligt perspektiv vid klassificeringen av skadan. Således utgick han från det fastighetsrättsliga perspektivet vid gränsdragningen mellan totalskada och partiell skada. Utifrån detta synsätt är skadan i köket, i exemplet ovan, att betrakta som en partiell skada.

I en senare framställning, publicerad 2012, menar Radetzki, som jag tolkar hans uttalanden, att frågan om huruvida viss egendom anses utgöra ett fastighetstillbehör eller inte, således huruvida skadan ska betraktas som partiell eller total, inte alltid är så enkel som han framställde den i publikationen från 2006. Han menar fortfarande att det utifrån ett fastighetsrättsligt perspektiv är logiskt att uppskatta en fastighet och dess fastighetstillbehör som en enhet.⁶⁷ Utifrån detta synsätt är den ovan beskrivna brandskadan fortfarande att betrakta som en partiell skada. Samtidigt menar Radetzki att detta synsätt kan föranleda problem som kan resultera i rättsosäkerhet. Han menar att beroende på hur en fastighet klassificeras kan värderingen av denna leda till skilda resultat. Eftersom han menar att tillvägagångssättet inte medför ett helt betryggande resultat, framhåller han att det är lämpligare att fastigheten och dess tillbehör värderas oberoende av den fastighetsrättsliga klassificeringen. Radetzki exemplifierar med en skada på byggnader och påtalar att byggnader ska värderas separat och oberoende av värdet på den fastighet där de är belägna.⁶⁸ Som jag ser det, verkar Radetzki här förespråka en modell för gränsdragningen där det fastighetsrättsliga perspektivet frångås vid värdering av byggnader. Huruvida resonemanget även är avsett att tillämpa vid värdering av tillbehör i fastigheter (byggnadstillbehör, exempelvis sanitetsgods) är inte helt tydligt.⁶⁹ Följaktligen är det även otydligt om brandskadan i exemplet ovan är att anse som en totalskada eller en partiell skada utifrån detta synsätt. Därtill är det, enligt min mening, mycket osäkert om det av Radetzki senare förespråkade

⁶⁵ Radetzki, 2012, s. 128.

⁶⁶ Radetzki, 2006, s. 919.

⁶⁷ Radetzki, 2012, s. 128.

⁶⁸ Radetzki, 2012, s. 128.

⁶⁹ Jfr 2:2 JB.

tillvägagångssättet verkligen förenklar gränsdragningsförfarandet. Trots Radetzki's senare framställning anser jag att ett tillfredställande svar på hur gränsdragningen mellan totalskada och partiell skada i praktiken ska genomföras fortfarande saknas. Det är följaktligen fortfarande otydligt hur en skada på ett byggnadstillbehör, ett fastighetstillbehör eller en fastighet ska klassificeras och värderas. Enligt min mening känns det ologiskt att frångå den fastighetsrättsliga gränsdragningen om inte andra, tydliga skadeståndsrättsliga riktlinjer finns att tillgå.⁷⁰

En annan problematisk gränsdragnings mellan begreppen totalskada och partiell skada uppstår vid värdering av skadad naturmiljö runt en fastighet. Om en skada drabbar naturmiljön runt en fastighet, exempelvis om en skada uppstår på träd som är belägna på fastigheten, menar Radetzki att det är svårt att värdera träden utan att använda fastighetens marknadsvärde (innan och efter skadan) som norm för värderingen.⁷¹ Så som jag uppfattar situationen, innebär detta synsätt följaktligen att skadan på träden ska betraktas som en partiell skada. Samtidigt framhåller Radetzki även att det kan vara logiskt att värdera träden separat, utan beaktande av fastighetens värde, vilket motsatsvis skulle innebära att en totalskada föreligger.⁷² Även i detta sammanhang föreligger följaktligen en osäkerhet om klassificeringen av skadan och hur gränsdragningen mellan begreppen totalskada och partiell skada i praktiken ska göras.

Radetzki menar att oavsett vilket värderingsalternativ som används för att uppskatta skadeståndets storlek, och oavsett om en skada är partiell eller total, ska ersättningens omfattning korrespondera med principen om full ersättning. Oavsett vilket alternativ som används ska den skadelidande vare sig under- eller överkompenseras.⁷³ I exemplet med det skadade sanitetsgodset framhöll Radetzki att oavsett om skadan värderades med utgångspunkt i återanskaffningsvärdet eller reparationskostnaden, skulle båda alternativen föranleda en lika stor avräkning till följd av ålder och slitage hos den skadade saken.⁷⁴ Han verkar, som jag tolkar det, mena att avdraget som ska göras vid en totalskada ska motsvara den värdeökning som ska räknas av vid en partiell skada.⁷⁵ Därför blir ersättningsresultatet i detta fall, enligt Radetzki's uppfattning, oberoende av vilken beräkningsmetod som tillämpas.⁷⁶ Som jag förstår det blir resultatet i detta läge, baserat på vad Radetzki har framhållit, därför även oberoende av vilken klassificering en skada ges. Huruvida Radetzki menar att detta gäller även vid beräkning av ersättning för annan egendom än sanitetsgods, som hans exempel i framställningen avsåg, är svårt att avgöra.⁷⁷ Jag är dessutom något osäker på huruvida de olika ersättningsberäkningarna verkligen leder till samma resultat i alla lägen, vilket jag återkommer till under analysen i denna uppsats. Jag vill även poängtera att det är svårt att ge ett slutgiltigt svar på frågeställningen utan att först genomföra en omfattande empirisk undersökning. Dessvärre saknas det i denna framställning utrymme för en sådan undersökning.

⁷⁰ Jfr 2 kap.

⁷¹ Radetzki, 2012, s. 130; RFS A 2003:8 (i avgörandet värderades träden efter förändringen i fastighetens värde).

⁷² Radetzki, 2012, s. 130f.

⁷³ Radetzki, 2006, s. 923; Radetzki, 2012, s. 120, 129.

⁷⁴ Jfr avsnitt 3.5, 3.6, 3.9.

⁷⁵ Jfr avsnitt 3.9, 3.10.

⁷⁶ Radetzki, 2006, s. 924.

⁷⁷ Radetzki, 2006, s. 924.

2.5 Ideell skada och ekonomisk skada

Vid beräkning av ersättning åtskiljs ekonomiska skador från ideella skador. Huvudregeln vid saksador är att endast ekonomiska skador är ersättningsgilla.⁷⁸ Gränsdragningen mellan begreppen ideell skada och ekonomisk skada är följaktligen av vikt för att avgöra vilka kostnader som är ersättningsgilla när en sakskada har inträffat. Ersättning för ideell förlust kräver som huvudregel lagstöd.⁷⁹ Någon lagstadgad rätt till ideell ersättning vid saksador finns inte.⁸⁰

Begreppet ekonomisk skada, såsom det används i denna framställning, ska inte förväxlas med termen ren förmögenhetsskada. En ren förmögenhetsskada bygger på begreppet ekonomisk skada, men uppstår utan någon koppling till en sak- eller personskada.⁸¹

Det finns ingen legaldefinition av vare sig begreppet ekonomisk skada eller ideell skada.⁸² I förarbetena till skadeståndslagstiftningen identifierades begreppet ekonomisk skada som ”det ekonomiska minus som har uppstått genom den skadande händelsen”.⁸³ En ekonomisk skada är enligt doktrinen en skada som kan uppskattas i pengar efter en objektiv måttstock.⁸⁴ Begreppet ideell skada utgör enligt doktrinen en negation av begreppet ekonomisk skada. Definitionen av ideell skada verkar i doktrinen vara all skada som inte är av ekonomisk natur.⁸⁵ Ideella värden utgör personliga, subjektiva eller känslomässiga värden kopplade till den skadelidande. Värdena benämns ibland som affektionsvärden.⁸⁶

Huvudregeln är att endast ekonomisk skada ersätts om inte lagen föreskriver annat. I några avgöranden har domstolarna dock gjort avsteg från ovan föreskriven huvudregel utan lagstöd därtill. Exempelvis tillerkändes de skadelidande parterna i NJA 1919 s. 1, NJA 2001 s. 65 I & II och RFS A 2002:20 ersättning utöver skadans ekonomiska värde. Jag kommer närmare att beröra dessa avsteg under uppsatsens avsnitt om partiell skada.⁸⁷

⁷⁸ Karlgren, 1972, s. 194f; Hellner & Radetzki, 2010, s. 366; Roos, 1990, s. 274.

⁷⁹ Hellner & Radetzki, 2010, s. 366; Radetzki, 2000/2001, s. 932.

⁸⁰ Strömbäck, 2004, s. 294; jfr 5:7 SkL.

⁸¹ Jfr 1:2 SkL.

⁸² Jfr 1:2 SkL, I lagen omnämns begreppet ekonomisk skada utan att definieras.

⁸³ SOU 1950:16 s. 38.

⁸⁴ Hager, 1998, s. 229f; Hellner & Radetzki, 2010, s. 367; Karlgren, 1972, s. 194f; Radetzki, 2000/2001 s. 932; Radetzki, 2011 s. 61; Schultz, Skadeståndslag (1972:207) 1 kap. 2 §, Lexino 2013-05-31, Ussing, 1941, s. 750.

⁸⁵ Hager, 1998, s. 228f; Hellner & Radetzki, 2010, s. 367; Radetzki, 2000/2001, s. 932; Radetzki, 2011, s. 61f; Radetzki, 2012, s. 36f; Ussing, 1941, s. 750.

⁸⁶ Hellner & Radetzki, 2010, s. 367; Radetzki, 2012, s. 37ff; Roos, 1990, s. 274; Schultz, Skadeståndslag (1972:207) 1 kap. 2 §, Lexino 2013-05-31.

⁸⁷ Jfr 3.9.2.

3 Beräkning av värdeersättning

3.1 Bakgrund

Ersättningsberäkning vid sakskada är ett relativt oreglerat rättsområde jämfört med exempelvis ersättningsberäkning vid personskada eller kränkning, där mer omfattande, enhetlig rättspraxis och framarbetade principer, samt tabeller finns att tillgå.⁸⁸ Hur skadeståndet ska beräknas vid sakskada svarar vare sig SkL, eller förarbetena till SkL på. I förarbetena betonas att ersättning ska utgå motsvarande det förlorade förmögenhetsvärdet enligt vedertagna principer.⁸⁹ I propositionen exemplifieras återanskaffningsvärdet och försäljningsvärdet som tänkbara värderingsmetoder. Vilken konkret metod som ska användas, samt i vilket sammanhang metoden ska tillämpas, lämnar förarbetena inte svar på.⁹⁰

När jag har granskat samtida rättspraxis om värdering av sakskador har jag upptäckt en tydlig brist. Avgörandena från de olika instanserna skiljer sig ofta åt. En enhetlig praxis verkade vid en första anblick saknas. Följande två rättsfall är exempel som visar på den osäkerhet som finns inom rättsområdet.

I NJA 1991 s. 269 värderade de tre olika instanserna (TR, HovR och HD) en förlorad klocka på tre olika sätt, vilket föranledde tre olika ersättningsresultat. TR fann inledningsvis att klockan skulle värderas efter ett värderingsintyg. HovR fann därefter att klockan skulle värderas till försäljningsvärdet.⁹¹ Slutligen fann HD att klockan skulle värderas efter återanskaffningsvärdet, motsvarande kostnaden att återanskaffa en likvärdig klocka.⁹² Skadeståndet som HD utdömde var betydligt högre än de belopp som TR och HovR hade tillerkänt den skadelidande.⁹³

I HovR B 709-12 fann domstolen att full ersättning, utan avdrag till följd av ålder och bruk, skulle tillerkännas den skadelidande efter en totalskada på en fastighet. Dessförinnan hade TR funnit att skadeståndet som den skadelidande var berättigad till skulle motsvara den försäkringsersättning som hade utgått, vilket resulterade i ett skadestånd som var 105 000 kr lägre, än det som HovR senare utdömde. TR räknade således, till skillnad från HovR, av en summa från skadeståndet med anledning av egendomens ålder och bruk.⁹⁴

Även inom doktrinen råder det en viss oenighet om hur en saks värde ska beräknas. Avsaknaden av ett enhetligt system kan, som har framgått av ovan, leda till godtycklighet och rättsosäkerhet. Nedan kommer jag därför att mer utförligt redogöra för det rådande rättsläget.

⁸⁸ Roos, 1990 s. 34f, s. 235.

⁸⁹ Prop. 1972:5 s. 578ff.

⁹⁰ Prop. 1972:5 s. 580.

⁹¹ Jfr avsnitt 3.7.

⁹² Jfr avsnitt 3.5.

⁹³ Beräkningsmetoder, jfr avsnitt 3.5 – 3.8; rättsfallsreferat, jfr avsnitt 3.6.3.

⁹⁴ Jfr avsnitt 3.3, 3.6.

3.2 Skadeståndslagens reglering

I enlighet med 5:7 1p. SkL ska ersättning efter en sakskada tillerkännas den skadelidande motsvarande den skadade sakens värde, eller reparationskostnad och värdeminskning. Ersättning för sakens värde används främst för att kompensera den skadelidande efter en totalskada. Ersättning för reparationskostnad och värdeminskning är således ett kompensationsalternativ vid partiell skada.⁹⁵ Ersättningen som utgår vid tillämpning av 5:7 1 p. benämns i doktrinen som värdeersättning.⁹⁶

I doktrinen presenteras tre principer som används för att fastställa värdeersättningens omfattning. Principerna utgår från återanskaffningskostnaden, försäljningsvärdet och bruksvärdet.⁹⁷

I doktrinen framhålls att vägledning ska hämtas i principen om full ersättning i valet mellan de olika beräkningsmetoderna.⁹⁸ Den värderingsmetod som försätter skadelidande i en position som närmast leder till att syftet med principen om full ersättning uppfylls ska ges företräde. I doktrinen framhålls att värdering utifrån återanskaffningskostnaden, är den beräkningsmetod som i flest fall ger ett resultat som överensstämmer med syftet med principen om full ersättning.⁹⁹ Den ledande uppfattningen inom doktrinen är följaktligen att återanskaffningsprincipen ska tillämpas för att bedöma en saks värde.¹⁰⁰

3.3 Analog tillämpning av FAL

De försäkringsrättsliga ersättningsreglerna har ett nära samband med de skadeståndsrättsliga reglerna om ersättning vid utomobligatorisk skada.¹⁰¹ I doktrinen framhålls att en analog tillämpning av FAL ska/kan användas som vägledning vid beräkning av ersättningens omfattning inom skadeståndsrätten. Någon konkret hänvisning som anger att FAL ska/bör tillämpas analogt inom skadeståndsrätten finns dock inte i vare sig SkL, förarbetena till SkL, eller praxis.¹⁰² I doktrinen däremot diskuteras möjligheten till en analog tillämpning.¹⁰³ Radetzki påtalar därtill med stöd i ett antal domstolsavgöranden, att domstolen verkar tillämpa den försäkringsrättsliga regeln om beräkning av egendoms återanskaffningsvärde efter en skada analogt vid bestämmandet av en saks värde

⁹⁵ Jfr avsnitt 2.4.

⁹⁶ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 375; Hellner & Radetzki, 2010, s. 412; Radetzki, 2000/2001, s. 929; jfr avsnitt 1.5.

⁹⁷ Hellner, Radetzki, 2010 s. 412, Nordensson m.fl., 1972 s. 188; Radetzki, 2012, kap. 5; jfr avsnitt 1.5.

⁹⁸ Nordensson m.fl. 1972, s. 187f; jfr avsnitt 2.2.

⁹⁹ Schultz, 2009, s. 859f.

¹⁰⁰ Bengtsson & Strömbäck, 2011, 375f; Karlgren, 1972 s. 198; Hellner & Radetzki, 2010 s. 412 f; Radetzki, 2011/2012 s. 634f; Roos, 1990 s. 270f.

¹⁰¹ Bengtsson, 2010, s. 110; Strömbäck, 2004, s. 294; jfr avsnitt 1.3.

¹⁰² Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 375 f; Hellner, Radetzki, 2010 s. 412f; Karlgren, 1972 s. 198; Radetzki, 2007/2008 s. 414ff; Radetzki, 2012 s. 99ff; Roos, 1990 s. 34, 238, 270f; Strömbäck, Karnov 5:7 p. 133.

¹⁰³ Radetzki, 2011/2012, s. 637; Radetzki, 2012, s. 99ff.

inom skadeståndsrätten, trots att domstolen inte uttryckligen hänvisar till regleringen.¹⁰⁴

Radetzki menar att det är logiskt att tillämpa de försäkringsrättsliga bestämmelserna om ersättningsberäkning analogt inom skadeståndsrätten. Radetzki hänvisar till de närliggande syftena med de båda regleringarna. Han menar att både SkL och FAL syftar till att återställa den skadelidandes förmögenhet relaterad till en viss sak efter en skada. Den skadelidande ska, i enlighet med de båda regleringarna, kompenseras så att han/hon hamnar i samma ekonomiska läge som han/hon befann sig i innan skadan inträffade. Den skadelidande ska vare sig över- eller underkompenseras.¹⁰⁵

Den försäkringsrättsliga regleringen om hur försäkringsersättningens storlek ska beräknas finns i 6:1-2 FAL.¹⁰⁶ Den inledande paragrafen, 6:1 FAL, är en bestämmelse av generell karaktär. I 6:1 FAL stadgas att ersättning, till följd av ett inträffat försäkringsfall, enbart ska utgå för det värde som har gått förlorat eller minskat i egendomen.¹⁰⁷ Ersättningen kan således, som huvudregel, maximalt utgå motsvarande den försäkrade egendomens värde.¹⁰⁸ De konkreta beräkningsreglerna för hur ersättningens storlek ska uppskattas återfinns i 6:2 FAL. Jag återkommer till regleringen i 6:2 FAL i de efterföljande kapitlen, i samband med presentation av de olika normerna som används för att beräkna värdet av en sakskada.¹⁰⁹

Att beakta är att 6:1-2 FAL utgör en ramlagstiftning av dispositiv karaktär.¹¹⁰ Regleringarna i 6:1-2 FAL har en vägledande funktion vid utformandet av försäkringsvillkor. Många försäkringsvillkor är helt eller delvis utformade i överensstämmelse med 6:1-2 FAL.¹¹¹ Det är dock även vanligt att försäkringsbolagen gör avsteg från stadgandena genom tabeller eller andra beräkningsmetoder.¹¹² Många gånger används regleringarna i FAL för att fylla ut de luckor som försäkringsavtalen lämnar.¹¹³ Det påtalade innebär att ett likhetstecken inte nödvändigtvis kan sättas mellan skadeståndsberäkningen enligt SkL och ett konkret försäkringsvillkor.

¹⁰⁴ Radetzki, 2011/2012, s. 637; Radetzki, 2012, s. 99ff; jfr: NJA 1936 s. 693; NJA 1991 s. 269; NJA 2011 s. 576; FFR 1972 s. 110; RFS A 1988:22.

¹⁰⁵ SOU 1925:21 s. 117; Radetzki, 2012, s. 101.

¹⁰⁶ Huvudregeln om att försäkringstagaren har rätt till ersättning motsvarande återanskaffningsvärdet/dagsvärdet samt i vissa fall försäljningsvärdet har överförts från 37§ GFAL, varav källmaterial hänförligt till såväl GFAL som FAL kan läggas till grund för tolkning av bestämmelsen. Läs vidare i prop. 2003/04:150 s. 190f, s. 438; Radetzki, 2012, s. 71.

¹⁰⁷ Bengtsson, 2010, s. 305.

¹⁰⁸ Hellner, 1965, s. 217, 223 (Undantag kan föreligga om annat är avtalat).

¹⁰⁹ Jfr: 3.5, 3.7, 3.8.

¹¹⁰ Prop. 2003/04:150 s. 193; Bengtsson, 2010, s. 307; Utterström, Lagkommentar i Karnov till 6:2 FAL; jfr: FAL 6:2 2 st.

¹¹¹ Prop. 2003/04:150 s. 193; Bengtsson, 2010 s. 307, 310; Utterström, lagkommentar i Karnov till 6:2 FAL.

¹¹² Radetzki, JT, 07/08 s. 413.

¹¹³ Prop. 2003/04:150 s. 193; Bengtsson, 2010 s. 307, 310; Utterström, lagkommentar i Karnov till 6:2 FAL.

3.4 Subjektiva och objektiva värden

De normer som används för att beräkna värdet av en sak syftar till att identifiera det verkliga värdet i den skadade egendomen.¹¹⁴ Huruvida beräkning av skadestånd ska baseras på objektiva eller subjektiva kriterier är inte helt tydligt. Radetzki menar att subjektiva omständigheter bör tillmätas lägre betydelse vid den skadeståndsrättsliga värderingen, än vid den försäkringsrättsliga bedömningen.¹¹⁵

Inom försäkringsrätten uppskattas värdet av egendom med utgångspunkt i objektiva kriterier.¹¹⁶ Huvudregeln är att subjektiva omständigheter som tillmäter egendomen ett högre värde i en persons ägo, än vad egendomen skulle ha tillmätts hos en annan person, inte ska tillerkännas betydelse vid bedömningen.¹¹⁷

Anledningen till att Radetzki förespråkar en än mer objektiv värdering vid den skadeståndsrättsliga bedömningen, än vid den försäkringsrättsliga bedömningen, är därför att han menar att den skadevållande parten svårligen kan förutse den skadelidandes subjektiva förhållningsätt till egendomen vid skadans inträffande. Eftersom omständigheter inte är förutsägbara ska de inte beaktas vid skadeståndsbedömningen. Radetzki pekar vidare på NJA 1991 s. 269 och menar att domstolen i avgörandet bortsåg från de individuella förutsättningarna på den skadelidandes sida. Den skadelidande var i avgörandet beredd att avyttra egendomen till ett lägre värde än dess faktiska värde. Detta var en omständighet som HD bortsåg från i sin bedömning. Istället uppskattade HD egendomens värde utifrån dess återanskaffningsvärde, baserat på rent objektiva kriterier.¹¹⁸

Hellner menar att det är tänkbart att hänsyn tas till den skadelidandes behov och vanor vid beräkning av återanskaffningskostnaden. Som exempel nämner han klädkonsumtion, där en del personer kontinuerligt uppdaterar sin garderob medan andra håller sig med en stor fungerande garderob som sällan byts ut.¹¹⁹

Lindskog påtalar att hänsyn ska tas till den skadelidandes befogade intressen. Han menar att det inte alltid är skäligt att den skadelidande ska behöva nöja sig med en begagnad ersättningsvara som objektivt sett motsvarar den skadade saken.¹²⁰ I NJA 2011 s. 576 tillmättes egendomens betydelse för den skadelidande ett visst värde vid beräkningen av skadeståndet.¹²¹

Schultz framhåller att den skadeståndsrättsliga värderingen måste utgå från den skadelidandes individuella perspektiv för att den skadelidande ska kompenseras fullt ut efter en skada. Han menar att ”värden bortom ett snävt marknadsekonomisk tänkande” måste tillmätas betydelse.¹²²

¹¹⁴ Hellner, 1965, s. 224.

¹¹⁵ Radetzki, 2012, s. 107f.

¹¹⁶ Prop. 2003/04:150 s. 439; Bengtsson, 2010, s. 308; Hellner 1965, s. 225.

¹¹⁷ Prop. 2003/04 s. 439; Bengtsson, 2010, s. 308.

¹¹⁸ Radetzki, 2012, s. 108.

¹¹⁹ Hellner, Radetzki, 2010 s. 413.

¹²⁰ Lindskogs tillägg till NJA 2011 s. 576, p. 18.

¹²¹ HD:s domskäl i NJA 2011 s. 576.

¹²² Schultz, 2009, s. 853.

3.5 Återanskaffningskostnaden

Den ledande uppfattningen inom doktrinen är att en saks värde i skadeståndsrättsliga sammanhang ska beräknas med utgångspunkt i återanskaffningskostnaden.¹²³ Undantag från huvudregeln är aktuellt att tillämpa när en partiell skada föreligger, eller om försäljningsvärdet eller bruksvärdet utgör en lämpligare norm för värderingen i det enskilda fallet. Jag kommer att beskriva undantagssituationerna mer ingående i efterföljande avsnitt.¹²⁴

Inom skadeståndsrätten saknas det en separat reglering för hur återanskaffningsvärdet ska beräknas. Av denna anledning är den ledande uppfattningen inom doktrinen, att återanskaffningsvärdet inom skadeståndsrätten ska motsvara återanskaffningsvärdet¹²⁵ inom försäkringsrätten, såsom det definieras i 6:2 FAL.¹²⁶ Nedan kommer jag därför att beskriva hur återanskaffningsvärdet definieras inom försäkringsrätten.

Återanskaffningsvärdet syftar till att bestämma den kostnad som uppstår för den skadelidande när han/hon tvingas återanskaffa ny egendom efter en skada.¹²⁷ Finns det ingen begagnatmarknad blir nyanskaffning normen för värderingen. Den nya egendomen ska vara av ”likartad beskaffenhet”¹²⁸ och lämpad för ”likartat ändamål”¹²⁹. Något krav på att den nya egendomen ska vara identisk med den skadade, i dess oskadade skick, föreligger dock inte.¹³⁰ Definitionen av begreppen ”likartad beskaffenhet”¹³¹ och ”likartat ändamål”¹³² preciseras, mig veterligen, inte ytterligare i doktrinen.¹³³ Återanskaffningsvärdet ska bestämmas till ett lägsta möjligt pris.¹³⁴ En undre gräns för återanskaffningskostnaden finns dock. Priset får inte vara så lågt att det föranleder ett oskäligt resultat för den skadelidande. Ett exempel som framhålls i doktrinen är att det inte rimligt att den skadelidande tvingas vänta under oskäligt långa leveranstider för att priset ska bli lägre.¹³⁵

¹²³ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 375; Hellner & Radetzki, 2010 s. 412; Radetzki, 2012 s. 99; Roos, 1990 s. 238; Schultz, 2009, s. 856.

¹²⁴ Jfr avsnitt 3.7–3.9.

¹²⁵ Inom försäkringsrätten benämns återanskaffningsvärdet ibland även som dagsvärdet och tillämpning av värdet som beräkningsnorm benämns således som dagsvärdesprincipen; jfr avsnitt 1.5.

¹²⁶ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 375; Hellner & Radetzki, 2010 s. 412 f; Karlgren, 1972 s. 198; Radetzki, 2006, s. 920; Radetzki, 2011/2012 s. 634f; Roos, 1990 s. 272. (Äldre doktrin hänvisar till 37 GFAL som motsvarar dagens 6:2 FAL).

¹²⁷ Prop. 2003/04:150, s. 439; Radetzki, 2012, s. 76.

¹²⁸ Hellner, 1965, s. 227; Radetzki, 2012, s. 76.

¹²⁹ Hellner, 1965, s. 227; Radetzki, 2012, s. 76.

¹³⁰ Hellner, 1965, s. 227; Radetzki, 2012, s. 76; Radetzki, 2011/2012, s. 635; Tullberg, 1994, s. 65.

¹³¹ Hellner, 1965, s. 227; Radetzki, 2012, s. 76.

¹³² Hellner, 1965, s. 227; Radetzki, 2012, s. 76.

¹³³ Jfr Hellner, 1965, kap. 14 (s.223 ff.); Bengtsson, 2010, s. 307 ff; Radetzki, 2012, s. 76; Radetzki, 2011/2012, s. 635; Tullberg, 1994, s. 65.

¹³⁴ Bengtsson, 2010, s. 308.

¹³⁵ Hager, 1998, s. 48; Hellner, 1965, s. 227; Radetzki, 2012, s. 77.

Återanskaffningskostnaden som norm för att fastställa en saks värde finns även representerad i skadeståndsrättslig rättspraxis.¹³⁶

För att den skadelidande inte ska överkompenseras till följd av skadan är det ibland relevant att göra avdrag från ersättningen när återanskaffningskostnaden utgör normen för värderingen.¹³⁷ Omständigheten diskuteras mer ingående i avsnittet nedan.

3.6 Avdrag från skadeståndet

För att motverka att den skadelidande överkompenseras efter en skada, i samband med att gammal egendom ersätts med ny, görs ibland avdrag från ersättningen. Avdragen tillämpas när återanskaffningsprincipen är normen för värderingen av skadan.¹³⁸ Avdrag kan göras till följd av ålder, bruk, nedsatt användbarhet och annan omständighet. Inom skadeståndsrätten aktualiseras främst avdrag till följd av ålder och bruk, varav fokus i framställningen ligger på dessa.¹³⁹ När det finns en fungerande begagnatmarknad blir frågeställningen om ålders- och bruksavdrag sällan aktuell.¹⁴⁰ Frågeställningen aktualiseras när nyanskaffning är normen för beräkningen. Problematiken och den pågående diskussionen i doktrinen avser när och i vilken omfattning som avdrag till följd av ålder och bruk ska användas.

I den skadeståndsrättsliga doktrinen diskuteras huruvida 6:2 FAL eventuellt kan tillämpas analogt vid beräkning av avdragens omfattning inom skadeståndsrätten.¹⁴¹ I 6:2 1 st. 1 men. FAL är det stadgat att avdrag ska göras från återanskaffningskostnaden till följd av ålder, bruk, nedsatt användbarhet och annan omständighet. Innebörden av stadgandet är att samtliga värdeminskande faktorer som kan inverka på sakens värde ska beaktas vid beräkningen av värdesättningens omfattning.¹⁴² I den försäkringsrättsliga bedömningen är huvudregeln vid beräkning av avdrag att en sak kontinuerligt förlorar i värde. Egendomens värde minskar således, som huvudregel, med en årlig procentsats.¹⁴³

Radetzki förespråkar en tolkning av återanskaffningsprincipen där övervägande ledning hämtas i försäkringsrätten. Han menar dock att avskrivningar ska tillämpas med viss försiktighet inom skadeståndsrätten.¹⁴⁴ Hellner, Bengtsson och Strömbäck poängterar att avskrivningar ska göras med viss försiktighet inom skadeståndsrätten.¹⁴⁵ Schultz och Lindskog står för en än mer restriktiv syn. De

¹³⁶ Jfr NJA 2011 s. 576 (värdering av totalskada på fastighet); NJA 1991 s. 269 (värdering av förlorad klocka); HovR B 546-11; HovR B 709-12 (värdering av totalskada på fastighet); NJA 1936 s. 693; NJA 1940 s. 719; FFR 1972 s. 110 (värdering av skadade bilar).

¹³⁷ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 375

¹³⁸ Radetzki, 2012 s. 99ff.

¹³⁹ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 375; Hellner & Radetzki, 2010, s. 413; NJA 2011 s. 576.

¹⁴⁰ Hellner, 1995, s. 418.

¹⁴¹ Radetzki, 2012 s. 99ff.

¹⁴² Radetzki, 2007/2008, s. 424f; Radetzki, 2012, s. 79.

¹⁴³ Bengtsson, 2010 s. 308; Hellner 1965, s. 229; Radetzki, 2011/2012, s. 635; Radetzki, 2012, s. 78.

¹⁴⁴ Radetzki, 2012 s. 99ff.

¹⁴⁵ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 376; Hellner & Radetzki, 2010, s.413.

menar att avskrivningar enbart ska tillämpas i undantagsfall inom skadeståndsrätten.¹⁴⁶

Den skadeståndsrättsliga doktrinen och rättspraxis har under senare tid gjort en viss vändning i frågan om tillämpning av ålders- och bruksavdrag. I äldre rättsfall användes avdrag till följd av ålder och bruk som en norm för värdering av en saks värde.¹⁴⁷ Likaså föreskrev den äldre doktrinen att avdrag som huvudregel skulle tillämpas. Avdraget skulle beräknas efter hur lång tid av egendomens livslängd som hade förflutit vid skadetillfället. Om den skadelidande var en näringsidkare skulle avdraget motsvara avskrivningarna i bokföringen.¹⁴⁸ Idag förespråkas inom skadeståndsrätten, att avdrag till följd av ålder och bruk ska göras med större försiktighet än vad som tidigare rekommenderades.¹⁴⁹

NJA 2011 s. 576 utgör ett exempel från senare tids rättspraxis där försiktighetsprincipen¹⁵⁰ tillämpades av domstolen vid beräkningen av en skadad saks värde. Avgörandet berör frågan om värdering av stulen egendom, således en totalskada på lös sak. I tvisten var det ostridigt att den stulna egendomen var begagnad och att den hade genomgått en viss förslitning innan skadan inträffade. HD konstaterade att förutsättningarna för ett avdrag med anledning av ålder och bruk förelåg. HD antog utifrån förutsättningarna i avgörandet att egendomen, betraktad utifrån omständigheterna om ålder och bruk, var förbrukad till hälften (50 %). HD påpekade dock att det nödvändigtvis inte var så att förslitningen hade samma "... motsvarande praktisk[a] betydelse..."¹⁵¹ för skadelidande, som den uppnådda åldern på egendomen avspeglade. HD utdömde därför ett begränsat avdrag från skadeståndet, motsvarande 25 % av det belopp som den skadelidande hade yrkat på. Ett avdrag motsvarande den förlorade egendomens verkliga och förbrukade livslängd vid skadetillfället, skulle istället ha resulterat i ett avdrag motsvarande 50 % av det yrkade beloppet.

Radetzki framhåller att NJA 2011 s. 576 visar på att det finns ett utrymme för att göra avdrag med beaktande av ålder och bruk i skadeståndssammanhang, men att sådana avdrag ska göras med viss försiktighet.¹⁵² Radetzki menar dock att det är oklart hur försiktighetsprincipen i praktiken ska tillämpas.¹⁵³

I ett senare avgörande från HovR, B 709-12, tillerkändes den skadelidande parten rätt till skadestånd för en totalskada på en fastighet, helt utan avdrag för ålder och

¹⁴⁶ Lindskogs tillägg till dom i NJA 2011 s. 576; Schultz, 2009, s. 860f; jfr avsnitt 3.6.3.

¹⁴⁷ NJA 1936 s. 693 (liknande FFR 1972 s. 110) Ersättning för en skadad bil. HD poängterade att bilens ålder, brukandet av denna och dess befintliga skick skulle beaktas vid värderingen; NJA 1940 s. 719 Ersättning för skadad bil. HD fann att skadelidande var berättigad till ersättning för återanskaffningskostnaden av en ny bil men med ett litet avdrag baserat på brukandet av den skadade bilen som vid skadetillfället hade kört ca 600 mil; RFS A 1988:22 Värdering av en brandskadad byggnad. HovR fann att den skadelidande skulle tillerkännas ersättning för återanskaffning av en ny byggnad men med fullt avdrag för ålder och bruk.

¹⁴⁸ Roos, 1990, s. 271.

¹⁴⁹ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 376; Hager, 1998, s. 56; Hellner 1995 s. 417; Hellner & Radetzki, 2010 s. 413; Radetzki, 2012 s. 102; Schultz, 2009, s. 860f; NJA 2011 s. 576. (jfr referat nedan i samma avsnitt 3.6.3.)

¹⁵⁰ Jfr avsnitt 1.5.

¹⁵¹ NJA 2011 s. 576, HD:s domskäl 10 p.

¹⁵² Radetzki, 2012, s. 103f.

¹⁵³ Radetzki, 2011/2012, s. 640.

bruk.¹⁵⁴ Domstolen konstaterade att ersättning skulle utgå för kostnaden för att återanskaffa eller återuppföra den förlorade egendomen. HovR framhöll att den skadelidande hade rätt till full kompensation, men att hon inte skulle överkompenseras efter skadan. Rätten framhöll vidare att ett avdrag kunde göras till följd av ålder och bruk. Domstolen menade dock att betydelsen av ålders- och bruksavdrag påverkades av egendomens art. HovR lyfte fram ett exempel med en bil och en klocka. Domstolen menade att all egendom inte kan värderas på samma sätt. Avseende klockan hänvisade domstolen till NJA 1991 s. 269, där åldersavdrag inte tillämpades vid beräkning av återanskaffningskostnaden. HovR poängterade att avdrag till följd av ålder och bruk ska göras med viss försiktighet i skadeståndssammanhang, eftersom avdragen kan försvåra eller omöjliggöra för den skadelidande att återanskaffa ny egendom. HovR poängterade vidare att det inte alltid var självklart att beräkningen inom det försäkringsrättsliga systemet och det skadeståndsrättsliga systemet borde vara identisk. HovR menade här att försäkringsrätten, till skillnad från skadeståndsrätten, grundar sig på avtalsförhållanden. HovR framhöll vidare att, om ett ålders- eller bruksavdrag skulle tillämpas vid beräkningen av återanskaffningskostnaden, borde bevisbördan avseende åldersavdragets storlek åläggas den skadevällande parten. Den skadevällande parten skulle, enligt HovR, frambringa bevisning om att den skadelidande genom återanskaffning av ny egendom givits en ekonomisk nytta, samt omfattningen av nyttan. Då skadevällaren inte kunde frambringa bevisning om husets ålder, skick, eller utförda reparationer innan branden, tillerkände HovR den skadelidande full ersättning utan åldersavdrag. Domarna som deltog i avgörandet var eniga.¹⁵⁵

Centralt inom den skadeståndsrättsliga doktrinen är att avdragen inte ska omintetgöra den skadelidandes möjlighet till återanskaffning av ny egendom efter en skada.¹⁵⁶ Vidare påpekas att egendom kan vara lika användbar för sin ägare som ny egendom, trots att den har uppnått en viss ålder, varför avdrag ska göras med viss försiktighet.¹⁵⁷

Schultz förespråkar en restriktiv tillämpning av ålder- och bruksavdrag. Han framhåller att avdrag som huvudregel inte ska användas vid beräkning av en saks värde i skadeståndssammanhang. Han menar att det kan stå i strid med principen om full ersättning att göra avdrag från skadeståndet. Om ett avdrag görs från skadeståndet, kan det innebära att den skadelidande tvingas investera ett eget kapitaltillskott för att möjliggöra återanskaffning av en ny sak. Detta resulterar enligt Schultz i att den skadelidande försätts i en sämre situation, än vad han/hon befann sig i innan skadan inträffade.¹⁵⁸ Schultz framhåller att om det saknas en fungerande andrahandsmarknad, ska det som huvudregel inte göras några avdrag från skadeståndet.¹⁵⁹ Stöd för sitt resonemang hämtar Schultz bland annat i NJA 1991 s. 269. Han pekar på att HD i avgörandet inte applicerade några åldersavdrag

¹⁵⁴ Jfr HovR T 1036-10, vilket är ett liknande avgörande, där den skadelidande parten tillerkänns full ersättning för ett nedbrunnet hus, utan avdrag till följd av ålder och bruk.

¹⁵⁵ HovR B 709-12 är inte överklagat och vann laga kraft 2012-12-11; jfr avsnitt 3.10 - 3.11.

¹⁵⁶ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 376; Hellner & Radetzki, 2010 s. 413; Radetzki, 2012 s. 103; Schultz, 2009, s. 860f.

¹⁵⁷ Bengtsson & Strömbäck, 2011 s. 376; Hellner & Radetzki, 2010, s. 413.

¹⁵⁸ Schultz, 2009, s. 860ff.

¹⁵⁹ Schultz, 2009, s. 861.

på den ersättning som den skadelidande tillerkändes för återanskaffning av ny egendom.¹⁶⁰

I NJA 1991 s. 269 hade den skadelidande frånhänts en klocka genom brott. Klockan var vid skadetidpunkten tre månader gammal och oanvänd. HD tillerkände den skadelidande rätt till full ersättning motsvarande klockans återanskaffningsvärde, utan avdrag till följd av ålder och bruk. HD utvecklade i avgörandet inte sitt ställningstagande om varför de fann att ålders- och bruksavdrag inte borde göras.

Radetzki delar inte Schultz åsikt om vilka slutsatser som kan dras med stöd i NJA 1991 s. 269. Radetzki menar att avgörandet inte kan läggas till grund för en tolkning som innebär att HD har etablerat en generell ovilja till att tillämpa skadeståndsrättsliga avdrag till följd av ålder och bruk. Istället pekar Radetzki på de enskilda omständigheterna i avgörandet, såsom att klockan var nästan ny och oanvänd vid skadetidpunkten. Han menar att de enskilda omständigheterna troligtvis föranledde att domstolen fann att värdeminskning inte var aktuellt i avgörandet. Klockan hade vid skadans uppkomst således inte hunnit genomgå någon värdeminskning.¹⁶¹

Lindskog förespråkar, precis som Schultz, att avdrag från ersättningen bara ska göras i undantagsfall, och om det föreligger särskilda skäl för det. Lindskog motiverar dock sitt ställningstagande med andra argument än Schultz. Lindskog menar att avdrag från skadeståndet bara ska göras om det är förenligt med skadeståndslagstiftningens skyddsändamål. Han menar att avdrag bara ska tillämpas när den skadelidande erhåller en fördel i samband med compensationen efter skadan. Fördelen ska därtill bara avräknas om den är av ekonomisk natur (ett ekonomiskt tillskott eller en ekonomisk kostnadsbesparing), och om den existerar vid tidpunkten för skadeståndsberäkningen. Lindskog menar dock att det finns vissa undantag från huvudregeln. Ett undantag är om den skadelidande är en näringsidkare.¹⁶² Näringsidkare kan tillerkännas avdrag från skadeståndet för en fördel, trots att den ”likviditetsmässigt”¹⁶³ inte har existerat vid tidpunkten för skadeståndsberäkningen.¹⁶⁴ Lindskog poängterar tydligt att fördelen inte nödvändigtvis behöver motsvara värdeminskningen till följd av ålder och bruk. Att den skadelidande erhåller ett nytt föremål istället för ett gammalt innebär således inte automatiskt att den skadelidande ges en ekonomisk fördel. Lindskog stödjer sin argumentation på principen om *compensatio lucri cum damno*.¹⁶⁵

Radetzki antyder att både Schultz och Lindskog eventuellt överdriver den skadelidandes rätt till ersättning. Han framhåller att ifall den skadelidande kompenseras med helt ny egendom efter en totalskada, utan att avdrag görs till följd av ålder och bruk, blir resultatet att den skadelidande överkompenseras. Radetzki påpekar att skadeståndet syftar till att återförsätta den skadelidande i det ekonomiska läge som han/hon befann sig i innan skadan, vare sig bättre eller sämre. Han poängterar att den skadelidande kan försättas i samma ekonomiska situation

¹⁶⁰ Schultz, 2009, s. 861.

¹⁶¹ Radetzki, 2012 s. 106.

¹⁶² Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576.

¹⁶³ Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576, p. 32.

¹⁶⁴ Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576, p. 32.

¹⁶⁵ Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576, p. 29; jfr avsnitt 3.10.

som innan skadans inträffande, trots att den skadelidande själv måste betala en viss del av återanskaffningskostnaden.¹⁶⁶

3.7 Försäljningsvärdet

Att bestämma skadeståndets omfattning utifrån den skadade egendomens försäljningsvärde i oskadat skick, utgör en andra metod för att uppskatta den skadade sakens värde. Försäljningsvärdet som norm för värderingen är en sekundär metod för att bestämma en saks värde. Metoden används som huvudregel när egendomen inte kan återanskaffas.¹⁶⁷

I 6:2 1 st. 2 men. FAL återfinns ett stadgande där försäljningsvärdet representerar den aktuella beräkningsnormen. Radetzki menar att regleringen i 6:2 1 st. 2 men. FAL även kan användas för att beskriva innebörden av begreppet inom skadeståndsrätten. Även forskare inom den tidigare doktrinen har påtalat möjligheten till denna analoga tillämpning.¹⁶⁸ Det förekommer, vad jag har kunnat finna, inte någon rättspraxis som hänvisar till en analog tillämpning av FAL vid beräkning av försäljningsvärdet.¹⁶⁹

Regeln om sakens försäljningsvärde som norm för värderingen tillämpas främst vid värdering av unika föremål, exempelvis vid värdering av skadad konst, antikviteter, långsamt växande växter och träd, visa kulturhistoriska fastigheter osv.¹⁷⁰ Regeln är även tillämplig för att fastställa en undre gräns för ett skadestånds omfattning.¹⁷¹ Om avdragen från återanskaffningsvärdet blir så omfattande att skadeståndets storlek efter avdragen, understiger egendomens försäljningsvärde, blir försäljningsvärdet normen för värderingen framför återanskaffningsvärdet.¹⁷² Den skadelidande ska således tillerkännas rätt till skadestånd enligt den värderingsmetod som leder till det mest fördelaktiga resultatet för honom/henne.¹⁷³ Att den skadelidande har varit beredd att sälja saken i oskadat skick, till ett lägre värde än återanskaffningsvärdet, ska inte inverka på bedömningen av värdeersättningen. Bedömningen ska göras utifrån objektiva kriterier.¹⁷⁴

Försäljningsvärdet ska motsvara det belopp som den skadelidande hade kunnat erhålla vid avyttring av egendomen i dess oskadade skick. Priset ska bedömas till det högsta möjliga som den skadelidande hade kunnat få vid försäljning av egendomen.¹⁷⁵ Försäljningsvärdet kan, beroende på egendomstyp, antingen generera ett lägre eller ett högre värde än återanskaffningsvärdet. Oftast leder

¹⁶⁶ Radetzki, 2012, s. 105ff; Radetzki, 2011/12, s. 642f.

¹⁶⁷ Hellner & Radetzki, 2010, s. 414; Radetzki, 2012, s. 110.

¹⁶⁸ Radetzki, 2012, s. 110; Radetzki stödjer sin uppfattning på; Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 377; Saxén, 1975, s. 277.

¹⁶⁹ Jfr Radetzki, 2012, s. 110.

¹⁷⁰ Radetzki, 2012, s. 91f, 110.

¹⁷¹ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 377; Karlgren 1972 s. 198, s 200; Radetzki, 2007/2008 s. 427; Radetzki, 2011/2012, s. 636; Radetzki, 2012, s. 111.

¹⁷² Radetzki, JT, 11/12, s. 636.

¹⁷³ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 377; Karlgren 1972 s. 198, s. 200; Radetzki, 2007/2008 s. 427; Radetzki, 2011/2012, s. 636; Radetzki, 2012, s. 111.

¹⁷⁴ Radetzki, 2012, s. 107f; NJA 1991 s. 269.

¹⁷⁵ Radetzki, 2012 s. 89f, s. 109f.

tillämpning av försäljningsvärdet som norm för värderingen till att ett lägre värde räknas fram, än om återanskaffningsvärdet används, men det finns undantag. Kläder och möbler är saker som vanligen har lågt försäljningsvärde. Därför ger återanskaffningsvärdet i dessa sammanhang oftast ett högre värde.¹⁷⁶ Försäljningslager däremot kan vid värdering baserad på försäljningsvärdet generera ett högre värde jämfört med återanskaffningsvärdet. Anledningen härtill är att handelsvinsten ska tillmätas betydelse vid uppskattning av försäljningslagrets värde. Om försäljningslaget kan återanskaffas innan avyttring av det är aktuell, så att den skadelidande inte förlorar någon handelsvinst till följd av skadan, ska skadeståndets omfattning inte baseras på försäljningsvärdet utan på återanskaffningsvärdet.¹⁷⁷

Vid tillämpning av försäljningsvärdet som norm för värderingen görs inget separat avdrag grundat på ålder och bruk. Sakens ålder och bruk utgör dock omständigheter som påverkar prissättningen. Ett avdrag från ersättningen, som beräknas med utgångspunkt i försäljningsvärdet, kan göras om den skadelidande har gjort en besparing genom att inte avyttra egendomen. Detta kan inträffa exempelvis om egendom som var avsedd att sälja, drabbas av skada innan försäljningstidpunkten infaller. Föreligger dessa omständigheter ska den besparing som den skadelidande har gjort, räknas av från det skadestånd som den skadelidande är berättigad till.¹⁷⁸

3.8 Bruksvärdet

Att beakta bruksvärdet vid fastställande av värdeersättningens omfattning, är ytterligare en metod för att uppskatta en saks värde. Bruksvärdet är ingen föreskriven värderingsnorm i FAL, varför analog tillämpning av FAL inte är aktuell att diskutera i detta avsnitt.¹⁷⁹ I doktrinen framhålls att bruksvärdet används som en subsidiär beräkningsmetod till försäljningsvärdet och återanskaffningsvärdet. Bruksvärdet tillämpas som värderingsmetod om återanskaffning inte är möjlig och om försäljningsvärdet inte utgör en lämplig norm för att fastställa sakens värde.¹⁸⁰ Bengtsson och Strömbäck menar dock att bruksvärdet eventuellt kan användas som norm för värderingen även i andra fall, exempelvis om avdraget till följd av ålder och bruk, vid tillämpning av återanskaffningsprincipen, blir alltför omfattande.¹⁸¹ Även Radetzki antyder att bruksvärdets subsidiära karaktär inte är helt självklar. Han menar att det har förekommit att domstolarna har frångått regeln om att bruksvärdet endast utgör ett subsidiärt värderingsalternativ. Radetzki menar att domstolarna ibland har använt bruksvärdet som norm för värderingen, trots att värdet även har kunnat fastställas enligt återanskaffningsprincipen.¹⁸²

¹⁷⁶ Bengtsson & Strömbäck, 2011 s. 377; Hellner, Radetzki, 2010 s. 413.

¹⁷⁷ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 377; Hellner & Radetzki, 2010, s. 414; Radetzki, 2012 s. 112; FFR 1964 s. 237; jfr försäkringsrätt, 6:1 -6:2 FAL, att beakta är att alla försäkringar inte ersätter förlorad vinst.

¹⁷⁸ Radetzki, 2012 s. 112; FFR 1964 s. 237.

¹⁷⁹ Jfr 6:1-2 FAL.

¹⁸⁰ Bengtsson & Strömbäck, 2011s. 377; Hellner & Radetzki, 2010, s. 414; Hager, 1998, s 57; Radetzki, 2012, s. 113ff.

¹⁸¹ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 376.

¹⁸² Radetzki, 2012, s. 115.

Doktrinen lämnar det osagt hur bruksvärdet konkret ska fastställas, men poängter att en skönsmässig bedömning är utgångspunkten.¹⁸³ Bruksvärdet beskrivs i doktrinen som det kapitaliserade värdet av brukandet av viss egendom, alternativt en nytta som den skadelidande har gått miste om till följd av en skada. Nyttan kan avse antingen den faktiska nyttan av eget brukande av egendomen, eller en nytta som uppstår genom uthyrning eller liknande rättsligt förfogande.¹⁸⁴ Ifall det är möjligt att hyra egendom av samma beskaffenhet som den skadade saken motsvarar bruksvärdet hyreskostnaden.¹⁸⁵ Parallellt med begreppet bruksvärde används termen avkastningsvärde. Som begreppet antyder omfattar avkastningsvärdet, värdet av avkastning som en ägare av viss egendom erhåller från denna.¹⁸⁶

Radetzki menar att det inte finns något avgörande från HD med direkt referens till bruksvärdet som norm för värderingen. Radetzki framhåller däremot att rättspraxis om dödade avelsdjur, kan omfattas av begreppet bruksvärde, trots att begreppet inte uttryckligen används i avgörandena. En förutsättning som måste föreligga är att det efterföljande skadeståndet har baserats på djurets avelsegenskaper. Radetzki menar även att en skada som består i att någon olovligen skjutit ett djur på annans jaktmarker kan bedömas utifrån bruksvärdet.¹⁸⁷

3.9 Partiell skada

3.9.1 Inledning

I följande avsnitt kommer jag att beskriva värderingsprocessen vid partiell skada. Vid totalskada syftar värderingen till att definiera sakens värde. Vid partiell skada tillkommer därutöver några ytterligare värderingsmoment.

Vid partiell skada används huvudsakligen två olika metoder för att beräkna skadeståndets omfattning. Den första metoden innebär att sakens värde räknas ut med utgångspunkt i värderingsprinciperna för totalskada (återanskaffningsvärde, försäljningsvärde eller bruksvärde), därefter reduceras detta med det kvarstående restvärdet i saken. Restvärdet är det värde som kvarstår i den skadade egendomen efter skadan.¹⁸⁸ Exempelvis kan oskadade delar i en kolliderad bil ha ett visst värde trots att bilen inte kan framföras längre. Metoden möjliggör för den skadelidande att sälja de kvarstående delarna och därefter återanskaffa ny egendom.¹⁸⁹

¹⁸³ Bengtsson & Strömbäck, s. 377, Radetzki, 2012 s. 113.

¹⁸⁴ Karlgren, 1972, s. 198; Radetzki, 2012, s. 113f.

¹⁸⁵ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 377; Hager, 1998, s. 57; Hellner & Radetzki, 2010, s. 414; Radetzki, 2012, s 113.

¹⁸⁶ Radetzki, 2012, s. 113; Karlgren 1972, s. 198

¹⁸⁷ Radetzki, 2012 s. 114 ff; NJA 1935 s. 148 (skjuten silverräv avsedd för avel värderades efter dess avelsvärde); NJA 1944 s. 417 och FFR 1971 s. 198 (skjutna älgar värderas efter deras avelsvärde); NJA 1957 s. 499 (skjuten hund värderades med beaktande av dess avelsvärde); NJA 1980 s. 497 (Vid beräkning av skadestånd efter olovligt dödade älgar beaktades älgarnas avelsvärde); NJA 1995 s. 249 (olovligen dödad järv värderades med hänsyn till dess avelsvärde).

¹⁸⁸ Hellner & Radetzki, 2010, s. 415; Hager, 1998, s. 58; Karlgren, 1972, s. 198f; Roos, 1990 s. 238, 272.

¹⁸⁹ Hellner & Radetzki, 2010, s. 415.

Återanskaffningsvärdet utgör enligt doktrinen och rättspraxis den förhärskande normen för beräkningen vid både totalskada och partiell skada. Men vid såväl totalskada som partiell skada finns det tillfällen när försäljningsvärdet eller bruksvärdet utgör en lämpligare norm för värderingen.¹⁹⁰ Att det saknas kriterier för den exakta gränsdragningen mellan normerna som tillämpas för värdering, gör det ibland svårt att avgöra vilken norm som ska ges företräde. I doktrinen framhålls att den beräkningsnorm (återanskaffningsvärdet, försäljningsvärdet eller bruksvärdet) som används för att uppskatta sakens värde även ska användas för att räkna fram sakens restvärde. Detta innebär således att ifall återanskaffningsvärdet tillämpas för att fastställa sakens värde, ska återanskaffningsvärdet följaktligen även användas för att fastställa restvärdet i den skadade egendomen.¹⁹¹ Rättspraxis ger mig veterligen ingen vägledning i frågan.

Det andra beräkningsalternativet vid partiell skada, är att den skadelidande ges ersättning motsvarande kostnaden för att reparera egendomen, samt eventuell ersättning till följd av värdeminskning.¹⁹² Värderingsmetoden finns uttryckligen presenterad i 5:7 1 p. SkL.

När skadeståndet definieras utifrån reparationskostnaden och en eventuell värdeminskning, enligt den sistnämnda beräkningsmodellen, är det av vikt att fastställa sakens värde både i dess skadade och oskadade skick. Därutöver uppkommer det ett antal frågeställningar som är av betydelse att undersöka. De mest centrala frågeställningarna för denna uppsats kommer jag att presentera mer ingående nedan. I det följande kommer jag således att belysa hur kostsam en reparation får lov att vara (3.9.2–3.9.4), när och till vilket belopp som ersättning för värdeminskning utgår (3.9.5), huruvida den skadelidande kan tillerkännas avdrag från reparationsersättningen till följd av ålder och bruk, samt om och när den skadelidande kan drabbas av avdrag från skadeståndet till följd av värdeökning i saken efter en reparation (3.9.6).

3.9.2 Reparationskostnadens tillåtna omfattning

SkL och förarbetena till SkL har lämnat frågan om reparationskostnadens tillåtna omfattning obesvarad. Rättspraxis och doktrin belyser däremot frågeställningen. Huvudregeln enligt rättspraxis och doktrin är att reparationskostnaden inte får överstiga skadans värde. Skadans värde utgör värdet av egendomen i dess oskadade skick, med avdrag för egendomens kvarstående restvärde efter skadan.¹⁹³ Beräkningsmodellen baseras på tanken att den skadevällande parten ska kompensera den skadelidande, motsvarande värdeminskningen som har uppstått till följd av skadan.¹⁹⁴ Således utgör värdeminskningen i den skadade saken, som huvudregel, en yttre ram för hur kostsam en reparation får vara. Ersättning för reparationskostnaden används huvudsakligen som kompensationsmetod om det leder till ett förmånligare resultat för skadevällaren.¹⁹⁵

¹⁹⁰ Radetzki, 2012, s. 116; jfr avsnitt 3.5, 3.7, 3.8.

¹⁹¹ Radetzki, 2012, s. 116.

¹⁹² Hellner & Radetzki, 2010, s. 415; Nordensson m.fl., 1972 s. 189; Radetzki, 2012, s. 117f; Roos, 1990 s. 272; NJA 2001 s. 65 I & II.

¹⁹³ Andersson, 1993, s. 488; Radetzki, 2000/2001 s. 929; Radetzki, 2012, s. 124; NJA 1936 s. 693; NJA 1971 s. 126; FFR 1953 s. 253; FFR 1972 s. 110.

¹⁹⁴ Karlgren, 1972, s. 199; NJA 1936 s. 693.

¹⁹⁵ Hellner & Radetzki, 2010, s. 415; NJA 1971 s. 126; NJA 2001 s. 65 I och II, s. 68.

En yttre ram för reparationskostnadens tillåtna omfattning återfinns även inom försäkringsrätten. Enligt de försäkringsrättsliga bestämmelserna utgör dagsvärdesförändringen¹⁹⁶ takbeloppet för hur kostsam en reparation får vara. För att en reparation ska vara kostnadsmässigt godtagbar krävs det att den är kostnadseffektiv. Reparationen ska minst medföra en ökning av egendomens värde som motsvarar reparationskostnaden. En reparation som inte är ekonomiskt rimlig behöver inte accepteras av ett försäkringsbolag.¹⁹⁷ Med beaktande av allmänna skadeståndsrättsliga principer,¹⁹⁸ borde principen ovan om ekonomisk rimlighet, vara tillämplig även inom skadeståndsrätten.¹⁹⁹

I NJA 1971 s. 126 hade den skadelidande vidtagit reparationsåtgärder som översteg skadans värde.²⁰⁰ HD fann att ersättning för reparationskostnaden enbart skulle tillerkännas den skadelidande motsvarande vad det skulle ha kostat att återanskaffa en likvärdig bil. Vid värderingen betraktades bilens ålder och bruk, därtill gjordes avdrag för det kvarstående restvärdet i bilen. HD konstaterade att eftersom den skadelidande inte kunde visa på omständigheter som innebar att han *”likväl kan anses ha varit berättigad till ersättning på grundval av reparation av bilen”*,²⁰¹ tillerkändes han ersättning motsvarande bilens ekonomiska värde.²⁰² HD:s uttalande i avgörandet har i doktrinen ansetts ge uttryck för en möjlighet, att under särskilda omständigheter, ge den skadelidande rätt till ersättning utöver skadans faktiska värde.²⁰³

I rättspraxis har domstolarna gjort avsteg från den ovan presenterade huvudregeln om att en reparation inte får överstiga skadans värde. NJA 1919 s. 1, NJA 2001 s. 65 I & II och RFS A 2002:20 är några exempel på avsteg från huvudregeln. I avgörandena tillerkände domstolarna de skadelidande parterna rätt till ersättning överstigande skadans värde, alternativt överstigande sakens återanskaffningsvärde, beroende på vilket takbelopp som ansetts gälla.²⁰⁴

I doktrinen framhålls att det föreligger ytterligare en begränsning för en reparationskostnads tillåtna omfattning. Skadevållaren är som huvudregel inte skyldig att stå för en högre reparationsersättning än vad som motsvarar marknadens lägsta pris för en fullgod reparation av saken. Begränsningen bygger på principen om den skadelidandes skadebegränsningsplikt.²⁰⁵ Den skadelidande ska i enlighet med skadebegränsningsplikten försöka minimera sina kostnader i största möjliga

¹⁹⁶ Begreppet dagsvärdesförändring, jfr avsnitt 1.5.

¹⁹⁷ Radetzki, 2012, s. 95, 98.

¹⁹⁸ Jfr den skadelidandes skadebegränsningsplikt och kravet på adekvans, Radetzki, 2012, kap. 7-8.

¹⁹⁹ Jfr norsk rätt, avsnitt 4.3, om ekonomiskt försvarbar reparation.

²⁰⁰ Skadans kostnad, jfr avsnitt 1.5; I NJA 1971 s. 126 motsvarar skadans kostnad, utgiften för att återanskaffa en likvärdig bil med hänsyn till bilens fabrikat, ålder, körsträcka och skick med avdrag för den skadade bilens restvärde

²⁰¹ NJA 1971 s. 126 (s. 129)

²⁰² NJA 1971 s. 126.

²⁰³ Andersson, 1993, s. 488f; Hellner, 1995, s. 419, Radetzki, 2012, s. 125.(Andersson gjorde en intressant referens till tysk rätt, han framhöll att skadelidande, enligt tysk rätt, har rätt att reparera egendom till en kostnad som överstiger ett ersättningsköp med 30 %, se vidare Lange, Schadenersatz, s. 410.)

²⁰⁴ Jfr avsnitt 3.9.3, 3.9.4.

²⁰⁵ Jfr avsnitt 1.3.

mån.²⁰⁶ Den skadelidande är inte berättigad till ersättning utöver de faktiska reparationskostnaderna som denna har drabbats av, även om kostnaden skulle understiga det rådande marknadspriset för en liknande åtgärder.²⁰⁷

3.9.3 Ett oklart takbelopp

Vid en strikt tolkning av senare rättspraxis överensstämmer förutsättningarna för takbeloppet, för en reparationskostnads tillåtna omfattning, inte helt med vad som framhållits i doktrinen. I NJA 2001 s. 65 I och II²⁰⁸ konstaterade domstolen att kostnaden för reparationen inte fick överstiga den skadade sakens återanskaffningsvärde.

”Skulle reparationskostnaden överstiga kostnaden för återanskaffning av ett likvärdigt föremål har den skadelidande därför i allmänhet inte rätt till högre ersättning än vad som motsvarar återanskaffningskostnaden. Särskilda omständigheter kan emellertid föranleda att ägaren likväl anses berättigad till ersättning på grundval av reparation (se NJA 1971 s. 126). Vid sådant förhållande kan den skadelidande alltså vara berättigad till ersättning för reparationskostnad även om denna överstiger föremålets värde i oskadat skick.”²⁰⁹

Återanskaffningsvärdet och skadans värde är, som jag ser det, två skilda värden.²¹⁰ Återanskaffningsvärdet förutsätter i strikt mening inte att ett avdrag görs för det kvarstående restvärdet.

Ett liknande ställningstagande återfinns i ARN 2004-5665. I rekommendationen hänvisade nämnden till NJA 2001 s. 65 I och II. Nämnden påtalade att hundägaren som beslutet avsåg, var berättigad till ersättning för vårdåtgärder som översteg hundens ekonomiska värde. Nämnden verkar ha tagit sitt beslut med utgångspunkt i det högre takvärdet, d.v.s. sakens återanskaffningsvärde, som kan utläsas ur NJA 2001 s. 65 I och II, vid en ren bokstavstolkning av detta.

3.9.4 Undantag från huvudregeln

Efter domen i NJA 1971 s. 126, följde en diskussion inom doktrinen. Diskussionen avsåg huruvida HD genom sitt uttalande hade för avsikt att öppna upp för en möjlighet att göra undantag från den föreskriva huvudregeln om reparationskostnadens tillåtna omfattning.²¹¹ I NJA 2001s. 65 I & II framhöll HD, med hänvisning till bland annat NJA 1971 s. 126, att det kunde vara motiverat att göra undantag från huvudregeln om reparationsersättningens takbelopp, förutsatt det förelåg särskilda omständigheter. HD inledde domslutet i NJA 2001 s. 65 I med ett uttalande av generell karaktär. Uttalandet kan, som jag ser det, tolkas till att allmänt avse egendomsskador.

”Skulle reparationskostnaden överstiga kostnaden för återanskaffning av ett likvärdigt föremål har den skadelidande därför i allmänhet inte rätt till högre ersättning än vad som motsvarar återanskaffningskostnaden. Särskilda omständigheter kan emellertid föranleda att ägaren likväl anses berättigad till ersättning på grundval av reparationen (se NJA 1971 s. 126).”²¹²

²⁰⁶ Radetzki, 2012 s. 117, kap. 8.

²⁰⁷ Radetzki, 2012 s. 117; FFR 1954 s. 143.

²⁰⁸ Jfr rättsfallsreferat i avsnitt 3.9.4.

²⁰⁹ NJA 2001 s. 65 II, s. 70.

²¹⁰ Jfr: 3.9.2.1.

²¹¹ Andersson, 1993, s. 488f; Hellner, 1995, s. 419; jfr avsnitt 3.9.2.

²¹² NJA 2001, s. 65 I, s. 71.

NJA 2001 s. 65 I och II handlar om två skadade sällskapsdjur, en hund och en katt.²¹³ HD fann att de skadelidande djurägarna var berättigade till reparationsersättning (veterinärvård) som översteg djurens återanskaffningsvärde. HD framhöll efter sitt uttalande av mer generell karaktär att ett sällskapsdjur inte kunde likställas med vilken sak som helst, varför ersättning på grundval av reparationskostnaden kunde anses vara berättigad vid särskilda omständigheter.²¹⁴ Domsluten i de båda avgörandena är närmast identiska. De särskilda omständigheterna som HD lyfte fram var utöver sällskapsdjurens speciella karaktär, att vårdinsatserna som vidtogs skulle vara proportionerliga i förhållande till skadan. Det skulle vidare vara rimligt att reparera egendomen och reparationskostnaden skulle hålla sig inom en rimlig omfattning. HD menade även att de skadelidande enbart skulle medges ersättning för veterinärvård förutsatt att vårdåtgärderna som vidtogs var medicinskt grundade, samt att kostnaden inte översteg vad en hundägare/kattägare rimligen skulle ha varit beredd att betala under omständigheterna som förelåg.

Avgörandena NJA 2001 s. 65 I och II har följts av en vetenskaplig debatt. Radetzki menar att ersättningen som dömdes ut i avgörandena var av ideell karaktär.²¹⁵ Han poängterar att avgörandena åsidosätter principen om att enbart ekonomisk skada är ersättningsbar vid sakskada.²¹⁶ De båda domarna strider följaktligen, enligt Radetzki, mot kravet på förutsägbarhet.²¹⁷ Radetzki förespråkar därför en mycket restriktiv tolkning av de båda avgörandena. Han påtalar att de inte ska tillämpas på annan egendom än sällskapsdjur.²¹⁸ Han menar att det vore otänkbart att tro, att HD hade för avsikt att låta de båda avgörandena tolkas så att de omfattar även annan egendom, eftersom det står i strid med rådande och väl etablerade principer.²¹⁹ Han menar att det vore lämpligare att i lagen föreskriva när ideell ersättning ska tillåtas utgå, än att låta det fastställas genom inte helt tydliga avgöranden.²²⁰

Strömbäck poängterar att det finns frågor som domstolen lämnar obesvarade i NJA 2001 s. 65 I och II. Han lyfter fram frågeställningen kring huruvida ersättning för affektionsvärdet skulle ha utgått till en djurägare om denna hade valt att avliva djuret istället för att vidta vårdåtgärder. Strömbäck antyder att det inte är säkert att avgörandena NJA 2001 s. 65 I och II kan anses stå i strid med gällande rätt. Strömbäck menar att utredningsarbetet bakom 5:7 SkL enbart är av ringa omfattning. Han framhåller det faktum att lagstiftaren inom sakskaedområdet inte uttryckligen har preciserat vad som anses utgöra ideella respektive ekonomiska värden.²²¹ Han påtalar även att 5:7 SkL tillerkänner den skadelidande rätt till ersättning motsvarande sakens värde, vilket inte nödvändigtvis behöver tolkas som enbart det ekonomiska värdet. Strömbäck påpekar därtill att lagstiftaren, vid tillkomsten av 5:7 SkL, lämnade ett stort utrymme till framtida domstolstolkning. Vidare framhåller Strömbäck att bestämmelsen inte är avsedd att tolkas motsatsvis.

²¹³ Skada på djur omfattas av definitionen sakskada och värderas med utgångspunkt i 5:7 SkL.

²¹⁴ Jfr citat ovan.

²¹⁵ Radetzki, 2000/2001, s. 936; Radetzki, 2012, s. 48f.

²¹⁶ Jfr avsnitt 2.5.

²¹⁷ Radetzki, 2000/2001, s. 934f.

²¹⁸ Radetzki, 2000/2001, s. 934; Radetzki, 2012, s. 48, 125f.

²¹⁹ Radetzki, 2000/2001, s. 932; Radetzki, 2012, s. 50.

²²⁰ Radetzki, 2000/2001, s. 936.

²²¹ Jfr 5:1 SkL

Han menar följaktligen att det inte är säkert att domstolen har gjort ett övertramp av huvudregeln såsom Radetzki har hävdad.²²²

Lindskog menar att avgörandena NJA 2001 s. 65 I och II handlar om icke utbytbara saker. Han säger dock inte uttryckligen att undantaget enbart ska tillämpas vid skada på sällskapsdjur.²²³

Bengtssons åsikt skiljer sig något från de ovan nämna författarnas. Bengtsson framhåller att NJA 2001 s. 65 I och II inte handlar om ersättning av rent ideell karaktär. Han menar att skadeståndet skulle ha varit av rent ideell karaktär ifall ersättning hade utgått utöver djurets värde, om djuret exempelvis hade avlidit innan vårdåtgärder hade vidtagits. Bengtsson poängterar att det i avgörandena handlar om ekonomiskt mätbara kostnader. Han framhåller att avgörandena kan anses ge uttryck för en ökad benägenhet, att från domstolens sida utdöma ersättning för värden av ideell karaktär som är ekonomiskt mätbara. Bengtsson verkar, som jag ser det, inte mena att avgörandena enbart är tillämpliga på sällskapsdjur.²²⁴ Bengtssons mer extensiva tolkning av avgörandena tydliggörs med att han framhåller att en liknande situation exempelvis kan tänkas föreligga om naturmiljön runt en fastighet skadas, utan att fastighetens värde påverkas märkbart.²²⁵

Domstolarna har även, i ett antal avgöranden, tillerkänt de skadelidande parterna rätt till ersättning för förlorat skönhetsvärde när träd, buskar eller naturmiljön runt fastigheter har skadats.²²⁶ I ett av avgörandena, NJA 1919 s. 1, yrkade en församling på skadestånd efter att en person olovligen hade fällt träd på deras mark. Den olovliga trädfällningen föranledde dels en fysisk förlust av träden, dels en förlust i minskat skönhetsvärde. HD förpliktigade skadevällaren att utge ersättning till församlingen för både den direkta förlusten motsvarande trädens ekonomiska värde, samt det förlorade skönhetsvärdet. HD motiverade dessvärre inte sitt ställningstagande utan fastställde enbart TR:s dom. I avgörandet redogjorde domstolen således inte för hur skadeståndets omfattning beräknades.

Radetzki menar att naturskadorna, de förlorade skönhetsvärdena, i de ovan berörda avgörandena, inte kan anses utgöra rent ideella värden. Ersättningen som de skadelidande tillerkändes utgick, enligt Radetzki, med anledning av ett förändrat marknadsvärde i fastigheterna. Radetzki menar således att HD inte borde ha dömt ut skadestånd motsvarande ett förlorat skönhetsvärde ifall fastigheternas värde inte hade påverkats av skadorna.²²⁷

Ett senare, men inte lika uppmärksammat rättsfall, om ersättning utöver sakens värde, är RFS A 2002:20. Avgörandet blev ej överklagat, utan avgjordes slutgiltigt i HovR. Avgörandet ligger i linje med NJA 2001 s. 65 I och II och är intressant eftersom det handlar om en skada på en icke levande sak. Av någon anledning

²²² Strömbäck, 2004 s. 294.

²²³ Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576, p. 17.

²²⁴ Bengtsson, 2004 s. 841.

²²⁵ Bengtsson, 2004 s. 841.

²²⁶ Jfr NJA 1898 s. 290; NJA 1919 s. 1; RH 1990:32; RFS 2001:41 (I avgörandena tillerkändes de skadelidande ersättning för det förlorade skönhetsvärdet.); RFS 2003:8 (I avgörandet tillerkändes fastighetsägaren inte ersättning för något förlorat skönhetsvärde, eftersom förlust av sådant värde inte kunde påvisas.)

²²⁷ Radetzki, 2012 s. 42f.

hänvisar HovR i sin bedömning dock inte till NJA 2001 s. 65 I och II, utan till NJA 1971 s. 126, samt till Hellner.²²⁸ HovR tillerkände i RFS A 2002:20 den skadelidande rätt till ersättning för en reparationskostnad som översteg en skadad begravningsbils värde. Domstolen framhöll i avgörandet att undantag från huvudregeln kunde göras om det förelåg särskilda skäl för det. Domstolen påpekade att ”ett specialbyggt fordon avsett för liktransport”²²⁹ inte kunde anses vara jämförbart med ett standardfordon. Vidare menade domstolen att det faktum att det inte fanns någon andrahandsmarknad för begravningsbilar gjorde det svårt för den skadelidande att återanskaffa en annan begravningsbil till ett lägre pris. Således tillerkändes den skadelidande rätt till ersättning för reparationskostnaden även om denna översteg den skadade sakens värde.

Radetzki menar att RFS A 2002:20 ger stöd för att det är möjligt att döma ut reparationsersättning utöver skadans värde förutsatt att den skadade egendomen varit ”specialanpassad med sikte på behovet hos en snävt begränsad målgrupp”.²³⁰ Radetzki framhåller att rättsfallet ska tolkas restriktivt. Huvudregeln om att ersättning inte utgår utöver skadans värde kvarstår. Rättsfallet ska enligt Radetzki inte, såsom NJA 2001 s. 65 I och II, anses prejudicerande i frågan om huruvida den skadelidande har rätt till kompensation utöver skadans värde.²³¹

3.9.5 Ersättning för värdeminskning

Om den skadade egendomen även efter en utförd reparation har minskat i värde, kan den skadelidande utöver ersättning för reparationen, även ges ersättning motsvarande värdeminskningen.²³² Syftet är att den skadelidande ska erhålla full ersättning, varför värdeminskningsskompensation kan vara påkallad.²³³ Vid framräkning av den eventuella värdeminskningen görs en jämförelse mellan sakens värde innan skadan, i dess oskadade skick, och dess värde efter reparationen. Huvudregeln är att beräkningen görs med utgångspunkt i återanskaffningsvärdet. I undantagsfall kan försäljningsvärdet alternativt bruksvärdet beredas företräde som norm för beräkningen. Ifall egendomens försäljningsvärde är högre än dess återanskaffningsvärde, ges försäljningsvärdet företräde. Försäljningsvärdet bereds även företräde vid värdering av estetiska fel, samt tekniska fel som inte påverkar egendomens funktion.²³⁴

3.9.6 Avdrag för värdeökning

En något oklar situation uppstår om den skadade egendomens värde, efter en utförd reparation, överstiger dess värde innan skadan inträffade. Detta kan exempelvis bli

²²⁸ Hellner, 1995, s. 419.

²²⁹ RFS A 2002:20, s 147.

²³⁰ Radetzki, 2012, s. 127.

²³¹ Radetzki, 2012, s. 127f.

²³² Prop. 1972:5 s. 580; Bengtsson & Strömbäck, 2011 s. 379; Karlgren, 1972, s. 199; Radetzki, 2012, s. 118; 5:7 1 p. SkL; jfr inom försäkringsrätten: prop. 2003/04: 150 s 439; Bengtsson, 2010 s. 309.

²³³ Jfr avsnitt 2.2.

²³⁴ Bengtsson & Strömbäck, 2011 s. 379; Radetzki 2012, s. 118; NJA 1948 s. 401 (i avgörandet erhöill försäljningsvärdet företräde som norm för värderingen); NJA 1958 s 21; FFR 1954 s. 248, FFR 1960 s 341, FFR 1961 s. 209, FFR 1961 s. 283 (samtliga avgöranden berör situationen när egendomens försäljningsvärde har minskat trots utförd reparation).

aktuellt när slitna reservdelar byts ut mot nya.²³⁵ SkL eller förarbetena till SkL lämnar inget svar på hur frågan ska hanteras.

Radetzki menar att det är rimligt att göra avdrag från reparationskostnaden till följd av ålder och bruk i samma omfattning som avdrag görs från skadeståndet vid totalskada.²³⁶ Han menar att ersättningsreglerna, som tillämpas vid totalskada och partiell skada, bygger på enhetliga, grundläggande principer. Således vore det, enligt hans uppfattning orimligt att inte tillämpa avdragen vid partiell skada, såsom de tillämpas vid totalskada. Radetzki menar att det kan stå i strid med principen om full ersättning att inte göra avdrag från reparationskostnaden, om ett sådant avdrag anses påkallat. Den skadelidande ska inte överkompenseras till följd av skadan.²³⁷ Utifrån Radetzki's argumentation borde således vad som sagts i avsnitt 3.6 i denna uppsats, om avdrag vid totalskada även vara tillämpligt vid skadeståndsberäkning vid partiell skada. Radetzki argumenterar vidare för sitt ställningstagande utifrån att SkL inte ska tolkas motsatsvis.²³⁸ Att det i 5:7 SkL finns en stadgad rätt att göra åldersavdrag från reparationskostnaden, ska inte motsatsvis tolkas som att avsaknaden av lagstöd utesluter åtgärden.²³⁹

Inom den försäkringsrättsliga regleringen är normen att avdrag tillämpas ifall egendomens värde, efter en genomförd reparation, är högre än dess värde var innan skadan inträffade. I 6:2 FAL regleras uttryckligen att avdrag får göras från reparationskostnaden med beaktande av egendomens ålder, bruk, nedsatt användbarhet och annan omständighet.²⁴⁰ Om egendomens värde efter en utförd reparation överstiger dess värde innan reparationen, är det inom försäkringsrätten vedertaget att likt vid totalskada/återanskaffning, göra avdrag för ålder och bruk från reparationskostnadsersättningen. Situationen kan tänkas föreligga när exempelvis gamla och förbrukade delar ersätts med nya.²⁴¹ Radetzki framhåller att stadgandet borde äga tillämplighet även inom skadeståndsrätten. Han menar att eftersom huvudregeln om återanskaffningsprincipen i 6:2 FAL är tillämplig inom skadeståndsrätten, borde likaså tilläggsregeln om reparationskostnaden vara det.²⁴² Radetzki pekar vidare på tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno* som ett argument för varför ersättningen ska reduceras i den omfattning som sakens värde har ökat efter reparationen.²⁴³

3.10 *Compensatio lucri cum damno*

Principen om *compensatio lucri cum damno* syftar, precis som ålders- och bruksavdragen, till att säkerställa att den skadelidande inte överkompenseras efter en skada. Den föreskriver en möjlighet att göra ett avdrag från skadeståndet motsvarande det ekonomiska värdet av en eventuell nytta, som den skadelidande

²³⁵ Radetzki, 2012 s. 119.

²³⁶ Jfr avsnitt 3.6.

²³⁷ Radetzki, 2006, s. 923; Radetzki, 2012, s. 121f.

²³⁸ Prop. 1972:5 s. 580; Radetzki, 2012, s. 120.

²³⁹ Radetzki, 2006, s. 923; Radetzki, 2012, s. 120f.

²⁴⁰ Bengtsson, 2010, s. 307f; Hellner 1965, s. 237.

²⁴¹ Prop. 2003/04: 150 s 439.

²⁴² Radetzki, 2012, s. 121.

²⁴³ Radetzki, 2006, s. 923; Radetzki, 2012, s. 121.

erhåller till följd av gottgörelsen efter en skada.²⁴⁴ Principen äger enbart tillämplighet i skadeståndsförhållandet mellan den skadelidande och den skadevällande parten.²⁴⁵ I doktrinen anges att principen om *compensatio lucri cum damno* har störst betydelse vid partiella skador.²⁴⁶ I rättspraxis finns det dock exempel där den även har diskuterats i samband med totalskada.²⁴⁷

Avdrag ska bara göras för nytta som är av ekonomisk art.²⁴⁸ Fördelar som inte är ekonomiskt mätbara ska således inte beaktas.²⁴⁹ Gränsdragningen mellan ekonomiska och ideella fördelar ska enligt Radetzki bygga på samma kriterier som används för att avgöra huruvida en skada är ersättningsbar.²⁵⁰ Fördelen som den skadelidande ges, kan bestå i en ren värdeökning av det reparerade/återanskaffade objektet, eller i att den skadelidande besparar en framtida investeringskostnad.²⁵¹ Exempelvis kan en fördel uppstå för en fastighetsägare om ytskikten i dennes fastighet byts ut till följd av en skada, vilket leder till att fastighetsägaren kan skjuta fram eventuella renoveringar av dessa.

I NJA 1990 s. 705 fann HD att ett avdrag från skadeståndet inte skulle göras, eftersom det inte var visat att den skadelidandes fastighet hade ökat i värde efter den vidtagna åtgärden, eller att den skadelidande hade givits någon annan ekonomisk fördel efter skadan. Rättsfallet bekräftar således att enbart fördelar av ekonomisk natur ska beaktas.

I NJA 1993 s. 753 fann HD att den eventuella fördelen som den skadelidande hade fått till följd av skadan, inte skulle avräknas från skadeståndet, eftersom fördelen inte var ekonomisk mätbar. Fördelen bestod i ökad kunskap, till följd av en undersökning som hade vidtagits efter att en fastighetsägare skadat en kulturminnesmärkt fornlämning. Fastighetsägaren yrkade på att skadeståndet, som denne skulle erlägga till staten, skulle sättas ned motsvarande värdet av den fördel som staten hade erhållit genom den kostnadsfria undersökningen. HD menade att en sådan avräkning inte skulle göras. I domskälen motiverade HD sitt ställningstagande enligt följande.

”Den inbesparing som Riksantikvarieämbetet gjort genom att ej självt behöva betala för den företagna arkeologiska undersökningen är ej en sådan ekonomisk vinning som kan komma i fråga att avräkna vid beräkning av det skadestånd Benny J skall erlägga”²⁵²

I NJA 1955 s. 89 II berördes frågan om avdrag från reparationsersättningen motsvarande en lastbils värdeökning efter en reparation. I avgörandet fann HD att reparationsersättningen skulle reduceras motsvarande den värdeökning som

²⁴⁴ Hellner & Radetzki, 2010, s. 368.

²⁴⁵ Andersson, 1993, s. 459; NJA 2011 s. 548; HovR T 786-08 (I båda avgörandena fann domstolarna att principen om *compensatio lucri cum damno* inte var tillämplig, eftersom ersättningsfrågan inte berörde förhållandet mellan den skadelidande och skadevällaren, utan den skadelidande och en tredje part.)

²⁴⁶ Hellner, 1965 s. 232; FFR 1941 s. 167/NJA 1941 A nr 219.

²⁴⁷ NJA 2011, s. 576; Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576; HovR B 709-12

²⁴⁸ Bengtsson, 1991 s. 231; Hager 1998 s. 54; Radetzki, 2012, s. 197; NJA 1990 s. 705.

²⁴⁹ Jfr NJA 1990 s 705; NJA 1993 s. 753.

²⁵⁰ Radetzki, 2012, s. 198; jfr avsnitt 2.5.

²⁵¹ Jfr NJA 1990 s. 705.

²⁵² NJA 1993 s. 753 (HD:s domskäl)

reparationen hade föranlett. I avgörandet var det ostridigt att lastbilens försäljningsvärde hade ökat till följd av reparationen.²⁵³ Principen *compensatio lucri cum damno* benämndes inte uttryckligen i avgörandet, men ett snarlikt tillvägagångssätt med fokus på den ekonomiska vinningen, synes ha tillämpats av domstolen.

I RH 2010:33 utdömde HovR ett avdrag från skadeståndet som den skadelidande var berättigad till, efter återställande av en ytterfasad till följd av en skada, orsakad av att en skadevällare hade hållt ut olja över en av husgavlarna. Avdraget motsvarande den ekonomiska nyttan som rätten fann att den skadelidande hade kommit i åtnjutande av genom åtgärdandet av skadan. Rätten menade att den skadelidande hade givits en viss ekonomisk nytta i samband med kompensationen efter skadan eftersom husets samtliga ytterväggar hade målats om. Det var inte möjligt att enbart måla den skadade väggen eftersom det skulle ha resulterat i en viss färgskillnad. Det var i avgörandet ostridigt att huset inte hade målats om sedan länge när skada inträffade. Ommålningen efter skadan föranledde följaktligen en ekonomisk vinning för den skadelidande parten. HovR konstaterade i avgörandet att ommålning hade inneburit ”en inte oväsentlig förbättring av huset”.²⁵⁴

I ARN 2000-1388 berördes frågan om skadeståndet motsvarande reparationskostnaden av ett badrum skulle reduceras med beaktande av ytskiktets ålder vid skadetillfället. ARN påtalade att 5:7 SkL inte gav ett uttryckligt stöd för att ett sådant avdrag skulle göras, varpå nämnden fann att reparationsersättningen inte skulle reduceras till följd av ålder och bruk. Nämnden framhöll vidare att det inte var visat att den skadelidandes fastighet hade ökat i värde till följd av reparationen, eller att reparationen hade medfört någon annan ekonomisk fördel för denne. Nämnden ansåg följaktligen att det inte skulle räknas av något avdrag från skadeståndet.

I MÖD 2000 DM 50 berördes åter frågan om huruvida ett avdrag skulle göras från reparationsersättningen. Ersättningen avsåg kostnaden för att återställa ytskikten i den skadelidandes badrum. Av avgörandet framgår det att den skadelidande inte hade haft för avsikt att renovera badrummet innan skadan inträffade. Domstolen poängterade att den skadelidande skulle erhålla ersättning till följd av skadan, så att han/hon hamnade i samma ekonomiska läge som han/hon befann sig i innan skadan inträffade. Domstolen konstaterade vidare att bytet av ytskikten förvisso innebar en standardhöjning, men framhöll därefter med hänvisning till bristande bevisning om de gamla ytskikten, att det inte var visat att reparationen hade medfört någon ”beaktansvärd ökning”²⁵⁵ av fastighetens värde. Eftersom det i avgörandet inte var visat att skadelidande hade gjort en beaktansvärd ekonomisk vinning, tillerkändes hon full ersättning för hela reparationskostnaden, utan avdrag med beaktande av åldern på ytskikten. Domstolen vidareutvecklade inte vad de menade med uttrycket ”beaktansvärd ökning”²⁵⁶, varför innebörden av begreppet inte är helt tydlig.

²⁵³ I avgörandet handlade det om ett påvisbart värde av ekonomisk art. Ett klart samband förelåg mellan fördelen och kompensationen efter skadan, eftersom bilens värde ökade påtagligt i samband med reparationen. Anledningen till värdeökningen var att gamla delar ersattes med nya.

²⁵⁴ RH 2010:33, s. 3.

²⁵⁵ MÖD 2000 DM 50, ”Miljööverdomstolens skäl”, s. 8.

²⁵⁶ MÖD 2000 DM 50, ”Miljööverdomstolens skäl”, s. 8.

Radetzki påtalar att MÖD 2000 DM 50 står i strid med gällande rätt. Han menar att det är omöjligt att husets värde inte hade stigit efter renoveringen av badrummet. Han menar därför att den skadelidande blev överkompenserad efter skadan.²⁵⁷

För att avräkning av nyttan ska vara möjlig, krävs det utöver att skadan är ekonomiskt mätbar, att ett sambandskrav mellan skadan och nyttan föreligger.²⁵⁸ Avseende sambandskravets innebörd och omfattning råder viss oenighet inom doktrinen. Radetzki påtalar att det grundläggande kravet för adekvat kausalitet ska vara uppfyllt för att avräkning ska göras. Fördelen ska följaktligen, enligt Radetzki, ha uppkommit till följd av skadan och ska dessutom vara en påräknelig följd av skadan.²⁵⁹ Hellner är troligtvis något mer restriktiv i sin uppfattning, vad gäller sambandskravets styrka, än vad Radetzki är. Han framhåller att endast ”uppenbara fördelar och endast sådana som står i ett nära sammanhang med skadan beaktas.”²⁶⁰ Radetzki tolkar i sin framställning det av Hellner påtalade kravet, vilket dessvärre inte ges en närmare innebörd i Hellners framställning. Radetzki menar att det rimliga är att kravet som Hellner framhåller ska antas innebära, att det inte får föreligga ”alltför många mellankommande händelser” mellan skadan och nyttan.²⁶¹

Bengtsson framhåller att tillämpning av kravet på adekvat kausalitet i samband med avräkning av nyttan kan föranleda en alltför långtgående avräkningsmöjlighet. Bengtsson menar att det inte alltid är att föredra att fördelar avräknas enbart av den anledningen att de är förutsägbara och karakteristiska. Bengtsson framhåller att ”ändamålsynpunkterna” är andra i samband avräkning av nyttan, än vid de sedvanliga adekvansfrågorna.²⁶² Bengtsson förespråkar, som jag förstår det, ett sambandskrav där avräkning tillämpas mer restriktivt än vid en bedömning utifrån kravet på adekvat kausalitet.²⁶³ Hur det av Bengtsson förespråkade synsättet ska tillämpas i praktiken är något oklart.

Andersson framhåller att avräkning bara ska göras om det förefaller lämpligt utifrån skadeståndets skyddsändamål. Skyddsändamålets syftar till att återställa den skadelidandes förmögenhet efter en skada, utan att den skadelidande överkompenseras. Andersson menar således att det är skyddsändamålet och inte kravet på adekvat kausalitet som ska vara avgörande för bedömningen. Adekvansläran sätter den skadevållandes perspektiv i fokus. Perspektivet om skadeståndets skyddsändamål förflyttar fokus från den skadevållande parten till den skadelidande. Avräkning för fördelar som den skadelidande erhåller, till följd av compensationen, ska som huvudregel göras förutsatt det överensstämmer med syftet med skyddsändamålsläran. Huvudregeln är att den skadelidande inte ska överkompenseras. Omvänt ska avräkning inte göras om syftet med compensationen inte är ekonomiskt återställande av den skadelidandes förmögenhet.²⁶⁴ Lindskog verkar ansluta sig till det av Andersson förespråkade kravet. I sitt tillägg, bilagt till HD:s dom i NJA 2011 s. 576 refererar han till Anderssons skyddsändamålslära och

²⁵⁷ Radetzki, 2012, s. 123.

²⁵⁸ Hellner & Radetzki, 2010, s. 369; Radetzki, 2012, s. 198.

²⁵⁹ Radetzki, 2012, s. 199.

²⁶⁰ Hellner, 1995 s. 371; Hellner & Radetzki, 2010, s. 369.

²⁶¹ Radetzki, 2012, s. 200.

²⁶² Bengtsson, 1991, s. 234

²⁶³ Bengtsson, 1991, s. 231f.

²⁶⁴ Andersson, 1993, s. 456 ff.

poängterar att det är av vikt att avdraget inte förhindrar den skadelidandes möjlighet till återanskaffning.²⁶⁵

3.11 Tidpunkten för värdering av skadan

Eftersom kostnaderna för att återanskaffa eller reparera egendom är rörliga och baseras på den rådande prissättningen på marknaden, vilken varierar över tiden, är det av vikt att fastställa vid vilken tidpunkt den skadade egendomens värde ska uppskattas. Tidpunkten för beräkning av skadeståndet kan vara avgörande för vilket värde som tillmäts den skadade saken eller reparationskostnadens omfattning. Utgår man exempelvis från tidpunkten för skadan vid bedömningen, och det därefter förflyter ett år innan skadeståndet fastställs och verkställs, finns det en risk att den skadelidandes möjlighet att återanskaffa egendomen omintetgörs om priserna på marknaden har stigit under tiden.²⁶⁶

På försäkringsrättens område bestäms ersättningens omfattning med utgångspunkt i tiden omedelbart före försäkringsfallet.²⁶⁷ Eventuellt skiljer sig tidpunkten för värderingen åt mellan skadeståndsrätten och försäkringsrätten. Radetzki framhåller att frågan om tidpunkten för värdering i skadeståndssammanhang har behandlats väldigt lite i svensk doktrin.²⁶⁸ Radetzki menar därför med utgångspunkt i finsk doktrin, att den mest lämpade tidpunkten för fastställande av sakens värde är tidpunkten för verkställighet av domen. Tidpunkten för verkställighet av domen får enligt Radetzki anses utgöra en huvudregel. Undantag från huvudregeln kan tillämpas om den skadelidande eller skadevållaren kräver det av särskilda skäl. Radetzki menar dock att det inte är möjligt att beakta den ovan föreskriva tidpunkten som gällande rätt, eftersom stöd för detta saknas i rättspraxis.²⁶⁹

Radetzki lyfter vidare fram ett antal avgörande ur svensk rättspraxis till stöd för sin åsikt. Han menar, med hänvisning till NJA 1955 s 119 samt NJA 1970 s. 387, att tidpunkten för värdering av en skadad sak ”inte är låst”²⁷⁰ till det faktiska skadetillfället. Radetzki framhåller vidare, med stöd i FFR 1952 s. 257, att skadeståndet ska bedömas utifrån den tidpunkt då den skadelidande tidigast kunde och borde ha återanskaffat egendomen.²⁷¹ FFR 1952 s. 257 visar på att den skadelidande parten inte ska ges någon ekonomisk fördel för att han/hon underlåter att reparera eller återanskaffa egendomen skyndsamt.

Schultz föreslår att den relevanta tidpunkten för bedömning av skadan ska vara när denna utgör en ”färdig skada”²⁷². Han vidareutvecklar sitt ställningstagande med ett exempel. Om skadan består i att någon genom vårdslöshet har sålt annans egendom, ska tidpunkten för värderingen vara tillfället när skadan fullbordades, i detta exempel när egendomen såldes. Han framhåller dock att en brist med modellen är

²⁶⁵ Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576, p. 29.

²⁶⁶ Radetzki, 2012, s. 133f.

²⁶⁷ Jfr 6:2 FAL.

²⁶⁸ Radetzki, 2012, s. 133.

²⁶⁹ Radetzki, 2012, s. 133f; Nybergh, 1956, s. 139ff.

²⁷⁰ Radetzki, 2012, s. 134.

²⁷¹ Radetzki, 2012, s. 134f.

²⁷² Schultz, 2009, s. 862.

att det ibland är svårt att konstatera när och om en ”färdig skada”²⁷³ föreligger.²⁷⁴ I motsats till Radetzki verkar Schultz vilja tillämpa en tidpunkt för värderingen som i större utsträckning efterliknar den försäkringsrättsliga.

3.12 Placering av bevisbördan

Bevisbördan i skadeståndsmål åvilar som huvudregel den skadelidande, eftersom den skadelidande antas ha större möjlighet att säkra bevisning än vad skadevällaren har. Den skadelidande ska således frambringa bevisning som styrker skadans existens, ett samband mellan skadan och den skadebringande handlingen, samt skadans omfattning, för att tillerkännas ersättning för sin förlust. För att visa på skadans omfattning behöver den skadelidande frambringa bevisning om sakens värde, ålder och beskaffenhet.²⁷⁵ En liknelse kan göras med FAL. Enligt FAL åligger det den försäkrade att frambringa bevisning om skadans storlek.²⁷⁶ Som en parentes kan nämnas att regeln i 35:5 RB under vissa förutsättningar kan tillämpas, bestämmelsen kommer dock inte att diskuteras närmare i denna uppsats.²⁷⁷

En skillnad från ovan föreskriven regel är uppenbar när det kommer till tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno*. Vid tillämpning av principen råder en omkastad bevisbördan. Det åligger således istället den skadevällande parten att visa på storleken av den nytta som den skadelidande har uppburit i samband med att denna kompenenserats till följd av skadan.²⁷⁸

²⁷³ Schultz, 2009, s. 862.

²⁷⁴ Schultz, 2009, s. 862f.

²⁷⁵ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 46; Karlgren, 1972, s. 208; Radetzki, 2012 s. 213f; Schultz, 2007 s. 495.

²⁷⁶ Bengtsson, 2010, s. 310

²⁷⁷ Jfr avsnitt 1.3.

²⁷⁸ NJA 1990 s. 705; RH 2010: 33; Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576; HovR B 709-12; jfr avsnitt 3.10.

4 Norsk rätt

4.1 Regleringen om ersättning vid sakskada

I den norska lagstiftningen återfinns regleringen om den skadelidandes rätt till ersättning till följd av en sakskada i skl. § 4-1.²⁷⁹

*”Ersatning for tingskade og annen formueskade skal dekke den skadelidtes økonomiske tap.”*²⁸⁰

Bestämmelsen utgör en motsvarighet till 5:7 SkL.²⁸¹ Inledningsvis kan konstateras att likheterna mellan den svenska och den norska regleringen inom rättsområdet är många. Efter andra världskrigets slut påbörjades ett nordiskt lagsamarbete, som år 1972 kom att resultera i SkL.²⁸² Under samma period tillkom även norska skl.²⁸³

I den norska regleringen återfinns stadgandet om ersättning till följd av förmögenhetsskada i samma lagrum som bestämmelsen om ersättning till följd av sakskada. Här föreligger en väsentlig skillnad jämfört med svensk rätt, där ersättning vid förmögenhetsskada respektive sakskada regleras i åtskilda paragrafer. I denna framställning kommer jag enbart att beröra regleringen vid sakskada.

I skl. § 4-1 föreskrivs att ersättning vid sakskada ska täcka den skadelidandes ekonomiska förlust. Hur skadeståndet ska beräknas ger lagen däremot inget svar på. I förarbetena till lagen beskrivs lagtexten enbart mycket kort. Hur bestämmelsen konkret ska tillämpas eller hur ersättningen ska beräknas, lämnar förarbetena inget svar på.²⁸⁴ För att beräkna ersättningens omfattning vid en sakskada hämtas ledning i grundläggande principer, vilka framgår av rättspraxis.²⁸⁵ Den skadelidande ska erhålla full ersättning för den ekonomiska förlusten som skadan har medfört.²⁸⁶ Målsättningen är att den skadelidande, genom ekonomisk gottgörelse, ska försättas i samma ekonomiska läge som denna befann sig i innan skadan inträffade. Skadans storlek anses utgöra differensen mellan den skadelidandes situation innan skadan, i jämförelse med dennes situation efter skadan.²⁸⁷ Av rättspraxis framgår det att den skadelidande inte ska hamna i en sämre position efter skadans inträffande, än vad denna befann sig i innan skadan inträffade.²⁸⁸

²⁷⁹ Lov om skadesersatning, 13. juni 1969 nr. 26.

²⁸⁰ skl. § 4-1.

²⁸¹ Skadeståndslagen (SFS 1972:207).

²⁸² Skadeståndslagen (SFS 1972:207).

²⁸³ Bengtsson & Strömbäck, 2011, s. 17.

²⁸⁴ Jfr Ot. prp. Nr. 75 (1983-84) s. 62f; NOU 1977:33 s. 47f.

²⁸⁵ Engström, 2010, s. 179.

²⁸⁶ Engström, 2010, s. 179; Lødrup, 2005, s. 71, 335.

²⁸⁷ Engström, 2010, s. 179 f; Lødrup, 2005, s. 71.

²⁸⁸ Lødrup, 2005, s. 335; Rt. 1993, s. 1524.

4.2 Totalskada och grundläggande värderingsprinciper

När en totalskada inträffar lämnas, enligt norsk rätt, ersättning enligt vedertagna principer för den skadade sakens värde.²⁸⁹ De grundläggande principerna som kommer att diskuteras nedan gäller, precis som i den svenska rätten, även vid partiell skada, men kommer att presenteras under detta inledande avsnitt.

Ersättningens storlek bestäms efter vad det kostar att köpa ny egendom av jämförlig karaktär.²⁹⁰ Enligt doktrinen kan ledning vid beräkningen hämtas från försäkringsrätten. Inom försäkringsrätten utgår ersättning i enlighet med fal.²⁹¹ för den ekonomiska förlusten, förutsatt att försäkringsavtalet inte stadgar något annat.²⁹² I förarbetena till fal. framhålls att ersättning vid en totalskada, ska utgå motsvarande kostnaden för att återskaffa ny, likvärdig egendom.²⁹³ Den nya egendomen ska vara av liknande eller närmast liknande art. Ersättning utges enbart för utgifter som är nödvändiga och påräkneliga, till följd av skadan.²⁹⁴

Återanskaffningsvärdet utgör normen för beräkning av värdeersättningen.²⁹⁵ Från återanskaffningsvärdet görs det, som huvudregel, avdrag till följd av den skadade sakens ålder och bruk, innan det skadestånd som den skadelidande är berättigad till kan fastställas.²⁹⁶

I RG 1962 s. 662, som berör en totalskada på en bil, tillerkändes den skadelidande rätt till ersättning för bilens återanskaffningsvärde, med avdrag för en summa baserad på bilens ålder och bruk, motsvarande värdena i en avskrivningsplan som den skadelidande själv hade upprättat. Enligt avskrivningsplanen återstod 5 år av bilens livslängd när skadan inträffade.

Det finns även exempel i rättspraxis, där avdrag inte har tillämpats. I RG 1984 s. 170 tillerkändes den skadelidande rätt till ersättning för ett musikinstrument motsvarande dess återanskaffningsvärde, utan avdrag för ålder och bruk.

Kan ny egendom av jämförlig art inte återanskaffas, ska ersättningens omfattning bestämmas efter den skadade sakens försäljningsvärde, i oskadat skick. Denna norm för ersättningsberäkning tillämpas exempelvis vid värdering av antikviteter.²⁹⁷ Försäljningsvärdet används vidare som värderingsnorm för egendom som den skadelidande har tillverkat eller har haft för avsikt att sälja.²⁹⁸ Försäljningsvärdet utgör vanligen ett lägre värde än återanskaffningsvärdet.²⁹⁹ En ytterligare beräkningsmetod som kan användas är bruksvärdesprincipen. Vid

²⁸⁹ Lødrup, 2005, s. 341.

²⁹⁰ Engström, 2010, s 182f.

²⁹¹ Lov om forsikringsavtaler, 16. juni 1989 nr 69.

²⁹² Nygaard, 2007, s. 77.

²⁹³ Nygaard, 2007, s. 78; NOU 1987:24 s. 126.

²⁹⁴ Engström, 2010, s 182f; RG 1979 s. 715.

²⁹⁵ Lødrup, 2005, s. 341; Nygaard, 2007, s. 80.

²⁹⁶ Engström, 2010, s. 183; Nygaard, 2007, s. 79; RG 2006 s. 623; Jfr avsnitt 5.4.

²⁹⁷ Engström, 2010, s. 183; Lødrup, 2005, s. 341.

²⁹⁸ Nygaard, 2007, s. 81.

²⁹⁹ Nygaard, 2007, s. 80f.

tillämpning av bruksvärdesprincipen som norm för värderingen baseras uträkningen på eventuella avskrivningar på egendomen, eller genom en jämförelse med egendomens hyresvärde.³⁰⁰

4.3 Partiell skada

Vid partiell skada är den vanligaste åtgärden, för att kompensera den skadelidande, att den skadade egendomen repareras. För att reparation ska vara en möjlig åtgärd krävs det att den är ekonomiskt och tekniskt försvarbar.³⁰¹ En reparation anses som huvudregel vara ekonomiskt försvarbar om den understiger kostnadsdifferensen mellan återanskaffningskostnaden och det kvarstående restvärdet i den skadade saken efter skadan.³⁰² Med hänvisning till svensk rättspraxis, NJA 2001 s. 65 I och II, konstateras i den norska doktrinen att avsteg från den föreskrivna huvudregeln kan göras, när de i avgörandena angivna förutsättningarna är uppfyllda.

Om egendomen har sjunkit i värde trots att den har reparerats, kan ersättning eventuellt utgå till den skadelidande, motsvarande värdeminskningen i objektet.³⁰³ Om egendomen istället har stigit i värde med anledning av reparationen kan avdrag från skadeståndet göras.³⁰⁴

4.4 Avdrag från skadeståndet

Om den skadelidande har gjort en ekonomisk vinning eller besparing till följd av skadan, ska ett avdrag göras från skadeståndet i enlighet med principen om *compensatio lucri cum damno*.³⁰⁵ För att en fördel ska avräknas krävs att det föreligger ett samband mellan skadan och fördelen.³⁰⁶ Ett exempel från rättspraxis där avdrag motsvarande en ekonomisk vinning tillämpades, är RG 2006 s. 623. I avgörandet reducerades den ersättning som den skadelidande tillerkändes, motsvarande den fördel som denna erhöll genom ersättningen. Avgörandet berör en skadad fastighet som var avsedd för uthyrning. Fastigheten totalförstördes vid en brand. Ägaren till fastigheten tillerkändes ett avdrag från ersättningen som denna var berättigad till, eftersom den nyuppförda fastigheten var närmast dubbelt så stor i jämförelse med den nedbrunna. Vidare fann rätten att den nya fastigheten hade lägre värme- och underhållskostnader, vilket ansågs utgöra en ekonomisk förmån för den skadelidande.³⁰⁷ Att beakta i sammanhanget är att när en gammal sak ersätts med en ny, behöver det inte automatiskt medföra att en förmån som ska leda till avräkning från skadeståndet uppstår.³⁰⁸ I RG 1978 s. 463 ersattes en förstörd magasinsbyggnad med en ny. Inget avdrag gjordes för den ekonomiska vinning som den nya byggnaden eventuellt medförde. Anledningen härtill var att domstolen i

³⁰⁰ Nygaard, 2007, s. 81; Rt. 1947 s. 497.

³⁰¹ Engström, 2010, s 182f; Nygaard, 2007, s. 83; RG 1953 s. 347

³⁰² Engström, 2010, s 182; Nygaard, 2007, s. 83.

³⁰³ Engström, 2010, s. 182; Lødrup, 2005, s. 72, 339; RG 1966 s 344.

³⁰⁴ Se avsnitt 5.4.

³⁰⁵ Engström, 2010, s 181ff; Lødrup, 2005, s. 336; Nygaard, 2003, s. 79; RG 2006 s. 623.

³⁰⁶ Lødrup, 2005, s. 336.

³⁰⁷ Fördel för lägre värme- eller underhållskostnader; Rt. 1960 s. 568; Nygaard, 2007, s. 80.

³⁰⁸ Nygaard, 2007, s. 79.

avgörandet konstaterade att det var billigare att uppföra en ny byggnad, än att rekonstruera den skadade.³⁰⁹ Av rättspraxis framgår vidare att en etablerad princip är att avdrag tillämpas när reducerade utgifter eller besparingar uppstår för den skadelidande till följd av skadan.³¹⁰ Avdrag kan därtill även göras för det kvarstående värde som delar av en skadad sak har efter en skada, exempelvis för ett kvarstående restvärde i en bil efter en kollision.³¹¹

Syftet med skadeståndet är att den skadelidande ska hamna i samma ekonomiska läge som denna befann sig i innan skadan inträffade. Avdrag från skadeståndet används för att förhindra att den skadelidande försätts i en ekonomiskt mer förmånlig situation efter skadan, än vad denna befann sig i innan skadan inträffade.³¹² Bevisbördan om skadans omfattning och existens åvilar som huvudregel den skadelidande parten.³¹³

4.5 Tidpunkten för värdering av skadan

Tidpunkten för att bedöma ersättningens omfattning, anses som huvudregel vara tidpunkten för uppgörelsen mellan den skadelidande och den skadevållande parten, alternativt när dom avkunnas.³¹⁴ Om domen överklagas är det tidpunkten för domen i den högst prövande instansen som blir avgörande.³¹⁵ Även tidpunkten för ersättningsköpet eller den faktiska reparationen framhålls vara en möjlig tidpunkt för att bedöma värdeersättningens storlek. I rättspraxis har hänsyn tagits till prisstegring av reparationskostnaden, efter tidpunkten för domen, eftersom reparationen inte kunde utföras tidigare.³¹⁶

³⁰⁹ Jrf Nygaard, 2007, s. 81.

³¹⁰ Lødrup, 2005, s. 336; Rt. 1981, s. 138.

³¹¹ Nygaard, 2007, s. 80; RG 1990 s. 361.

³¹² Lødrup, 2005, s. 71; Nygaard, 2007, s. 79.

³¹³ Lødrup, 2005, s. 337.

³¹⁴ Engström, 2010, s 182f; Lødrup, 2005, s. 337.

³¹⁵ Lødrup, 2005, s. 337.

³¹⁶ Lødrup, 2005, s. 340; Nygaard, 2007, s. 78; Rt. 1967 s. 1248.

5 Analys

5.1 Beräkning av värdeersättning

5.1.1 Inledning

Inledningsvis kan det konstateras att det föreligger många osäkerhetsmoment vid beräkning av värdeersättningens omfattning, vid såväl totalskada som partiell sakskada. NJA 1991 s. 269 och HovR B 709-12 är två exempel hämtade från rättspraxis där komplexiteten är påtaglig. I de båda avgörandena kommer de olika instanserna fram till helt olika resultat avseende värdeersättningens omfattning och därmed skadeståndets storlek. Anledningen till de skilda resultaten avseende skadeståndets omfattning är att domstolarna utgår från olika normer för värderingen. Det är tveklöst så att det föreligger en viss osäkerhet om hur värdeersättningen ska beräknas. Därtill föreligger det även en viss osäkerhet om när, hur och i vilken omfattning som avdrag ska göras från ersättningen. Likaså föreligger det vissa oklarheter om när och i vilken omfattning som principen om *compensatio lucri cum damno* ska tillämpas. Avsaknaden av en tydlig reglering i lag, luckor i förarbetena, rättspraxis med otydliga domskäl, samt oenighet inom doktrinen, gör det svårt att finna ett enhetligt svar på de i uppsatsen definierade frågeställningarna.

5.1.2 Beräkningsprinciper och andra grundläggande skadeståndsrättsliga principer

I enlighet med prop. 1972:5, kan det som utgångspunkt konstateras att ersättningens omfattning ska beräknas enligt gällande principer. Vilka principer som åsyftas är inte helt tydligt. I sammanhanget hänvisar lagstiftaren till försäljningsvärdet och återanskaffningsvärdet. Därför antar jag att återanskaffningsprincipen, försäljningsvärdesprincipen och bruksvärdesprincipen omfattas av definitionen. I förarbetena till SkL, i rättspraxis och i doktrinen är det närmast ostridigt att ersättningen syftar till att kompensera den skadelidande. Den skadelidande ska efter att han/hon har erhållit ersättningen hamna i samma ekonomiska läge, som han/hon befann sig i innan skadan inträffade. Grundläggande är således att ersättningen ska vara förenlig med såväl principen om full ersättning som differensprincipen. Även dessa principer är vedertagna, och jag anser därför att det är rimligt att dessa omfattas av de gällande principerna som lagstiftaren hänvisade till i prop. 1972:5. Likaså tror jag att principen om *compensatio lucri cum damno* omfattas av begreppet vedertagna principerna. Lagstiftaren har inte uttalat någon begränsning för vilka principer som får anses vara vedertagna, varför jag finner det orimligt att inte principen om full ersättning, differensprincipen och principen om *compensatio lucri cum damno* ska inkluderas härunder. Hur ersättningen ska beräknas för att den ska anses vara förenlig med principerna är inte självklart. Vare sig SkL, eller förarbetena till SkL, ger någon anvisning om hur detta ska gå till. Därför är rättspraxis och doktrin de främsta rättskällorna för hur beräkningen ska göras.

Samma problem som återfinns inom den svenska rätten, verkar även föreligga inom den norska rättsordningen. Inte heller i Norge är det reglerat i lag hur ersättning efter en sakskada ska beräknas. Likaså lämnar förarbetena till skl.³¹⁷ frågan om hur ersättningen ska beräknas obesvarad. De främsta rättskällorna för att finna svar på de i uppsatsen definierade frågeställningarna, är likt i svensk rätt, doktrin och rättspraxis. Även enligt norsk skadeståndsrätt syftar skadeståndet till att kompensera den skadelidande efter en skada, så att han/hon hamnar i samma ekonomiska läge som han/hon befann sig i innan skadan inträffade. Den skadelidande ska ges full ersättning för den ekonomiska förlust som han/hon gjort till följd av skadan. Här ser man tydligt att differensprincipen och principen om full ersättning även har genomslagskraft i den norska rätten. Precis som i den svenska rätten beräknas ersättningens omfattning, enligt norsk rätt, med stöd i vedertagna principer.

5.1.3 Totalskada och partiell skada

Med utgångspunkt i lagtexten, 5:7 1 p. SkL, är ett första moment i beräkningen av värdeersättningens omfattning att avgöra huruvida en inträffad sakskada är en totalskada eller en partiell skada. Eftersom ersättningsberäkningen skiljer sig åt, beroende på om skadan är total eller partiell, anser jag att gränsdragningen är mycket viktig. Gränsdragningen är ofta problematisk vid värdering av fastigheter, vilket även Radetzki påtalar. En svårighet finns i att avgöra huruvida en skada på ett fastighetstillbehör eller ett byggnadstillbehör samt naturmiljön runt en fastighet är att anse som partiell eller total. Utgångspunkten för värderingen varierar beroende på hur en skada klassificeras, varför gränsdragningen är viktig. Eftersom jag har diskuterat problematiken under avsnitt 2.4 i denna framställning, hänvisar jag till detta avsnitt för vidare läsning om frågan.

Frågeställningen om hur gränsdragningen mellan begreppen totalskada och partiell skada ska göras har inget tydligt svar. Här stöter rättstillämparen, som jag ser det, på ett första problem. Begreppen saknar legaldefinition och förarbetena till SkL lämnar definitionen av dem obesvarad. I rättspraxis, exempelvis MÖD 2000 DM 50, NJA 2001 s. 65 I och II, HovR T 4247-12 och HovR B 1505/87 använder domstolarna begreppen för att presentera de skador som har inträffat. Domstolarna har dock, såvitt jag har kunnat finna, inte diskuterat innebörden av begreppen närmare och heller inte dragit några klara riktlinjer för gränsdragningen mellan dem.

Ett mer konkret exempel från rättspraxis, i vilket gränsdragningen mellan partiell skada och totalskada görs tydlig finns dock. I miljömålet RH 1988:20 konstaterade domstolen, att under förutsättningen att ett fiskebestånd enbart kvarstod till 20%, d.v.s. när 80 % av fiskebeståndet var förlorat, ansågs det utgöra en totalskada. Jag har inte kunnat finna något annat avgörande där denna frågeställning har diskuterats på samma tydliga vis. Med anledning av avgörandets speciella karaktär, är jag osäker på huruvida det kan användas som måttstock för gränsdragningen beträffande andra saksador. Därför vore det önskvärt med fler, framtida avgöranden av samma tydliga karaktär, alternativt att gränsdragningen tydliggörs på annat sätt.

³¹⁷ Lov om skadesersättning, 13. juni 1969 nr. 26.

I doktrinen diskuteras begreppen totalskada respektive partiell skada. Det till synes dominerande synsättet i doktrinen är att en partiell skada föreligger om egendomen efter en skada finns kvar till viss del, och det finns en möjlighet att reparera den. Hur stor del av egendomen som ska finnas kvar för att en skada ska anses vara partiell framgår inte. Ser man begreppen i ljuset av den försäkringsrättsliga definitionen, samt i kontexten av några av skadeståndsrättens grundläggande principer kan man, enligt min mening, fastställa ytterligare ett rekvisit som bör vara uppfyllt för att en skada ska anses vara partiell. Rekvisitet innebär att det ska vara ekonomiskt försvarbart att utföra reparationen för att denna ska anses vara en möjlig kompensationsåtgärd. Således bör alltför omfattande skador, där reparationskostnaden överstiger sakens värde, klassificeras som totalskador. Jag återkommer till detta resonemang nedan. Redan nu kan dock påpekas att vad som har sagts här troligen inte gäller helt undantagslöst.

Även inom den norska rätten är beräkningsmetoderna varierande beroende på om en skada anses vara partiell eller total. Därför är det inom den norska rätten, precis som enligt svensk rätt, väsentligt att avgöra huruvida en skada är total eller partiell.

5.1.4 Återanskaffningsvärdet, försäljningsvärdet och bruksvärdet

Både vid totalskada och partiell skada beräknas värdeersättningens omfattning, precis som det har konstaterats ovan, enligt vedertagna principer.³¹⁸ Principerna har sin grund i rättspraxis, i doktrin och i en analog tolkning av FAL. I prop. 1972:5 poängterar lagstiftaren att 5:7 SkL lämnar ett stort utrymme för framtida tolkning till domstolarna. Domstolarna har således en viktig roll i rättsutvecklingen på området. Härutöver har doktrinen genom tolkning av rättspraxis, samt med stöd i analog tillämpning av FAL, intagit en betydande roll som rättsutvecklare på området.

Värderingsprinciperna som presenteras nedan är av betydelse både vid ersättningsberäkning vid totalskada och partiell skada. Vid totalskada används principerna för att bestämma sakens värde. Vid partiell skada är de även av betydelse när restvärdet i den skadade saken beräknas, samt för att fastställa en eventuell värdeminskning efter en utförd reparation. Värdebegreppen används även vid partiell skada, för att avgöra huruvida en reparation håller sig inom en tillåten kostnadsram. Reparationen får som huvudregel inte överstiga skadans värde.³¹⁹

Den förhärskande beräkningsmetoden för att bedöma värdeersättningens omfattning, är att utgå från återanskaffningsvärdet. Detta framgår av både doktrinen och rättspraxis. I rättspraxis är ersättningsberäkning enligt återanskaffningsprincipen den vanligaste förekommande metoden för att beräkna såväl sakens värde, som restvärde och värdeminskning. I NJA 2011 s. 576, NJA 2001 s. 65 I och II, NJA 1991 s. 269, NJA 1940 s. 719, NJA 1936 s. 693, HovR B 709-12, HovR B 546-11, FFR 1972 s. 110 värderas skadorna utifrån återanskaffningsprincipen. Återanskaffningsvärdet syftar till att fastställa

³¹⁸ Jfr avsnitt 5.1.2.

³¹⁹ Jfr avsnitt 1.5.

kostnaden som uppstår för den skadelidande efter en skada, om denna ska återanskaffa ny egendom av likartad karaktär som den skadade egendomen. Återanskaffningsvärdet inom skadeståndsrätten motsvarar enligt doktrinen återanskaffningsvärdet inom försäkringsrätten, såsom det definieras i 6:2 1 st. 1 men. FAL.

Under vissa förutsättningar är en värdering med utgångspunkt i försäljningsvärdet eller bruksvärdet att föredra framför en värdering utifrån återanskaffningsvärdet. Försäljningsvärdet är främst tillämpligt vid värdering av egendom som inte går att återanskaffa, exempelvis antikviteter. Försäljningsvärdet är även normen för beräkningen i de fall som värdet är högre än återanskaffningsvärdet, exempelvis vid värdering av försäljningslager. Försäljningsvärdet utgör därtill en undre gräns för skadeståndets omfattning, vilket innebär att avdrag från återanskaffningsvärdet aldrig tillåts bli så omfattande att värdet efter avdragen understiger egendomens försäljningsvärde. Försäljningsvärdet som norm för värderingen finns lagfäst i 6:2 1 st. 2 men. FAL. I doktrinen påtalas att en analog tillämpning mellan rättsområdena är att föredra för att beskriva innebörden av begreppet inom skadeståndsrätten.

Bruksvärdet verkar vara den minst använda metoden för att beräkna värdeersättnings omfattning. Bruksvärdesprincipen framhålls därtill vara en subsidiär beräkningsmetod i förhållande till återanskaffningsprincipen och försäljningsvärdesprincipen. I doktrinen påtalas dock att principens subsidiära karaktär ibland åsidosätts i den praktiska tillämpningen. Enligt Radetzki har bruksvärdet i praktiken använts för att värdera skador på avelsdjur samt skador som har uppstått vid olaglig jakt. Bruksvärdet kallas ibland för avkastningsvärde och syftar till att mäta den nytta eller vinst som en ägare av en sak har gått miste om genom att saken har skadats.

I norsk rätt återfinns samma värderingsbegrepp som inom den svenska rätten. I den norska doktrinen och i rättspraxis berörs tillämpning av återanskaffningsvärdet, försäljningsvärdet och bruksvärdet som tänkbara normer för beräkningen av en skadas omfattning. Precis som enligt svensk rätt används normerna i den norska rätten, både vid värdering av totalskada och partiell skada. Normerna diskuteras dock främst i samband med att sakens värde ska bedömas vid en totalskada. Huvudregeln vid en totalskada är att ersättning utgår för sakens värde enligt återanskaffningsprincipen, precis som i svensk rätt.

5.1.5 Reparation av egendomen

När en partiell skada föreligger är kompensation genom reparation av saken ofta att föredra för den skadelidande parten. Som framgått av avsnitten ovan finns det dock begränsningar för reparationens tillåtna kostnadsomfattning.

I norsk rätt föreskrivs det att en reparation är att föredra vid partiell skada, förutsatt att den är tekniskt och ekonomiskt försvarbar. Enligt norsk rätt är en reparation, som huvudregel, ekonomiskt försvarbar om kostnaden för den understiger sakens värde efter avdrag för dess restvärde. En liknande ekonomisk taknivå återfinns även i svensk rätt. I svensk rätt benämns taknivån som skadans värde.

Nivån på takbeloppet för en reparations tillåtna omfattning, enligt svensk rätt är, enligt min mening, dock inte helt tydlig. I äldre rättspraxis (exempelvis i NJA 1971 s. 126, NJA 1936 s. 693, FFR 1953 s. 253 och FFR 1972 s. 110) samt i doktrin, påtalas att kostnaden för en reparation inte får överstiga skadans värde. Skadans värde betecknar värdeskillnaden mellan sakens värde i oskadat skick och dess kvarstående restvärde efter skadan. I NJA 2001 s. 65 I och II öppnade domstolen, enligt min mening, upp för ett nytt, något högre takbelopp. I avgörandet utgick domstolen från sakens återanskaffningsvärde som referensvärde. HD berörde överhuvudtaget inte frågan om betydelsen av ett eventuellt restvärde vid framräkningen av ersättningen. Det kan vara så att HD inte alls hade för avsikt att höja takbeloppet. HD kan ha bortsett från avräkning av restvärdet, eftersom de utgick från att det inte fanns något restvärde att avräkna vid bedömning av skadeståndets omfattning för en reparationskostnad hänförlig till ett husdjur. HD påtalade att ett husdjur inte kan anses vara jämförligt med vilken sak som helst. Det kan även tänkas vara så att HD genom avgörandet faktiskt syftade till att höja referensvärdet för reparationskostnadens tillåtna omfattning, genom att bortse från avräkning av restvärdet i saken efter skadan. Ett senare ställningstagande med samma innebörd som NJA 2001 s. 65 I och II, är ARN 2004-5665, i vilket nämnden påtalade att en hundägare var berättigad till vårdåtgärder utöver hundens ekonomiska värde.

5.1.6 Ersättning för värdeminskning

Skadeståndet syftar till att kompensera den skadelidande parten fullt ut efter en skada. Den skadelidande ska, i enlighet med principen om full ersättning och differensprincipen, genom kompensationen försättas i samma ekonomiska läge som denna befann sig i innan skadan. Den skadelidande kan därför, under vissa förutsättningar, ges rätt till ersättning för en eventuell värdeminskning i saken efter reparationen av denna. För att detta ska vara möjligt krävs att det föreligger en partiell skada, och att egendomen efter reparationen har sjunkit i värde i jämförelse med dess värde innan skadan. Rätt till värdeminskning ersättning återfinns både inom det svenska och det norska rättssystemet. I den svenska rättsordningen föreskrivs kompensationsmöjligheten uttryckligen i 5:7 1 p. SkL och har därtill påtalats i doktrinen, samt tillämpats i rättspraxis. I norsk rätt återfinns diskussionen om kompensation för värdeminskning efter en reparation i doktrinen samt rättspraxis (jfr RG 2006 s. 623)

5.1.7 Analog tillämpning av FAL

Återanskaffningsvärdet och försäljningsvärdet som tillämpas inom skadeståndsrätten, återfinns även inom försäkringsrätten. I 6:1- 6:2 FAL och förarbetena till bestämmelsen, redogörs för hur försäkringsersättning ska beräknas vid skada på egendom. Den försäkringsrättsliga regleringen definierar vad som avses med begreppen återanskaffningsvärde och försäljningsvärde, samt beskriver vilka åtgärder som ska vidtas efter en partiell skada. Rättsområdet har, till skillnad från skadeståndsrätten, konkreta beräkningsmodeller för hur ersättningen ska beräknas. Någon diskussion om huruvida en analog tolkning ska tillämpas mellan rättsområdena förs vare sig i SkL, i förarbetena till SkL, eller i rättspraxis. I förarbetena till SkL nämns försäljningsvärdet och återanskaffningsvärdet som tänkbare värderingsmetoder, men därutöver vidareutvecklar lagstiftaren inte sitt

uttalande. I doktrinen framhålls att 6:2 FAL kan användas analogt inom skadeståndsrätten, i syfte att klargöra hur värdeersättningen ska beräknas. Avseende definitionen av begreppen återanskaffningsvärde och försäljningsvärde är forskarna inom doktrinen eniga om att ledning ska hämtas från försäkringsrätten. I diskussionen om i vilken omfattning som avdrag ska göras från skadeståndet inom skadeståndsrätten, föreligger större oenighet mellan forskarna. Här görs inte samma tydliga analogier mellan rättsområdena. Jag återkommer till detta längre fram i analysen.

Avseende den norska rätten, kan i detta sammanhang kort konstateras, att det även här hämtas ledning i försäkringsrätten i syfte att underlätta den skadeståndsrättsliga beräkningen.

5.1.8 Ersättning för ideella värden

En etablerad princip och huvudregel i svensk rätt är att enbart ekonomiska skador är ersättningsgilla. En ekonomisk skada föreligger när skadan kan uppskattas efter en objektiv penningmättstock. Ersättning lämnas som huvudregel inte för ideella, känslomässiga och personliga värden som den skadelidande associerar med en viss sak. Som huvudregel ersätts således enbart kostnader som svarar mot en saks faktiska värde (återanskaffningsvärde, försäljningsvärde eller bruksvärde). Begränsningen gäller både vid totalskada och partiell skada. Enligt doktrinen krävs det som huvudregel att undantag från ovan etablerad princip föreskrivs i lag. Någon lagreglerad rätt till ideell ersättning vid sakskada finns inte i SKL.

Genom rättspraxis har det statuerats undantag från den ovan presenterade huvudregeln om att ersättning enbart lämnas för ekonomiska värden. Med utgångspunkt i den i uppsatsens berörda rättspraxis, NJA 2001 s. 65, NJA 1971, s. 126, RH 2002:20, NJA 1919 s. 1, finner jag att ersättning utöver sakens ekonomiska värde främst har diskuterats vid partiell skada, där reparation har utgjort en möjlig åtgärd. Möjligen kan det diskuteras om NJA 1919 s. 1 eventuellt är en totalskada, eftersom de träd som sågades ned inte kunde återställas. Med hänvisning till Radetzki's framställning vill jag dock konstatera, att även skadan på träden kan betraktas som en partiell skada, eftersom Radetzki framhåller att dess värde kan beräknas utifrån värdeförändringen på den fastighet där de är belägna.

I NJA 2001 s 65 I och II gjorde HD ett avsteg från principen om att enbart ekonomiska skador är ersättningsgilla. HD tillerkände genom avgörandena de skadelidande parterna rätt till ersättning utöver den skadade egendomens återanskaffningsvärde. Likaså tillerkände Hovrätten i RFS A 2002:20 den skadelidande rätt till ersättning utöver sakens ekonomiska värde. Inom samma område finns därtill en rekommendation från ARN, ärendenummer 2004-5665, i vilken nämnden fann att den skadelidande ansågs berättigad till veterinärkostnader utöver hundens ekonomiska värde.

NJA 2001 s. 65 I och II är de mest uppmärksammande avgörandena på området. Anledningen till detta är dels att avgörandena har avkunnats av högsta instans, dels att dessa domar utgör ett oväntat avsteg från vad som framhålls vara gällande rätt, vilket har föranlett en omfattande diskussion i doktrinen. Ett problem som uppstår när ett avsteg görs från en föreskriven, etablerad regel, är att avgöra vilken räckvidd

som avsteget ska ges. En fråga som jag därför direkt ställde till mig själv, och som även forskare inom doktrinen har diskuterat, är vilken tillämplighet som avgörandena kan tänkas ha vid skador på annan egendom, samt i vilken omfattning som ersättning ska beviljas för ideella värden. Domstolen påtalade i NJA 2001 s. 65 I och II att ersättning för ideella värden bara skulle lämnas under särskilda omständigheter. De särskilda omständigheterna som domstolen refererade till i avgörandena var, att vårdinsatserna som vidtogs skulle vara proportionerliga i förhållande till skadan, att det skulle vara rimligt att reparera saken efter skadan och reparationen skulle hålla sig inom rimliga gränser. Därutöver skulle vårdåtgärderna vara medicinskt grundade och därtill hålla sig inom ramen för vad en hundägare/kattägare rimligen skulle ha varit beredd att betala under omständigheterna som förelåg. Dessutom påtalade domstolen att ett husdjur inte kunde likställas med vilken sak som helst, vilket jag återkommer till längre ner i analysen.

Är det utifrån det ovan presenterade synsättet möjligt att konstatera att undantagsregeln kan tillämpas även vid andra saksador, än vid skada på husdjur? Är det exempelvis möjligt att tillämpa undantagsregeln vid bedömning av reparationskostnadens tillåtna omfattning vid reparation av en antik möbel eller ett smycke? Jag presumerar härtill naturligtvis att möbeln eller smycket är förknippad med ett affektionsvärde, exempelvis att man har ärvt möbeln eller smycket efter en äldre, bortgången släkting som har stått en nära. Kan undantagsregeln tillämpas vid en kostsam rekonstruktion av skadade familjefoton om både kopior och negativ saknas? Jag kommer nedan att diskutera dessa frågeställningar med utgångspunkt i de kriterier som domstolen uppställde i NJA 2001 s. 65 I och II.

Det första kriteriet i NJA 2001 s. 65 I och II, är att reparationsåtgärderna ska vara proportionerliga i förhållande till skadan. Innebörden av kriteriet framgår inte närmare av avgörandena. Som jag ser det innebär rekvisitet, enkelt uttryckt, att åtgärderna inte får vara alltför kostsamma, eller överstiga sakens värde alltför mycket. Vad det i sin tur innebär är svårare att definiera. Var takbeloppet ska sättas är följaktligen oklart. Nästa kriterium är att det ska vara rimligt att reparera objektet och att reparationen ska hålla sig inom rimliga gränser. Enligt min mening innebär rekvisitet att det måste finnas en reell möjlighet att faktiskt återställa saken efter skadan. Om egendomen är alltför skadad och det således saknas utsikt för en framgångsrik reparation, är reparationen troligtvis inte ekonomiskt försvarbar eller rimlig att utföra. Efterföljande rekvisit som bör vara uppfyllt, är att det därtill ska vara medicinskt grundat att vidta åtgärderna. Medicinska åtgärder kan enbart utföras på levande ting, således på människor och djur. Vid en restriktiv tolkning av avgörandena finns det följaktligen ingen möjlighet att tillämpa dem på annan egendom än levande djur. Däremot vid en extensiv tolkning av avgörandena kan det eventuellt hävdas att rekvisitet, medicinskt grundade vårdåtgärder, har samma betydelse som att en reparation är ekonomiskt försvarbar, och att domstolen enbart valde denna avvikande terminologi eftersom det i avgörandena handlade om levande djur. Sett utifrån den mer extensiva tolkningen av rekvisitets innebörd kan avgörandena även tillämpas på icke levande ting. I det sista uppställda rekvisitet påtalade domstolen att kostnaderna ska hålla sig inom ramen för vad en ägare av saken själv hade varit beredd att betala under omständigheterna som förelåg. Det sista rekvisitet ger enligt min åsikt en mer konkret innebörd till begreppet proportionalitet. Som jag ser det är en reparation proportionerlig om den håller sig

inom ramen för vad en ”normal” sakägare hade kunnat tänka sig att betala för att reparera egendomen, under de omständigheter som förelåg. Utifrån de redovisade rekvisiten finner jag att det kan vara rimligt att bevilja den skadelidande rätt till ersättning för en högre reparationskostnad även i andra sammanhang, än vid skador på husdjur. Jag tror säkerligen att många människor kan vara beredda att betala mer än sakens faktiska värde, för att få ett linneskåp eller en skadad guldring med affektionsvärde återställd efter en skada. Likaså är nog många beredda att betala mer än sakens värde för att rekonstruera gamla familjefoton som har skadats. Härtill är att tillägga att domstolen i NJA 2001 s. 65 I och II påtalade att ett sällskapsdjur inte kan betraktas som vilken sak som helst, varför de fann att ersättning utöver sakens värde var aktuell att tillerkänna de skadelidande parterna i avgörandena. Som jag ser det, kan inte heller en antik möbel, ett smycke eller foton med affektionsvärde likställas med vilken sak som helst, varför reparationsersättning utöver sakernas faktiska värde eventuellt är tänkbart att bevilja även i dessa situationer.

Radetzki menar att avgörandena NJA 2001 s. 65 I och II ska tolkas restriktivt. Enligt Radetzki är avgörandena inte ämnade till att statuera ett generellt undantag från den föreskrivna huvudregeln om att ersättning enbart utgår för ekonomisk skada. Radetzki förespråkar en övervägande objektiv värdering av skador, med utgångspunkt i ekonomiska värden. Radetzki menar vidare, med stöd av NJA 1991 s. 269, att domstolen genom avgörandet bekräftade att subjektiva omständigheter inte ska tillmätas betydelse vid värderingen. Radetzki framhåller att undantagsprincipen i NJA 2001 s. 65 I och II, enbart äger tillämplighet på skadade husdjur, och att annat står i strid med skadeståndsrättens grundläggande principer. I polemik med detta vill jag emellertid peka på domen i RFS A 2002:20. I avgörandet tilldömdes den skadelidande rätt till ersättning utöver skadans värde för ett icke levande ting. Detta avgörande står i strid med Radetzkis påstående om att NJA 2001 s. 65 I och II ska tolkas restriktivt. Att beakta är självklart att RFS A 2002:20 har ett lägre rättskällevärde, än NJA 2001 s. 65, eftersom avgörandet inte har tagits upp till prövning i högsta instans. I sammanhanget är det vidare svårt att avgöra huruvida domstolen i RFS A 2002:20 tillämpade undantagsprincip som etablerades genom NJA 2001 s. 65 I och II. I RFS A 2002:20 gjordes inte någon hänvisning till avgörandet, istället grundade domstolen sitt ställningstagande på uttalanden i NJA 1971 s. 126 och i doktrinen. Oaktat hovrättsavgörandets rättskällevärde är det ändå intressant, eftersom det tydliggör den osäkerhet som råder inom rättsområdet.

Radetzkis inställning ifrågasätts av Strömbäck, som menar att det inte alls är en självklarhet att de två avgörandena, NJA 2001 s. 65 I och II, står i strid med gällande rätt. Strömbäck poängterar att lagstiftaren inte har preciserat vad som utgör ekonomiska värden respektive ideella värden inom sakskadeområdet. I 5:7 SkL finns stadgat att ersättning ska lämnas för kostnader som uppstår till följd av skadan. Att ideella värden kan omfattas av definitionen är inte uteslutet, menar Strömbäck. Därtill framhåller han att det faktum att lagstiftaren i 5:7 SkL inte uttryckligen har presenterat att ideella värden är ersättningsgilla, inte ska tolkas motsatsvis, som att lagstiftaren menar att dessa värden inte ska lämnas ersättning för. Jag tycker att både Strömbäcks och Radetzkis uttalanden är välmotiverade och väl underbyggda. En tydlig brist inom rättsområdet är avsaknaden av tydliga regler. Eftersom sådana

regler saknas, öppnar det upp för tolkningar i olika riktningar och det är svårt att avgöra om en tolkning är mer korrekt än en annan.

Jag förespråkar en mer vidsträckt möjlighet att lämna ersättning till den skadelidande parten för ideella värden, än vad Radetzki gör. En första utgångspunkt för mitt ställningstagande är de generella hänvisningarna som domstolen gjorde i NJA 1971 s. 126. I avgörandet påtalade HD att det kunde vara motiverat att göra avsteg från den föreskrivna huvudregeln om reparationsersättningens tillåtna omfattning, förutsatt att det förelåg särskilda omständigheter. I doktrinen har det diskuterats huruvida HD genom sitt uttalande i NJA 1971 s. 126 hade för avsikt att öppna upp för en mer långtgående reparationsmöjlighet, utöver sakens faktiska ekonomiska värde, vilket jag inte finner omöjligt. Ser man HD:s uttalande i NJA 1971 s. 126 i ljuset av de senare diskussionerna i doktrinen, samt beaktar NJA 2001 s. 65 I och II, RFS A 2002:20 och ARN 2004-5665, är det enligt min uppfattning inte uteslutet att den skadelidande kan ha rätt till ersättning för vissa ideella värden. Exempelvis påtalar Hellner i sin framställning att det är tänkbart att hänsyn kan tas till den skadelidandes behov och vanor vid värderingen. Vidare menar Schultz att den skadelidandes individuella perspektiv måste beaktas för att den skadelidande ska kompenseras fullt ut för en skada. Bengtsson menar i sin framställning att NJA 2001 s. 65 inte ens handlar om rent ideella värden. Han påpekar att det i avgörandena rör sig om ekonomiskt mätbara kostnader, som förvisso är av ideell karaktär, men ändå ekonomiskt mätbara. Även uttalanden från domstolarna i andra avgöranden, tyder på en viss möjlighet om att ta hänsyn till subjektivt betingade faktorer vid värderingen av en skada. I NJA 2011 s. 576 fann domstolen att den skadelidande skulle tillerkännas ett mindre åldersavdrag än vad som motsvarade egendomens faktiska värde. Domstolen framhöll vikten av den praktiska betydelsen som egendomen kunde tänkas ha för den skadelidande trots sin ålder. Jag anser således inte att det är uteslutet att ersättning kan beviljas även för affektionsvärden i en mer extensiv omfattning, än enbart vid skador på husdjur.

Jag vill påtala att NJA 2001 s. 65 I och II samt RFS A 2002:20 och ARN 2004-5665, utgör ett trendbrott från vad som tidigare har tillämpats. NJA 2001 s. 65 I och II väger av naturliga skäl tyngst och utgör ett prejudicerade avgörande. En följdfråga som jag ställer mig i sammanhanget är om vi kan förvänta oss liknande eller andra, framtida trendbrott. Sannolikheten för ytterligare trendbrott ökar naturligtvis eftersom tydliga regler saknas. Om liknande undantag och trendbrott ska förhindras vore en tydligare reglering eller klarare riktlinjer att föredra.

Avseende den norska rätten har jag inte kunnat finna något avgörande som statuerar samma undantag som de ovan refererade svenska avgörandena. Däremot hänvisar den norska doktrinen till NJA 2001 s. 65 I och II. I doktrinen påtalas att ett avsteg från huvudregeln om att bara ekonomiskt försvarbara reparationer är ersättningsgilla, kan göras förutsatt att de i avgörandena uppställda rekvisiten föreligger. Här verkar således finnas en klar likhet mellan den svenska och den norska rätten.

5.1.9 Tidpunkten för värdering av skadan

Ytterligare en fråga som föranleder en viss oklarhet är vid vilken tidpunkt som en skadas värde ska fastställas. Det finns inom den svenska skadeståndsrätten ingen

självklar och definitiv tidpunkt för detta. Med hänvisning till att priserna på marknaden är rörliga kan en förändring i tidpunkten leda till förändring i ersättningens omfattning. Radetzki påtalar med ledning hämtad från den finska doktrinen att en lämplig tidpunkt för bedömningen av värdeersättningens omfattning är när dom i målet vinner laga kraft. Värt att uppmärksamma i detta sammanhang anser jag vara att detta kan föranleda processtekniska problem. Exempelvis kan det vara svårt för den skadelidande att utforma sitt yrkande utifrån en presumtion om framtida priser.

Schultz förespråkar en tidpunkt för värderingen av skadan som i stora drag efterliknar den försäkringsrättsliga tidpunkten för bedömningen. Schultz menar att skadan skall värderas vid den tidpunkt då den utgör en ”färdig skada”³²⁰. Ett stort problem med Schultz modell är, enligt min mening, att avgöra när skadan är att anse som färdig. Detta är en omständighet som även Radetzki har påtalat. Min åsikt är att modellen är något för diffust formulerad. Huruvida en skada anses fullbordad är troligen ett subjektivt mått.

Av svensk rättspraxis, NJA 1955 s. 119 och NJA 1970 s. 387 framgår att värderingen av skadans omfattning inte är låst till att avse tidpunkten för skadan. Det kan således konstateras att det inte finns någon angiven, definitiv tidpunkt för värderingen av skadan. Genom rättspraxis är det dock klargjort att tidpunkten i vart fall inte är begränsad till att avse tidpunkten för skadan.

En liknande problematik verkar föreligga i norsk rätt. I den norska doktrinen påtalas att tidpunkten för värderingen av skadan, som huvudregel ska vara, när uppgörelsen mellan den skadelidande och den skadevällande parten äger rum, alternativt när dom avkunnas. Därtill framhålls att tidpunkten för värderingen även kan vara när ersättningsköpet inträffar. Dessutom finns det exempel från rättspraxis, Rt. 1967 s. 1248, där hänsyn har tagits till prisstegring efter uppgörelsen mellan den skadelidande och den skadevällande parten. Således verkar tidpunkten för värderingen även vara något oklar enligt norsk rätt.

5.1.10 Avslutande diskussion

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det är tydligt att den skadelidande ska kompenseras fullt ut efter en sakskada. Det är vidare klart att den skadelidande efter gottgörelsen ska hamna i samma ekonomiska läge som om skadan inte hade inträffat. Som framgår av presentationen ovan resulterar avsaknaden av tydliga regler och riktlinjer för beräkningen av värdeersättningen till oväntade och inte alltid enhetliga resultat. Det är ibland svårt att förutse hur en skada kommer att värderas. Jag anser efter en genomgång av rättsområdet att tydligare riktlinjer från lagstiftaren vore önskvärda. Rättsområdet kantas av många skönsmässiga bedömningar som baseras på måttstockar vilka saknar klar tydlighet. I avsaknaden av tydliga regler är risken stor att rättsosäkerhet uppstår.

För att kort sammanfatta komparationen av den norska rätten i förhållande till den svenska rätten efter en översiktlig granskning, tycker jag mig kunna konstatera att det föreligger övervägande likheter mellan de båda rättssystemen inom den

³²⁰ Schultz, 2009, s. 862.

frågeställning som berörs i avsnitten 5.1.1 – 5.1.9. Anledningen till detta är vare sig märklig eller förvånande, eftersom båda regleringarna har sin härkomst i ett gemensamt nordiskt lagsamarbete.

Lagregleringen för ersättningsberäkning vid saksador är mycket kortfattad såväl i den svenska, som i den norska rätten. Ingen av regleringarna besvarar frågan om hur ersättningen ska beräknas. Både inom den norska och den svenska rätten utgör doktrinen och rättspraxis de främsta rättskällorna. I enlighet med de båda rättssystemen ska den skadelidande kompenseras fullt ut för skadan, motsvarande den ekonomiska differensen som skadan har medfört. Ersättningen ska, enligt de båda systemen, utgå enligt vedertagna principer varibland återanskaffningsvärdet, försäljningsvärdet och bruksvärdet diskuteras.

5.2 Avdrag från skadeståndet

Som jag ser det finns det två olika möjligheter för att göra ett avdrag från skadeståndet. Den första är att ett avdrag görs till följd av ålder, bruk, nedsatt användbarhet och annan omständighet. Den andra är att ett avdrag görs i enlighet med principen om *compensatio lucri cum damno*. Båda tillvägagångssätten syftar till att motverka att den skadelidande parten överkompenseras till följd av skadan.³²¹ Båda dessa avdrag kommer till användning såväl inom den svenska, som inom den norska rätten.

Avdrag till följd av ålder, bruk, nedsatt användbarhet och annan omständighet används när ersättningen beräknas med återanskaffningsvärdet som norm för värderingen. Inom skadeståndsrätten tillämpas främst avdrag till följd av ålder och bruk. Jag kommer därför i den följande diskussionen att lägga fokus på dessa. Det är inte helt tydligt när och i vilken omfattning som dessa avdrag ska göras från skadeståndet. Eventuellt kan viss ledning hämtas genom en analog tillämpning av FAL. Likheterna mellan försäkringsrätten och skadeståndsrätten är i detta sammanhang dock få, vilket tydligt framgår av både rättspraxis och doktrinen. Inom försäkringsrätten är huvudregeln att avdrag görs eftersom egendomen kontinuerligt förlorar i värde allteftersom den blir omodern och utsliten. I den skadeståndsrättsliga doktrinen påtalas att avdrag från skadeståndet bör tillämpas med försiktighet. Tendensen till försiktig tillämpning av avdrag från skadeståndet är starkare idag, än vad den var i äldre rättspraxis och doktrin. I de samtida rättskällorna poängteras vikten av att inte omöjliggöra den skadelidandes möjlighet att återanskaffa ny egendom.

I äldre doktrin och rättspraxis är likheterna mellan avdrag inom försäkringsrätten respektive avdrag i skadeståndsrätten flera, än idag. NJA 1936 s. 693, NJA 1940 s. 719 och RFS A 1988:22 är exempel från äldre rättspraxis där avdrag till följd av ålder och bruk användes för att reducera skadeståndets omfattning. I samtida rättspraxis verkar viljan hos domstolarna, att göra avdrag till följd av ålder och bruk, ha minskat. I NJA 1991 s. 269 tillerkändes den skadelidande parten rätt till ersättning för en förlorad klocka, helt utan avdrag för ålder eller bruk. I NJA 2011 s. 576 tillerkändes den skadelidande rätt till ersättning med ett mindre åldersavdrag,

³²¹ Tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno*, se vidare avsnitt 5.3

än vad som motsvarande den skadade egendomens faktiska ålder och bruk. Likaså fann domstolen i HovR B 709-12 att den skadelidande var berättigad till full ersättning, utan avdrag till följd av ålder och bruk, för återuppförandet av ett hus som hade brunnit ned. Domstolen påpekade även i avgörandet att ett likhetstecken inte kunde sättas mellan försäkringsersättning och skadestånd eftersom ersättningsformerna bygger på olika intressen. Försäkringsrätten har, till skillnad från skadeståndsrätten, sin grund i avtal.

Även i denna frågeställning finns det likheter mellan den svenska och den norska rätten. Inom norsk rättspraxis finns det avgöranden där avdrag till följd av ålder och bruk har tillämpats. I RG 1962 s. 662 tillerkändes en skadelidande bilägare rätt till ersättning med avdrag för bilens ålder och bruk vid skadetillfället. Därtill finns det även avgöranden där avdrag inte har tillämpats. I RG 1984 s. 170 tillerkändes den skadelidande rätt till ersättning för ett skadat musikinstrument, utan avdrag till följd av ålder och bruk. Om avgörandena speglar samma rättsutveckling, mot en försiktigare användning av avdrag som inom svensk rätt, är svårt att avgöra. Sett till tidpunkten för avgörandena skulle en sådan tolkning kunna anses vara rimlig. Dock vill jag vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser utifrån ett så pass begränsat material. Det kan likaväl vara så att domstolarna tillämpade avdragen olika med anledning av de olika typerna av egendom som avgörandena avsåg. Som jag ser det är det mindre troligt att ett avdrag görs vid beräkning av andrahandsvärdet på ett musikinstrument än vid beräkning av andrahandsvärdet på en bil.

I senare doktrin förespråkar Hellner, Bengtsson och Radetzki att åldersavdrag ska tillämpas med försiktighet. Radetzki menar dock att avdrag ska kunna göras. Han lyfter bland annat fram NJA 2011 s. 576 och hävdar att avgörandet visar på att det fortfarande finns en möjlighet att göra avdrag från skadeståndet, men med viss försiktighet.

Schultz och Lindskog är mer restriktiva än ovanstående forskare i sin syn på tillämpligheten av avdrag från skadeståndet. De menar att avdrag från skadeståndet enbart ska tillämpas i undantagsfall. Schultz menar att om det saknas en fungerande andrahandsmarknad, ska avdrag som huvudregel inte göras, eftersom det leder till att den skadelidande hamnar i en sämre situation än vad denna befann sig i innan skadan inträffade. Schultz framhåller att den skadelidande således, utom i undantagsfall, ska tillerkännas rätt till ersättning utan åldersavdrag. Han menar att detta är nödvändigt för att uppnå syftet med principen om full ersättning. Schultz hämtar ledning för sin argumentation i NJA 1991 s. 269. Han menar att avgörandet bekräftar en inställning från domstolen som innebär att avdrag som huvudregel inte ska tillämpas. Radetzki menar att detta är en felaktig tolkning av avgörandet.

Jag anser att det i sammanhanget är olyckligt att domstolen i NJA 1991 s. 269, inte vidareutvecklade sitt ställningstagande om avdrag till följd av ålder och bruk. Det är därför svårt att fastställa om domstolen, i likhet med vad Radetzki menar, har valt att inte göra avdrag i detta enskilda fall, eftersom det i det enskilda fallet inte var motiverat, eller om domstolen, som Schultz hävdar, genom avgörandet visar på en generell ovilja till att göra avdrag. Både Schultz och Radetzki motiverar sina ställningstaganden väl. Eftersom en mer djupgående diskussion saknas i domskälen, är det svårt att fastslå vilken av tolkningarna som är mer korrekt. Jag är

dock mest benägen att hålla med Radetzki i hans argumentation. Jag tror inte att avgörandet ska ses som ett uttryck för en generell ovilja från domstolens sida att göra avdrag från skadeståndet. Jag delar Radetzkis uppfattning och tror att de enskilda omständigheterna i avgörandet, d.v.s. att klockan var närmast ny och därtill oanvänd vid skadetillfället, resulterade i att domstolen fann att avdrag inte var aktuellt att tillämpa. Om avgörandet istället hade avsett en stulen cykel som den skadelidande hade använt under några månaders tid, tror jag inte att domstolen hade tillerkänt den skadelidande full ersättning, helt utan avdrag till följd av ålder och bruk.

Lindskog menar i likhet med Schultz, att avdrag bara ska tillämpas i undantagsfall. Han påtalar att avdrag bara ska användas om den skadelidande ges en fördel i samband med kompensationen till följd av skadan. Lindskogs argumentation bygger på principen om *compensatio lucri cum damno*. Jag återkommer till denna under följande avsnitt.

Radetzki menar att avdrag till följd av ålder och bruk ska tillämpas i samma omfattning både vid totalskada och partiell skada. Han pekar på att ersättningsreglerna bygger på samma grundläggande principer och att det därför är orimligt att tillämpa dem olika. Radetzki menar att det står i strid med principen om full ersättning att inte tillämpa avdrag vid både totalskada och partiell skada. Om avdrag inte görs kan det, enligt honom, föranleda att den skadelidande överkompenseras.

Jag är inte övertygad om att Radetzkis uppfattning om att avdrag ska göras i samma omfattning vid totala som vid partiella skador, överensstämmer med den praktiska tillämpningen. Samtliga avgöranden om tillämpning av avdrag för ålder och bruk, som jag har granskat, berör totalskador. Den rättspraxis som här åsyftas är NJA 1936 s. 693, NJA 1940 s. 719, NJA 1991 s. 269, NJA 2011 s. 576 och RFS A 1988:22. Då rättspraxis inom området, inte är alltför omfattande, är jag dock försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser. Men jag tycker mig ändå kunna konstatera att avdrag till följd av ålder och bruk, sett till den rättspraxis som finns på området, främst tillämpas vid ersättningsberäkningen vid totalskador. Diskussioner om avdrag med stöd av principen om *compensatio lucri cum damno* återfinns däremot främst i rättspraxis om partiella skador. Exempel från rättspraxis är NJA 1955 s. 89 II, MÖD 2002 DM 50, RH 2010:33 och ARN 2000-1388.

Sammanfattningsvis, tycker jag mig kunna konstatera, att det är tydligt att tillämpningen av ålders- och bruksavdrag är mer restriktiv idag än i äldre rättspraxis och doktrin. Det är vidare tydligt att samtliga forskare inom området är överens om att den skadelidande ska ges rätt till full ersättning. Skillnaden ligger i hur de beaktar situationen som ska föreligga för att principen ska vara uppfylld. Som jag ser det är Radetzki en starkare förespråkare för att göra avdrag från skadeståndet än vad övriga forskare är. Radetzki menar att principen om full ersättning kan vara uppfylld även om den skadelidande tvingas investera ett eget kapitaltillskott för att möjliggöra återanskaffning. Övriga forskare verkar inte vara lika övertygade om detta. Lindskog och Schultz uttalar därtill att den skadelidande inte hamnar i samma ekonomiska läge om ett avdrag görs, detta eftersom den skadelidande tvingas investera ett eget kapitaltillskott för att återanskaffa ny egendom. Precis som i

föregående avsnitt är problemet i denna frågeställning att det saknas tydliga riktlinjer, vilket gör det svårt att avgöra vilken tolkning som är den mest korrekta.

5.3 Tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno*

5.3.1 Ekonomiskt mätbar förmån

Principen om *compensatio lucri cum damno* är tillämplig då den skadelidande parten ges en ekonomisk fördel i samband med att han/hon kompenseras efter en skada. Principen syftar, precis som åldersavdraget, till att motverka att den skadelidande överkompenseras efter skadan. Principen äger tillämplighet i såväl den norska, som i den svenska rätten.

För att ett avdrag ska göras med stöd av principen om *compensatio lucri cum damno*, krävs det att fördelen som den skadelidande ges är ekonomiskt mätbar. Omständigheten är enhetlig i både svensk och i norsk rätt.

I svensk rätt framgår kravet på att förmånen ska vara ekonomiskt mätbar av både doktrin och av rättspraxis. I NJA 1990 s. 705 och NJA 1993 s. 753 konstaterade domstolarna att avräkning från skadeståndet inte skulle göras eftersom de förmåner som eventuellt hade uppstått till följd av skadan inte var av ekonomisk karaktär. I doktrinen påpekas enbart att det ska föreligga en ekonomiskt mätbar fördel för att avräkning av denna ska vara möjlig. I doktrinen uppställs således inget krav på att fördelen ska uppnå en viss ekonomisk nivå för att den ska avräknas. I rättspraxis däremot verkar domstolen ha höjt kravet på den ekonomiska fördelens nivå. I MÖD 2002 DM 50 framhöll domstolen att ett avdrag från skadeståndet inte skulle göras eftersom reparationen som hade utförts, inte hade medfört någon ”beaktansvärd förändring”³²² av husets värde. Som jag ser det innebär rekvisitetet ”beaktansvärd förändring”³²³ en större ekonomisk förändring än vad begreppet ekonomisk fördel gör. I RH 2010:33 konstaterade domstolen att en fördel skulle avräknas från ersättningen, eftersom det var visat att reparationen som hade utförts, hade medfört ”en inte oväsentlig förbättring” av huset³²⁴. Även rekvisitetet ”inte oväsentlig förbättring”³²⁵ verkar, som jag ser det, förutsätta en större ekonomisk skillnad, än vad rekvisitetet ekonomisk fördel gör. Domstolarna tycks, i de ovan nämnda avgörandena, mena att den ekonomiska fördelen ska uppnå en viss ekonomisk nivå för att den ska räknas av. Dessvärre för domstolarna ingen ytterligare diskussion om den eventuellt högre ekonomiska nivåns innebörd. Det är därför svårt att veta vilken ekonomisk nivå som ska uppnås för att rekvisitetet ska vara uppfyllt. Enligt min mening, kan det endast anses klart att det ska föreligga en ekonomisk fördel, därtill kan det diskuteras vilken nivå som förmånen ska uppnå. Sett utifrån den skadelidandes perspektiv, vilket denna uppsats utgår från, är det mer fördelaktigt att förespråka ett högre ekonomiskt krav, eftersom det mer sällan föranleder avräkning från skadeståndet.

³²² MÖD 2000 DM 50, ”Miljööverdomstolens skäl”, s. 8.

³²³ MÖD 2000 DM 50, ”Miljööverdomstolens skäl”, s. 8.

³²⁴ RH 2010:33 (s.3).

³²⁵ RH 2010:33 (s.3).

Även inom den norska rätten är det tydligt att en förmån ska vara av ekonomisk karaktär för att avräknas med stöd av principen om *compensatio lucri cum damno*. Omständigheten påtalas i doktrinen och bekräftas av rättspraxis. I RG 2006 s. 623 fann domstolen att den ersättning som den skadelidande var berättigad till, efter att dennes fastighet hade skadats, skulle reduceras med ett belopp som motsvarade den ekonomiska vinning som den skadelidande erhöll vid kompensationen till följd av skadan.

I norsk rättspraxis finns det avgöranden där den ekonomiska förmånen inte har avräknats från skadeståndet, trots att domstolen tydligt konstaterat att förmånen var ekonomiskt mätbar. I avgörandet RG 1978 s. 463 konstaterade domstolen att den skadelidande genom kompensationen efter skadan erhöll en ekonomisk vinning som skulle kunna räknas av från skadeståndet. I avgörandet kompengserades den skadelidande med en helt ny magasinsbyggnad efter att den ursprungliga hade brunnit ned. Domstolen fann dock att det inte var rimligt att göra avdrag för förmånen som den nya byggnaden innebar, eftersom det hade varit betydligt dyrare att rekonstruera den skadade byggnaden, än att uppföra en ny. Huruvida detta synsätt är tillämpligt även inom svensk rätt är svårt att svara på. Jag har inte kunnat finna något rättsfall av liknande karaktär. Med hänsyn till principen om den skadelidandes skadebegränsningsplikt borde det inte vara helt orimligt att samma princip även skulle kunna äga tillämplighet inom svensk rätt. Detta är dock en diskussion som faller utanför syftet med denna uppsats, varför jag inte berör detta närmare.

5.3.2 Sambandskravet

Utöver att fördelen ska vara av ekonomisk karaktär för att avräkning av denna ska göras, krävs det även att det finns ett orsakssamband mellan skadan/kompensationen och förmånen. Detta gäller både inom den svenska och den norska rätten.

Hur nära sambandet ska vara, för att vara uppfyllt enligt svensk rätt, är heller inte helt tydligt. I doktrinen diskuteras ett antal sambandsnivåer som kan tänkas vara aktuella för att ett avdrag ska tillämpas. Radetzki menar att kravet på adekvat kausalitet ska vara uppfyllt för att fördelen ska avräknas. Innebörden av detta menar han vara att fördelen ska ha uppkommit till följd av skadan och dessutom vara påräknelig. Hellner menar att endast ”uppenbara fördelar och endast sådana som står i ett nära sammanhang med skadan betraktas”³²⁶. Hellners uttalande har inte vidareutvecklats av honom själv, varför det är svårt att avgöra vad han verkligen menade. Däremot har Radetzki i efterhand försökt sig på att tolka vad Hellner verkar ha menat. Radetzki framhåller att Hellner verkar ha ansett att det inte får förekomma alltför många mellankommande händelser mellan skadan och fördelen. Sett utifrån Radetzkis tolkning är Hellners sambandskrav något mildare än det krav som Radetzki själv förespråkar.

Bengtsson talar för ett strängare krav på samband, än vad Radetzki gör. Bengtsson menar att kravet på adekvat kausalitet kan leda till alltför långtgående avräkningar,

³²⁶ Hellner, 1995 s. 371; Hellner & Radetzki, 2010, s. 369.

eftersom skyddsändamålet med skadeståndslagstiftningen är ett annat än ändamålet med den sedvanliga adekvansbedömningen. Innebörden av det av Bengtsson förespråkade synsättet, samt den praktiska tillämpningen av detta inte helt tydlig, eftersom han inte vidareutvecklar resonemanget om sin uppfattning ytterligare.

Andersson framhåller ytterligare en modell för nivån på sambandskravet. Han menar att avräkning enbart ska göras om det förefaller sig vara rimligt, sett utifrån skadeståndets skyddsändamål. Andersson förespråkar att fokus flyttas från skadevällare till den skadelidande. Han menar att fördelar enbart ska avräknas om de står i överrensstämmelse med skadeståndslagstiftningens skyddsändamål. Det avgörande enligt Andersson är således att den skadelidande ska kompenseras fullt ut. Lindskog synes i sitt tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576 ansluta sig till Anderssons uppfattning om skyddsändamålets betydelse.

5.3.3 Tillämpning av principen

Antalet avgöranden där tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno* har resulterat i att en ekonomisk förmån har avräknats från skadeståndet är begränsat. Jag har endast kunnat finna två rättsfall med denna utgång. De två avgörandena är NJA 1955 s. 89 II och RH 2010:33. Att tillägga är att domstolen i NJA 1955 s. 89 II inte uttryckligen hänvisade till principen men tycks, enligt min mening, ha tillämpat ett tillvägagångssätt som i stort överensstämmer med den. I avgörandet fann domstolen att skadeståndet som den skadelidande var berättigad till skulle reduceras motsvarande ökningen av det ekonomiska värdet i saken, som uppstått till följd av reparationen efter skadan. Domstolen gjorde således ett avdrag för den ekonomiska fördel som den skadelidande givits genom compensationen till följd av skadan. I RH 2010:33 reducerades det skadestånd som den skadelidande var berättigad till efter att dennes husfasad hade utsatts för skadegörelse. I avgörandet var det ostridigt att reparationen hade medfört inte oväsentlig förbättring av husets fasad, varav ett avdrag gjordes motsvarande denna fördel.

Antalet avgöranden där domstolarna har funnit att avdrag inte var aktuellt att tillämpa med stöd av principen om *compensatio lucri cum damno* är också begränsat. Det främsta skälet till att avdrag inte har gjorts i dessa avgöranden är, som jag ser det, med anledning av att den skadevällande parten inte har kunnat visa på den ekonomiska förmånens storlek. Omständigheten framgår av den rättspraxis som jag har granskat inom frågeställningen (NJA 1990 s. 705, MÖD 2000 DM 50 och HovR B 709-12). I avgörandena har de skadevällande parterna inte åberopat att domstolen skulle tillämpa 35:5 RB. Huruvida bestämmelsen överhuvudtaget kan tillämpas i sammanhanget är jag något osäker på. Sett till dess generella karaktär, borde så kunna göras. Dock finns det, mig veterligen, ingen rättspraxis där bestämmelsen har åberopats i detta sammanhang. Eftersom diskussionen faller utanför syftet med denna uppsats, vill jag enbart kort belysa den, för att uppmärksamma frågan. På spekulationsnivå skulle jag förmoda att de skadelidande parterna i avgörandena troligen hade givits bättre utsikter till framgång ifall bestämmelsen hade åberopats.

Eftersom antalet avgöranden där domstolarna har funnit att avdrag inte var aktuellt att tillämpa med stöd av principen om *compensatio lucri cum damno* inte är särskilt omfattande, vill jag vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser utifrån

dem. Jag tycker mig dock kunna konstatera att bevisbördans placering ibland gör det svårt för den skadevällande parten att visa på att ett avdrag från skadeståndet ska göras.

Vid tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno* används en omvänd bevisbörda. Huvudregeln i skadeståndsmål är annars att den skadelidande ska frambringa bevisning. Vid tillämpning av principen om *compensatio lucri cum damno* åvilar bevisbördan istället den skadevällande parten, vilket framgår av både doktrinen och rättspraxis. Som det tydligt framgår av rättspraxis, är det inte alltid en helt enkel uppgift för den skadevällande parten, att vare sig säkra eller presentera bevisning. Den skadevällande parten ska följaktligen visa på fördelens storlek samt ett samband mellan fördelen och skadan. Om den skadevällande parten inte kan frambringa bevisning leder det vanligen till att den skadelidande tillerkänns full ersättning utan avdrag. I HovR B 709-12 ålade domstolen den skadevällande parten att frambringa bevisning om storleken på den eventuella ekonomiska fördel som den skadelidande hade givits genom kompensationen efter skadan. Den skadelidande ålades att visa på uppgifter om egendomens ålder, skick och utförda reparationer innan skadan. Eftersom den skadelidande inte kunde lägga fram sådan bevisning gjordes inget avdrag från skadeståndet. Att nämna i sammanhanget är att domstolen, i HovR B 709-12, aldrig uttalade att de använde sig av principen om *compensatio lucri cum damno*. Däremot efterliknade deras tillvägagångssätt principens modell i så stor omfattning, att jag antar att de tillämpade denna. I NJA 1990 s. 705 gjordes inte heller något avdrag från ersättningen som den skadelidande var berättigad till, eftersom den skadevällande parten inte kunde visa på att den skadelidandes hus hade ökat bestående i värde, eller att denna hade givits någon annan ekonomisk förmån genom kompensationen till följd av skadan. Även i MÖD 2002 DM 50 fann domstolen att ett skadestånd, utan några avdrag, skulle utgå till den skadelidande eftersom den skadevällande parten inte hade kunde visa på att fastigheten som värderingen avsåg hade ökat beaktansvärt i värde efter åtgärdandet av skadan. Likaså kom ARN, i en rekommendation med ärendenummer 2000-1388, fram till ett liknande beslut som i de ovan refererade avgörandena. Nämnden fann att den skadevällande parten inte hade visat på att den skadelidandes fastighet hade ökat i ekonomiskt värde efter kompensationen till följd av skadan, varför fullt skadestånd rekommenderades att utgå.

En anledning till bevissvårigheten tror jag är att skadan ofta är återställd när den skadelidande yrkar på ersättning. Detta medför att den skadevällande parten, i efterhand, svårligen kan inskaffa och säkra bevisning om föremålets skick innan skadans inträffande. Även om objektet inte är återställt kan det vara svårt för den skadevällande parten att få fram dessa uppgifter. Här hamnar följaktligen den skadevällande parten i en svår situation som ofta verkar gynna den skadelidande, vilket framgår av rättspraxis ovan.

I doktrinen påtalar Hellner att principen om *compensatio lucri cum damno* har störst betydelse vid partiella skador. Påståendet vinner, enligt min mening, även stöd i rättspraxis. Den rättspraxis som jag har funnit och granskat, NJA 1955 s. 89 II, RH 2010:33 och MÖD 2000 DM 50, samt en rekommendation från ARN med ärendenummer 2000-1388, berör partiella skador där reparation utfördes för att kompensera de skadelidande efter skadorna. Huruvida principen om *compensatio lucri cum damno* är tillämplig även vid totalskada är något oklart. I sitt tillägg till

HD:s dom i NJA 2011 s. 576 diskuterade Lindskog tillämpligheten av principen, i förhållande till den i avgörandet berörda frågeställningen om en totalskada (stulet byggmaterial). I HovR B 709-12 tillämpade domstolen, vid framräkning av ersättningen för en totalskada, en beräkningsmodell som tycks likna principen om *compensatio lucri cum damno*, även om domstolen inte uttryckligen hänvisade till principen. Radetzki påtalar i sin framställning att avdrag ska göras i samma omfattning vid både partiella och totala skador, eftersom ersättningsmodellerna bygger på samma grundläggande principer. Med stöd av ovan tror jag därför att principen om *compensatio lucri cum damno* även kan vara tillämplig vid totalskada.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det även föreligger vissa oklarheter om den i detta avsnitt berörda frågeställningen. Det är inte helt tydligt i vilken omfattning som principen om *compensatio lucri cum damno* är tillämplig. Dels föreligger det tveksamhet om vilken ekonomisk nivå som ska uppnås för att en förmån ska avräknas, dels föreligger det viss osäkerhet om vilket sambandskrav som ska uppfyllt för att avräkning ska göras. Detta innebär, som jag ser det, att det i praktiken är svårt att avgöra när avräkning ska tillämpas. Risken för oväntade bedömningar och rättsosäkerhet är påtaglig även i detta sammanhang och därför vore tydligare riktlinjer från lagstiftaren att föredra.

5.4 Avslutande diskussion

Något som jag har reflekterat över, under det pågående arbetet med uppsatsen, är huruvida något av värderingsalternativen eventuellt kan föranleda ett för den skadelidande mer förmånligt ekonomiskt resultat. En inledande reflektion är att det vore orimligt om så vore fallet. Precis som Radetzki påtalar vore det paradoxalt om värderingen skulle resultera i skilda ekonomiska resultat, beroende på vilken beräkningsmetod som tillämpas. Den skadelidande bör inte tjäna på att ett värderingssätt tillämpas framför ett annat. Samtidigt är det tydligt i både NJA 1991 s. 269 och HovR B 709-12 att olika värderingsalternativ faktiskt genererar olika hög ersättning. Även av annan rättspraxis och doktrin framgår det att värdering utifrån återanskaffningsvärdet, försäljningsvärdet eller bruksvärdet, oftast inte föranleder samma ersättningsnivå, varav den skadelidande kan tjäna på att ett värderingsalternativ tillämpas framför ett annat.

En fråga som jag därefter ställde mig, är om den skadelidande eventuellt kan tänkas tjäna på att yrka på ersättning för partiell skada istället för totalskada, eller motsatsvis yrka på ersättning för totalskada istället för partiell skada. Jag presenterar nedan ett antal situationer, där jag kan föreställa mig att det eventuellt kan uppstå en skillnad i ersättningsomfattningen, beroende på om skadan anses vara total eller partiell.

Den första situationen där jag kan föreställa mig att den skadelidande kan gynnas av att en skada betraktas som total istället för partiell, är vid framräkning av ersättning motsvarande sakens värde. Beräkning av värdeersättningens omfattning med utgångspunkt i sakens värde, kan tillämpas både vid totalskada och partiell skada. Vid partiell skada dock är vanligare att ersättning utgår för reparationskostnaden och eventuell värdeminskning. Det sistnämnda utesluter emellertid inte att ersättningen istället beräknas med utgångspunkt i sakens värde

även vid partiell skada. När ersättningens omfattning beräknas med utgångspunkt i sakens värde, görs vid värdering av partiella skador ett avdrag för det restvärde som kvarstår i saken efter skadan. Avdrag för restvärde tillämpas däremot inte vid totalskador. Eftersom det i praktiken är svårt att avgöra huruvida en skada är av total eller partiell karaktär, med hänvisning till att tydliga gränsdragningskriterier saknas, kan det innebära en fördel för den skadelidande att i detta läge hävda att skadan är total. Detta eftersom det i praktiken innebär att det inte görs något avdrag för det kvarstående restvärdet.

En andra situation där jag kan tänka mig att den skadelidande kan hamna i en ekonomiskt mer förmånlig situation baserat på hur skadan klassificeras, är vid ersättning för ideella värden. Utifrån rättspraxis på området, NJA 1971 s. 126, NJA 2001 s. 65 I och II, RFS A 2002:20, ARN 2004-5665, tycker jag mig kunna konstatera att undantaget som innebär att ersättning lämnas utöver skadans ekonomiska värde, har tillämpats vid partiella skador, där reparation av saken har utgjort den aktuella kompensationsåtgärden. Sett utifrån detta resonemang kan det därför vara av ekonomisk fördel för den skadelidande att hävda att en inträffad skada är partiell, istället för total. Att tillägga i sammanhanget är att en förutsättning utifrån hittills avkunnade avgöranden är, att det faktiskt finns en ekonomiskt mätbar reparationskostnad att utgå från vid beräkningen av den ideella ersättningen.

Ifall det är så att principen om *compensatio lucri cum damno* främst är tillämplig vid partiella saksador, kan en tredje ekonomiskt mer förmånlig situation uppstå för den skadelidande om en skada i detta sammanhang betraktas som partiell. Vid användning av principen tillämpas en omvänd bevisbörda. Det innebär således att risken åvilar den skadevällande parten. Om den skadevällande parten inte kan frambringa bevisning om ett samband mellan skadan och fördelen, samt fördelens storlek, görs inget avdrag med stöd av principen. Att tillägga i sammanhanget är dock, att om principen om *compensatio lucri cum damno* även kan tillämpas på totalskador (se Lindskogs tillägg till HD:s dom i NJA 2011 s. 576 och HovR B 709-12), innebär detta att det inte blir ekonomiskt mer förmånligt för den skadelidande om skadan klassificeras som en partiell skada.

Avslutningsvis vill jag knyta an till det inledande exemplet om den skadade datorn. Efter genomgång av rättsläget på området tycker jag mig kunna konstatera att den skadelidande ska beredas rätt till full ersättning för den inträffade skadan. Den skadelidande ska följaktligen, genom ekonomisk kompensation, försättas i samma ekonomiska läge som denna befann sig i innan skadan inträffade. Ersättningen för datorn kommer troligen att beräknas med utgångspunkt i dess återanskaffningsvärde, som utgör den dominerande normen för beräkning av värdeersättningens omfattning. Återanskaffningsvärdet används som beräkningsnorm, förutsatt att försäljningsvärdet eller bruksvärdet inte utgör en lämpligare norm i det enskilda fallet. Avseende datorn i detta exempel tror jag vare sig att försäljningsvärdet, eller bruksvärdet utgör en lämpligare norm för värderingen, än återanskaffningsvärdet. Troligen utgör försäljningsvärdet ett lägre värde än återanskaffningsvärdet, och bruksvärdet kan vara svårt att uppskatta. Därtill är bruksvärdet som huvudregel ett subsidiärt värde i förhållande till de andra två, som i detta fall kan uppskattas.

Den skadelidande parten har, i enlighet med 5:7 1p. SkL rätt till ersättning motsvarande den skadade sakens värde alternativt reparationskostnaden och eventuell värdeminskning. Vilket ersättningsalternativ som bör tillämpas beror på om skadan anses vara partiell eller total. En vätskeskadad dator kan sällan repareras, varför ersättning för sakens värde framstår som en lämplig ersättningsmetod. Sett utifrån de i doktrinen uppställda kriterierna för partiell skada, är en förutsättning att skadan kan repareras för att denna skadetyp ska föreligga. Eftersom skadan på datorn troligen inte kan repareras, innebär det utifrån de i doktrinen uppställda rekvisiten, att denna utgör en totalskada. Ersättningen ska således utgå motsvarande sakens värde, vilket beräknas med utgångspunkt i principen om full ersättning och differensprincipen. Något avdrag för ett restvärde görs inte om skadan klassificeras som en totalskada.

Eftersom beräkningen av sakens värde troligen kommer att utgå från återanskaffningsvärdet, kan ett avdrag från skadeståndet göras till följd av ålder och bruk, nedsatt användbarhet och annan omständighet. Som det framgår av inledningen i denna uppsats, hade datorn brukats flitigt men var bara ett par månader gammal när skadan inträffade. Det framgår inte att datorn, innan skadans inträffande, var behäftad med fel som skulle kunna föranleda ett avdrag för nedsatt användbarhet. Det finns vidare inget som tyder på att några andra omständigheter som skulle kunna föranleda ett avdrag förelåg. I framställningen har det konstaterats, med stöd i doktrinen och rättspraxis, att avdrag för ålder och bruk ska tillämpas med försiktighet i skadeståndssammanhang. Om ett avdrag görs från ersättningen för datorn ska det därför inte vara alltför omfattande. Att den skadelidande kan ha rätt till ersättning utöver skadans ekonomiska värde, känns inte rimligt att diskutera i detta fall. Datorn kan svårigen ha ett affektionsvärde för den skadelidande.

Möjligen kan det diskuteras, med stöd i principen om *compensatio lucri cum damno*, om ett eventuellt avdrag kan göras från den ersättning som den skadelidande är berättigad till. Detta förutsätter dock att principen även är tillämplig vid totalskador. För att ett avdrag ska göras från skadeståndet, med stöd av principen, krävs det att den skadevållande parten kan visa på storleken och existensen av en ekonomisk fördel som den skadelidande har erhållit genom kompensationen efter skadan. Troligen blir avdrag med stöd av principen dock inte aktuellt att tillämpa i sammanhanget med datorn.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Lagstiftning

Skadeståndslagen (SFS 1972:207)

Försäkringsavtalslagen (SFS 2005:104)

Rättegångsbalken (SFS 1942:740)

Jordabalken (SFS 1970:994)

Lag om försäkringsavtal (SFS 1927:77, upphävd)

Lov om skadesersättning, 13. juni 1969 nr. 26

Lov om försäkringsavtaler, 16. juni 1989 nr 69

Statens offentliga utredningar

SOU 1925:21 Förslag till lag om försäkringsavtal m. m

SOU 1950:16 Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område

Propositioner

Regeringens proposition 1975:12 (Regeringens proposition med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen (1972:207), m.m.)

Regeringens proposition 1972:5 (Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.)

Regeringens proposition 2003/04:150 (Ny försäkringsavtalslag)

Norska lagförarbeten

NOU 1977:33 Lov om avtaler om skadeforsikring (skadeforsikringsloven)

NOU 1987:24 Lov om avtaler om skadeforsikring (skadeforsikringsloven)

Ot.prop. Nr. 75 (1983-84) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m m og endringer i bilansvarlova)

Litteratur

Andersson, Håkan, *Skyddsändamål och adekvans: om skadeståndsansvarets gränser = Schutzzweck und Adäquanz : über die Grenzen der deliktsrechtlichen Haftung*, Iustus, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1993

- Bengtsson, Bertil, *Ersättning vid offentliga ingrepp. 2*, Allmänna ersättningsprinciper, Norstedt, Stockholm, 1991
- Bengtsson, Bertil, *Försäkringsavtalsrätt, 2.*, [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010.
- Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen: en kommentar, 4.*, [bearb. och aktualiserade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011
- Bengtsson, Bertil, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001–2003*, SvJT, s. 841, 2004
- Bertnes, Pål A, Kongshavn, Halvor & Dahle Trygstad, Kristian, *Praktisk rettskildelære: juridisk informasjonssøking, 4. utg.*, Gyldendal akademisk, Oslo, 2012
- Bogdan, Michael, *Komparativ rättskunskap, 2. uppl.*, Stockholm : Norstedts juridik, 2003
- Dufwa, Bill W., *Flera skadeståndsskyldiga. 3, Kap. 13-14*, Juristförl., Diss. Stockholm : Univ., 1994, Stockholm, 1993
- Engstrøm, Bjørn, *Skadeserstatningsloven: med kommentarer*, Gyldendal Akademisk, Oslo, 2010
- Hager, Richard, *Värderingsrätt: särskilt om ersättning och värdering vid expropriation*, Jure, Diss. Stockholm : Tekn. högsk., Stockholm, 1998
- Hellner, Jan, *Försäkringsrätt, 2.*, omarb. uppl., Stockholm, 1965
- Hellner, Jan, *Skadeståndsrätt, 5.*, [omarb.] uppl., Juristförl., Stockholm, 1995
- Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt, 8.*, [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010
- Karlgren, Hjalmar, *Skadeståndsrätt, 5. uppl.*, Norstedt, Stockholm, 1972
- Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod, 6.*, [uppdaterade och omarb.] uppl., Institutet för bank- och affärsjuridik (IBA), Uppsala, 2010
- Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett, 5. udg.*, Gyldendal, Oslo, 2005
- Nordenson, Bengtsson, Strömbäck, *Skadestånd – kommentar till den nya skadeståndslagen. Huvuddragen av skadeståndsrätten. Skadeståndet i framtiden*, Publica, Bohuslänningens AB, Udevalla, 1972
- Nybergh, *Värdeförändring och skadeståndsberäkning i brottmål*, JFT, 1956 s. 139ff.
- Nygaard, Nils, *Skade og ansvar, 6. utg.*, Universitetsforlaget, Oslo, 2007

- Persson, Ulf, *Skada och värde*, Gleerup, Diss. Lund : Univ.,Lund, 1953
- Radetzki, Marcus, *Skadeståndsansvar för reparationskostnad utöver skadans värde*, JT, s. 928-936, 2000/2001.
- Radetzki, Marcus, Tiberg, Hugo (red.), *Essays on tort, insurance, law and society in honour of Bill W. Dufwa. Vol. 2*, En konkret fråga om skadevärdering i rättsvetenskaplig belysning, s. 917-925, Jure, Stockholm, 2006
- Radetzki, Marcus, *Värdering av skada på egendom enligt försäkringsavtalslagen*, JT, s. 413-441, 2007/2008.
- Radetzki, Marcus, *Praktisk skadeståndsbedömning, 2.*, omarb. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010
- Radetzki, Marcus, *I vad mån betraktas ålder och bruk vid beräkning av sakdestånd för totalskada på egendom?* JT, s. 634-643, 2011/2012
- Radetzki, Marcus, *Skadeståndsberäkning vid sakskada, 2.*, bearb. och utök. uppl., Svenska försäkringsföreningen, Stockholm, 2012
- Rodhe, Knut, *Obligationsrätt*, Norstedt, Stockholm, 1956
- Roos, Carl Martin, *Ersättningsrätt och ersättningssystem: en lärobok och idébok om ersättning vid personskada och sakskada*, Norstedt, Stockholm, 1990
- Strahl, Ivar, *Fyra expropriationsrättsliga uppsatser*, Diss. Stockholm : Stockholms högskola,Uppsala, 1926
- Schultz, Mårten, *Kausalitet: studier i skadeståndsrättslig argumentation*, Jure, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2007,Stockholm, 2007
- Schultz, Mårten, *Full ersättning för sakens värde*, JT, s. 846-864, 2009
- Strömbäck, Erland, *Recension: Skadeståndsberäkning vid sakskada*, NFT, s. 293-296, 3/2004.
- Tullberg, Mats, *Försäkringsersättning vid skada på egendom*, 1. uppl., Fritze i samarbete med IFU utbildnings AB, Stockholm, 1994

Digitala källor

- Schultz, Skadeståndslag (1972:207) 1 kap. 2 §, Lexino 2013-05-31
- Utterström, Lagkommentar i Karnov till 6:2 FAL

Rättsfallsförteckning

FFR

FFR 1941 s. 167
FFR 1953 s. 253
FFR 1952 s. 257
FFR 1954 s. 143
FFR 1954 s. 248
FFR 1960 s. 341
FFR 1961 s. 209
FFR 1961 s. 283
FFR 1964 s. 237
FFR 1971 s. 198
FFR 1972 s. 110

MÖD

MÖD 2000 DM 50

NJA

NJA 1898 s. 290
NJA 1919 s. 1
NJA 1935 s. 148
NJA 1936 s. 693
NJA 1940 s. 719
NJA 1944 s. 417
NJA 1948 s. 401
NJA 1955 s. 89 II
NJA 1957 s. 499
NJA 1958 s. 21
NJA 1971 s. 126
NJA 1980 s. 497
NJA 1990 s. 705
NJA 1991 s 269
NJA 1993 s. 753
NJA 1995 s. 249
NJA 2001 s. 65 I och II
NJA 2011 S. 548
NJA 2011 s. 576

RFS

RFS 1984:41
RFS B:2 1987:14
RFS A 1988:22
RFS A 2002:20 (T 167-99)
RFS A 2001:41
RFS A 2003:8

RH

RH 1988:20 (T 312/85)
RH 1990:32
RH 2010:33

Rt.

Rt. 1947 s. 497
Rt. 1960 s. 568
Rt. 1967 s. 1248
Rt 1981 s. 138
Rt. 1993 s. 1524

RG

RG 1953 s. 347
RG 1962 s. 662
RG 1966 s. 344
RG 1979 s. 715
RG 1984 s. 170
RG 2006 s. 623

Opublicerade avgöranden

HovR B 1505/87, Svea HovR, 1987-08-10
HovR T 786-08, HovR för nedre Norrland, 2009-03-02
HovR T 1036-10, Svea HovR, 2011- 01-03
HovR B 546-11, HovR för nedre Norrland, 2012-03-13
HovR B 709-12, HovR för övre Norrland, 2012-11-13
HovR T 4247-12, Svea HovR, 2013-02-25

Nämndpraxis

ARN 2000-1388, beslutsdatum 2000-10-26
ARN 2004- 5665, beslutsdatum 2004-12-23